

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Универзитет "Св.Кирил и Методиј" - Скопје

Филозофски Факултет-Скопје

Институт за социологија

Последипломски студии

"Европски студии за интеграција"

Магистерски труд

Тема:

"Улогата на Јадранската повелба врз регионалната безбедносна соработка на државите од Западен Балкан"

Кандидат:

Љупче Дичоски

Бр.индекс 3594/09

Ментор:

Проф.Д-р.Лидија Георгиева

Скопје, Мај 2013

СОДРЖИНА

1. ВОВЕД.....	5
- Цели и задачи на истражувањето	
- Предмет на истражување	
- Рамка на истражување	
- Генерална хипотеза на истражувањево е следната	
- Посебни хипотези на ова истражување се	
2. Ангажманот на ЕУ во Западен Балканот	14
3. Достигнувањата на Западен Балкан преку процесот на стабилизација и асоцијација.....	16
3.1 Достигнувања на моќта на ЕУ.....	17
3.2 Критика на моќта на ЕУ - ограничената условеност на Западен Балкан.....	23
3.3 .Втор циклус на трансформација : во отсуство на моќта на ЕУ.....	24
3.4.Потреба од трансформација на Западен Балкан – билатерални спорови.....	27
3.5. Иницијативите за регионална соработка во Западен Балканот: генерална слика.....	29
4.Форми на регионална соработка	
4.1 .Регионалната соработка во политичката сфера	33

4.2. Регионалната соработка во економската сфера во Западен Балкан	35
4.3. Регионалната соработка во воено-безбедносната сфера како фактор за превенција на конфликти во Западен Балкан.....	37
5. Придобивки на земјите од Западен Балкан од зачленувањето на регионалните безбедносни иницијативи.....	39
5.1. Придобивки на ЕУ и НАТО од зачленувањето на земјите од Западен Балкан во регионалните безбедносни иницијативи.....	41
6. Теории за безбедносни интеграции.....	43
7. Регионалната соработка во Западен Балкан Поглед од и во европската унија. Структура и Препреки.....	52
7.1. Забрзување на процесот на Интеграција на Македонија во ЕУ.....	62
7.2. Интеграција на Република Македонија во НАТО.....	64
7.3. Предизвици за европската безбедност во XXI век.....	67
7.4. Потенцијалот на регионалната безбедносна соработка можна алтернатива за безбедноста на ЕУ во поглед на законите од современиот тероризам.....	70
8. Безбедносна соработка преку моделот на НАТО- Партнерства: кооперативен пристап кон безбедноста.....	72
8.1. Мрежа на партнерства со трети земји.....	73
8.1.1. Стратешки цели за партнерство.....	74
8.2. Активно ангажирање со други меѓународни организации.....	75

8.3. Надворешна и безбедносна политика.....	76
8.4. Заедничка безбедносна и одбранбена политика (Common Security and Defence Policy (CSDP)).....	77
8.5. Безбедносна соработка преку ОБСЕ.....	80
9. Надлежности	81
9.1. Потребата за регионална соработка.....	83
10 . USA и Јадранската повелба како модел за регионална соработка.....	85
10.1. Јадранската повелба - соработка, интеграција и стабилност.....	90
10.2. Јадранска повелба, пократок пат за влез во НАТО	97
10.3. Повелба за Партнерство помеѓу Албанија, Хрватска, Македонија и на САД.....	99
10.4. Цели на европската безбедност.....	103
11. Заклучок.....	105
12. Кратенки.....	111
13. Користена литература:.....	113

1. ВОВЕД

Правниот поредок создаден во ЕУ веќе стана востановена компонента на нашиот политички живот и на општеството. Секоја година врз основа на спогодбите на Унијата се донесуваат илјадници одлуки со клучно влијание врз земјите членки на ЕУ и врз животот на граѓани. Одамна луѓето не се само граѓани на својата земја, град или регион, тие се и граѓани на Унијата. Дури и да е само оваа причина, од клучна важност е тие да се запознаени со правниот поредок што се одразува врз нивното секојдневие. Сепак комплексноста на структурата на Унијата и нејзиниот правен поредок не може лесно да се сватат.

По воениот конфликт на територијата на поранешна Југославија се појави иницијативата на Европската Унија за воспоставување регионална соработка помеѓу поранешните југословенски републики¹, но посакуваниот ефект сеуште не е постигнат.

Првата сеопфатна стратегија на меѓународната заедница за превенција на конфликти, која обезбедуваше рамка за регионална соработка и поблиски односи со евро-атлантските структури беше Пактот за стабилност за Југоисточна Европа, кој беше воспоставен непосредно по бомбардирањето на Косово во 1999 год., во Келн, на иницијатива на тогашниот Министер за надворешни работи на Сојузна Република Германија, Јошка Фишер. Проширувањето на Организацијата на Северноатланскиот договор (НАТО) е процес на приклучување на нови земји-членки кон НАТО. Кон оваа воена алијанса се стремат земјите од Западен Балкан. НАТО претставува воена алијанса на земји од Европа и северна Америка која вклучува систем на колективна одбрана во нејзината организација.

Процесот на приклучување кон алијансата го одредува членот 10 од Северноатланскиот договор и договорите што следувале.

Доколку една земја сака да се приклучи треба да задоволи одредени барања и да исполни долготраен процес што се состои од политички дијалог и воена интеграција. Сето тоа доведува до високо ниво на соработка помеѓу државите од Западен Балкан. Северноатланскиот договор како најважно тело на НАТО го надгледува процесот на пристапување.

НАТО е мултинационално воено-политички сојуз што е формиран заради заштита на националните интереси на државите членки.

Причините на секоја земја членка за влез во тој совет се најразлични.

Денес, јакнењето на *регионалната соработка* во регионот Западен Балкан претставува една од главните заложби на сите земји од регионот и клучен фактор за воспоставување и одржување политичка стабилност, сигурност и економски просперитет. Политички гледано, заложбите на земјите од регионот на полето на регионалната соработка се дел од условите за пристапување кон Договорот за стабилизација и асоцијација, кон кој веќе пристапија Македонија, Хрватска, Србија и Црна Гора. Отворајќи можност на евентуална интеграција кон европските и трансатлантските структури, што несомнено се покажа како атрактивно за земјите од Западен Балкан, Процесот за стабилизација и асоцијација наложува зајакнување на релациите помеѓу владите кои се однесуваат на регионалната и слободната трговија, создавањето регионални пазари за електрична енергија и гас, развојот на транспортот, енергетиката и инфраструктурата, унапредувањето на животната средина, технологијата, како и прекуграничната соработка и сузбивањето на корупцијата и организираниот криминал, парламентарната соработка итн.

Регионалната соработка помеѓу земјите од Западен Балкан во економска смисла претставува инструмент за јакнење на бизнис климата и привлекување странски и домашни директни инвестиции, а со тоа и решавање на проблемот со невработеноста и пораст на животниот стандард во регионот. Во овој контекст, регионалната соработка во регионот се остварува преку пристапувањето на земјите кон потпишување договори за слободна трговија, односно создавање слободна трговска зона и ослободување од царина, понатаму, проектите за модернизација и либерализација на капацитетите за снабдување со електрична енергија и гас и нивно прилагодување кон европските стандарди, проектите за модернизација на патната инфраструктура и модернизација на паневропските коридори, унапредувањето на животната средина, науката и технологијата, телекомуникациите итн.

Несомнено, најзначаен аспект на регионалната соработка помеѓу земјите од Западен Балкан е соработката во сферата на безбедноста, правдата и внатрешните работи. Соработка во борбата со организираниот криминал и корупцијата, прекуграничната соработка, соработката на полицијата и обвинителството во регионот се гаранција за остварување на демократска стабилност, владеење на правото и економски просперитет. Препораките на Европската комисија, до сите земји во регионот на Западен Балкан во поглед на регионалната соработка се јасни и недвосмислени и јасно укажуваат на потребата од поефикасна меѓусебната соработка токму на ова поле.

Цели и задачи на истражувањето

Соработката во одбраната во рамките на Јадранската група покажа дека е ефикасен инструмент кој промовира безбедност и стабилност во целиот регион. Министрите ја потврдија својата заложба и натаму да останат партнери во глобалната борба против тероризмот, нагласувајќи дека пример за тоа е успешното распоредување на заедничкиот медицински тим во мисијата во Авганистан. Јадранската повелба е важен инструмент за зајакнување на регионалната безбедност и стабилност, преку кој трите земји ја потврдуваат заложбата за борба против тероризмот со учество во операции за поддршка на мирот. "Веруваме дека на следниот самит на НАТО ќе биде признат напредокот на нашите земи, а на следниот самит кој ќе биде посветен на проширувањето трите земји ќе станат дел од Алијансата".

Помошник – секретарот за одбрана на САД Флопи со висока оценка за реформите што трите земји ги спровеле на патот до НАТО, но дополни дека претстои уште многу работа, при што тој тука ги споменува судските реформи, како соодветна употреба на националните ресурси.

Македонија, Албанија и Хрватска ги комплетираа реформите, ги исполнија НАТО критериумите, а вооружените сили се подготвени да бидат рамноправни сојузници во Ирак, Авганистан и други мировни мисии, е заедничкиот став на трите земји, што го изнесоа на прес – конференција министрите за одбрана. Министрите за одбрана ги потенцираа и успешните трансформации на вооружените сили, исполнувањето на стандардите на НАТО, но и подготвеноста за продолжување на соработката во доменот на одбрамбените прашања.

На новинарско прашање дали постои можност некоја од трите земји да не добие покана за членство на Самитот во Букурешт, Фата повторувајќи ја американската поддршка појасни дека одлуката ќе се носи согласно оценката за индивидуалните постигнувања на секоја држава одделно.

Тој посочи дека Македонија секогаш била за регионалните иницијативи, така што кога останатите држави ќе исполнат некои критериуми ќе можат да станат дел од Јадранската група, која не е елитен клуб, туку средство за интензивна регионална соработка. Сето тоа е за да се оствари крајната цел, а тоа е целосна интеграција во НАТО на сите држави од регионот. Основна цел на овој труд е да искажи како и на кој начин развојот, разбран преку своите економски, социјални и институционални комплекси и нивните пошироки

општествени деривати .влијае во превенцијата на конфликтите и градење на мирот по конфликт во земјите во развој воопшто и во потесниот регион на Западен Балкан поконкретно.Република Македонија учествува на заедничната надворешна и безбедносна политика на ЕУ врз основа на својата политичка определба да ги сподели целите и приоритетите на значајната заедничка политика пред членството во Унијата,сакајќи да придонесе и во промоцијата на мирот и постконфликтна стабилизација во ризните региони.

Предмет на истражување

Меѓу главните приоритетни сфери за меѓународната заедница се борба против нелегалната трговија и организираниот криминал,подобри погранични контроли,зголемена транспарентност ,заштита на животната средина,регионална стратегија за пораст и стабилност,економски развој и градење на взаемна доверба на полето на безбедноста и одбраната.

И покрај тоа што постојат потешкотии и станици на патот на Западен Балкан кон Европа,поголемиот број земји во моментот прават значителен напредок.Овие земји се обидуваат да ги реформираат застарените економии и да изградат современи општества засновани врз почитување на човековите права и владеење на правото.истовремено справувајќи се со последиците од воњата.“Добрососедските односи и регионалната економска соработка се суштината на ЕУ,тие се катализаторот за стабилност,помирување и нормализирање на политичките односи”.

Председателите и членовите на комисиите за одбрана и безбедност и на делегациите во Парламентарното собрание НАТО од парламентите на Македонија,Албанија и Хрватска во заедничката изјава ја изразуваат благодарноста до САД,соседните земји и земјите-членки на НАТО и ЕУ за нивната цврста поддршка на заедничките напори на патот за членство во Алијансата.

Го потврдуваме взаемниот интерес во промовирањето на демократските принципи и транспарентноста за прашањата поврзани со одбраната. демократската контрола на вооружените сили,како и безбедноста и стабилноста во регионот,стои во заедничката изјава во која се обврзуваат да продолжат со напорите за донесување законски прописи потребни за целосно завршување на реформите за исполнување на стандардите на НАТО и Европската унија.

Со крајот на Студената војна настана ново разбирање за концептот на мирот и безбедноста. Поширокиот фокус за природата на одржливиот мир и неговите составни блокови како што се социјалниот и економски развој, доброто управување и демократизацијата, почитување на правото и човековите права, го надополнува традиционалниот концепт на колективна безбедност.²

Од развојна перспектива социјалните блокови се тие кои ги поставуваат темелите за мир и напредок со адресирање на вградените несигурности кои можат да предизвикаат поттикнат или ескалираат конфликтно однесување.³

Рамка на истражувањето

Терминот Западен Балкан, претставува политичка конструкција на Европската Унија за регионот во чиј состав влегуваат: Хрватска, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Србија, Македонија и Албанија.⁴

Називот Западен Балкан, посочениот регион го добива во 1999 год. на самитот на Европската Унија во Хелсинки, каде е усвоен т.н. „композилен документ“ на Европската комисија во кој Западниот Балкан е дефиниран како регион што и е сосед на Европската Унија.⁵

Начелно, станува збор за регион којшто на крајот од XX век беше соочен со сериозни закани по мирот и безбедноста, па токму затоа во изминатиов период главното внимание во овој регион беше насочено кон повторното воспоставување на мирот и стабилноста. Притоа, во рамките на агендата на пост-конфликтното градење на мирот во Западен Балкан покрај останатите сегменти, значајно место зазема и соработката помеѓу државите во регионот.

Во тој контекст, целта на регионалната соработка во Западен Балкан е насочена кон обезбедување на долгорочна стабилизација на регионот. Со оглед на тоа што терминот

² Security Council – General Assembly, Report of the Secretary-General, p.9

³ . UNDP, “Role of UNDP in crisis and post-conflict situations”, Executive Board paper DP/2001/4, 27 November 2000, p.20

⁴ Во терминологијата на Европската Унија, терминот Западен Балкан се употребува рамноправно со терминот Југоисточна Европа од 90-тите год. на минатиот век. Својата структурно-политичка форма терминот ја добива на Хелсиншкиот самит на ЕУ во 1999 год

⁵ Подетално во: Commission of the EU: Report-Prospects for the development of regional cooperation for the Countries of the former Yugoslavia and what the Community could do to foster such cooperation, Brussels, 14.2.1996. SEC(96) 252 final, p.6.

долгорочна стабилизација меѓу другото подразбира и делување во насока на минимизирање и елиминирање на можностите за појава на конфликти. произлегува дека регионалната соработка е во тесна корелација и со превенцијата на конфликти. Тука, треба да се има предвид дека превенцијата на конфликти се дефинира како долгорочна стратегија која претставува составен дел на пред-конфликтното, но и на пост-конфликтното градење на мирот. Во првиот случај таа треба да ги отстрани потенцијалите и причините за насилно однесување, додека во вториот случај треба да спречи повторно возобновување на насилството.⁶

Во тој контекст, целта на регионалната соработка во Западен Балкан од аспект на превенцијата на конфликти, треба да биде насочена кон елиминирање на можностите за возобновување на вооруженото насилство во регионот.

Низ призмата на соработката во политичката, економската и воено-безбедносната сфера, овој труд прави една генерална анализа на регионалната соработка како фактор за превенција на конфликти во Западен Балкан.

Главниот проблем кон кој е насочено ова истражување е регионалната соработка помеѓу државите од Западен Балкан, со цел исполнување на условите за влез во ЕУ и НАТО.

Јакнењето на борбата против организираните криминал и корупцијата, институционалниот развој и функционалното и независно судство во земјите од регионот се основни предуслови за обезбедување povolна бизнис клима, за влез на *странски директни инвестиции* и отворање работни места, односно за постигнување на посакуваниот економски развој и благосостојба. Зајакнатата соработка во овие сфери останува да биде висок приоритет на владите на земјите од регионот. Несомнено, размената на искуства, меѓусебната соработка во сферата на поединечни специфични области на земјите на *Западен Балкан*, земји со блиска традиција и култура и земји кои бележат слични тенденции во развојот, игра клучна улога во достигнувањето на стандардите за влез во ЕУ и НАТО.

Добрососедските односи, регионалната соработка и поимот за превенција на конфликти преку Јадранската повелба се суштината на ЕУ, како катализатор за стабилност, помирување и нормализирање на политичките односи во Југоисточна Европа кои може да ги сметаме како основни поими на ова истражување.

⁶ Георгиева Л., „Превенција на конфликти“: Од идеја кон култура за превенција на конфликти во Македонија; Фридрих Еберт, Скопје 2004, стр. 12

Очигледно по првата половина на деведесттите години на минатиот век ЕУ имаше дефинирано каква - таква стратегија за државите од Средна и Источна Европа што не беше случај со новосоздадените држави на територијата на поранешна Југославија (се разбира со исклучок на Словенија) и со Албанија т.е делот на Југоисточна Европа кој во терминологијата на Брисел се означува како “Западен Балкан”⁷. Непосредна причина за тоа беше воената катастрофа, особено во БиХ која на еден или на друг начин ги погоди сите земји во регионот како и распадот на целокупниот систем во Албанија. Конечно потпишувањето на Дејтонскиот мировен договор кон крајот на 1995⁸ ја измени опишаната ситуација. Нагласувајќи ја можноста за склучување спогодба за соработка со Хрватска, БиХ и СРЈ и Македонија, тие ја поставија и т.н политика на условеност која од овие држави бара сите заедно и секоја одделно да исполнат прецизно дефинирани услови за -

а) “Одржување и унапредување на демократијата и владеење на правото (градење институции, реформирање на државната и јавната администрација, реконструирање на граѓанското општество) преку почитување на човековите права и правата на малцинствата (недискриминирање меѓу граѓаните вклучително и враќање на бегалците и раселените лица)” како суштински елемент на политичка и економски “напредок”.

б) почнување со економски активности (изградување на економијата, рестартирање (каде што треба) и подобрување на инфраструктурата, преориентирање на поранешните воени економии во цивилни (каде што тоа беше случај), односно, поранешните диригирани стопанства во пазарни.

в) во однос на РХ, Б и Х и СРЈ исполнување на обврските преземени со Дејтонската спогодба и одлуките на советот за спроведување на мирот во Б и Х.

⁷ Терминот “Западен Балкан” за прв пат бил официјално употребен на седница на Европскиот совет одржан во декември 1998 во Виена, за време на председаствувачеството на Австрија. Мотивот за дефинирање на регионот составен од “нестабилни земји” од источна Европа, бил отсуство на институционални рамки на соработка со нив.

⁸ Потполниот назив на она што популарно се означува со поимот “Дејтонски мировен договор” е Општ рамковен договор за мир во Б и Х. <http://www.slobodnaevropa.mk>

Генералната хипотеза на ова истражување е следнава :

Јадранската повелба е еден од инструментите за регионална безбедносна соработка која овозможува Република Македонија како и преостанатите земји од Западен Балкан поефикасно да соработуваат со членките на групата и да има активна улога за креирање заеднички инструменти како и учество во мировните мисии.

Посебни хипотези на ова истражување се :

Преку заедничка аспирација да станат членки на ЕУ и НАТО државите од регионот развиваат една нова клима на односи во секоја сфера, потпомогнати од меѓународните институции.

Добрососедските односи и регионалната економска соработка се суштината на ЕУ тие се катализаторот за стабилност, помирување и нормализирање на политичките односи.

Потенцијалните земји од А-3 групацијата и нивните определба за борба против тероризмот, нелегалната трговија, корупцијата и организираниот криминал.

Институционалниот развој доведува до економски развој и пазарна либерализација која придонесува за стабилизација, напредок и мир во регионот а со тоа избегнување на конфликти.

Намалување на нееднаквоста помеѓу земјите од регионот влијае на взаемниот напредок за влез во НАТО.

Глава 1

Регионална соработка во Западен Балкан

2. Ангажманот на ЕУ во Западен Балканот

Кога станува збор за просперитетот и мирот во Западен Балкан, може да се каже дека интеграцијата е единствено решение на проблемите од овој регион. На сето ова укажуваат голем број на официјални претставници, академци и пошироката јавност, како во ЕУ така и во Западен Балкан. (Belloni, 2009).

Самиот регион на Западен Балкан се препушта на Европската Унија, со што Унијата има право да го трансформира според својот изглед, со што би промовирала мир во регионот на Западен Балкан.

Резултатите од долгорочниот ангажман на ЕУ на Балканот се видливи, при што може да се каже дека Балканот претставува регион кој ги зацврстил своите институционални структури и вредности по примерот на ЕУ во Балканот. (Elbassani, 2008:306)

Овој ангажман на ЕУ во Балканот не може да се категоризира како надворешна политика, но не може да се категоризира ни како политика на проширување.

ЕУ преку ангажманот во Балканот прави комбинација од два пристапи преку цивилната моќ и нејзината моќ која ја изразува преку наметнување на правилата и прописите за влез на Западен Балкан. Може да се каже дека ЕУ во Западен Балкан дејствува преку условеноста и социјалното учење. (Belloni, 2009).

Процесот на интегрирање на земјите од Западен Балкан во ЕУ е дизајниран врз дипломатски преговори кои се ограничени во една договорна рамка во која е зацртан патот на реформите.

Помошта што ја доделува ЕУ преку разни програми, претставува еден вид на мотивација за земјите од Западен Балкан со цел започнување на тие реформи.

Самото вклучување на ЕУ на Балканот довозможи Европската Унија да направи една комбинација од својата моќ изразена преку поставените норми за земјите од Западен Балкан и економските и безбедносните сили, со што на некој начин се успева државите од Југоисточна Европа да се трансформираат во стабилни демократии.

Отпочнувањето на процесот на стабилизација и асоцијација од страна на ЕУ беа истакнати понудите и перспективите на земјите од Западен Балкан, со што беше и упатена до земјите од овој регион дека нивната иднина е во ЕУ.

Процесот за стабилизација и асоцијација вклучува :

1. Продлабочување на трговските и економски односи со регионот, но и во неговите рамки.

2. Развој и делумно пренасочување на постојаната финансиска и економска помош.
3. Зголемена помош за демократизација ,граѓанското општество,образованиет и градењето на институциите
4. Соработка во областа на внатрешните работи и правдата.
5. Развој на политички дијалог на регионално ниво.
6. Договор за стабилизација и асоцијација.

Преку процесот стабилизација и асоцијација произлегува договорениот однос помеѓу земјите на Западен Балкан ,каде што исходот претставува статус на земјата во однос на интегративниот процес во ЕУ.

Преку горесименуваната асоцијација која го обезбедува материјалниот стимул за земјите од Западен Балкан каде што исходот е обезбедени финансии за реформите.

Како трета цел може да се напомене регионалната соработка во областа на безбедноста и трговијата.ЕУ на Балканот поседува моќ на промотор на одредени нормативни гледишта за соодветното однесување од страна на државите.Унијата поседува одредени вредности кои бара да бидат исполнети од страна на земјите од Западен Балкан со цел за нивно пристапување во ЕУ.Со ова се наметнува потреба од ширење на Европските вредности ,така што државите ќе бидат согласни да се придржуваат кон тие вредности и да се стремат кон одржување на европските реформи.

Западен Балкан не е само случај на нормативна моќ изразена од страна на ЕУ ,но Балканот претставува место каде веројатноста за изразување на нормативната моќ е најголема.(Richter and Reljuc,2008).Gergana Nautcheva ја истакнува ограниченоста на нормативната моќ врз Балканот од страна на ЕУ,каде што политичките лидери ја конфронтираат политиката на овластување на ЕУ ,така што нормативната основа станува се повеќе дискутабилна(2009).Големото влијание на ЕУ врз земјите од Западен Балкан ,доведуваат во ситуација на почитување на политиката што ја води ЕУ иако некои се спротивставуваат на мислењето за доброволно прифаќање на нормите .Со процесот на стабилизација и асоцијација се промовираат вредностите на Европската Унија,но постојат процеси за социјализација и ширење на нормите.Доколку го земеме Балканот како дел врз кој се наметнати норми за влез во ЕУ ,може да се разгледува од два аспекти.Првото се однесува на земјите од регионот на тоа дали исполнувањата на земјите од Балканот се блиску до очекувањата на Европската Унија.Како второ може да се напомене регионалната

соработка помеѓу земјите од регионот, тоа значи дека се анализира односот на земјите меѓу себе.

Во продолжение ќе биде приложен ангажманот на ЕУ на Западен Балкан.

Нормативната моќ е присутна во целокупниот пристап на ЕУ, но таа треба да делува на подобрувањето на регионалната соработка на Западен Балкан.

3. Достигнувањата на Западен Балкан преку процесот на стабилизација и асоцијација

Во процесот на трансформација пактот за стабилност претставуваше прв чекор кој покасно беше заменет со процесот на стабилизација и асоцијација. На Самитот на ЕУ што беше одржан во Фиера беа поставени перспективите за интегрирање на Западен Балкан во ЕУ кои беа потврдени со Декларацијата од Солун во 2003 .

Со почетокот на Балканската криза во текот на 1990-те години се почувствува воената неспособност на ЕУ т.е. не доволното искуство за справување со кризата која го зафати Западен Балкан. Но ЕУ преку дејствувањето на силите на НАТО особено на полето на Косово премина во успешна алатка за справување со конфликти во регионот. Со ангажирањето на ЕУ во регионот на Западен Балкан можеше да се забележи трансформацијата на регионот која беше спроведена преку реформите на ЕУ што им ги наметна на Западен Балкан. Целта беше секоја земја од Западен Балкан да спроведува реформи во својот систем на управување со што ќе се дојде до еднаквост на правилата на ЕУ.

Со ангажирањето на ЕУ за време на конфликтите на Западен Балкан се постигна Европска безбедносна и обрмбена политика – ЕСДП . Како инструмент на трансформација послужија мисиите на ЕСДП .Заради мандатот на мисиите „Канцеларијата на високиот претставник ги воведуваше реформите .. во Босна . Процесот на стабилизација и асоцијација го започна ЕУ со цел да ги стабилизира, трансформира и интегрира земјите од регионот на Западен Балкан. За разлика од 1990-те денеска односите помеѓу ЕУ и земјите од регионот се изменети. Во 2005 година Хрватска започна преговори за членство во ЕУ. Исто така во 2005 година Македонија се здоби со кандидатски статус. Во 2008 година Спогодба за стабилизација и асоцијација со ЕУ потпишаа Срција и Босна и Херцеговина . Црна Гора во 2008 година аплицираше за членство во ЕУ , иако Спогодбата за стабилизација и асоцијација се уште беше во процес на ратификација . Во 2009 година беше ратификувана Спогодбата за

стабилизација на Албанија , а веднаш потоа и аплицираа за членство во ЕУ . Косово поради тоа што не е признаена како независна држава од сите земји членки на ЕУ не може да стапи во договор за членство .

3.1 Достигнувања на моќта на ЕУ

Во процесот на стабилизација и асоцијација со ЕУ имаат потпишано спогодба сите земји од Западен Балкан освен Косово , некои земји имаат визна либерализација и договори за реадмисија (тоа можиме да го видиме од следната табела) .

Табела 1: Односите на земјите од ЗБ со ЕУ, пристапување во ЕУ и процес на визна либерализација

	Албанија	Македонија	Србија	Хрватска	Црна Гора	Босна и Херцеговина	Косово
1. Статус на пристапување во ЕУ	28.04.2003 Апликација за членство во ЕУ 06.2003 потенцијале кандидат	25.12.2001 семја кандидат 22.03.2003 апликација за членство во ЕУ	29.04.2003 Потпишана ССА 06.2003 Потенцијал кандидат	03.10.2001 Отворени преговори 06.2004 Земја кандидат	15.12.2001 Апликација за членство во ЕУ 15.10.2001 Потпишана ССА	16.06.2001 Потпишана ССА 06.2003 Потенцијал кандидат	19.06.2001 Европски совет ја повторуваше европската перспектива
1.1 потпишана ССА	12.06.2000	09.04.2000	29.04.2000	29.10.2000	15.10.2000	16.06.2000	-
1.2 ратификуван ССА	01.04.2000	01.04.2000	Во постапка	01.02.2000	Во постапка	Во постапка	-
2. Визна либерализација	НЕ	ДА	ДА	ДА	ДА	НЕ	НЕ
2.1 договор олеснување на визниот режим	01.01.2000 во сила	01.01.2000 Во сила	01.01.2000 во сила	-	01.01.2000 во сила	01.01.2000 во сила	НЕ
2.2 договор за реадмисија	2006 во сила	01.01.2000 Во сила	01.01.2000 во сила	-	01.01.2000 во сила	01.01.2000 во сила	НЕ

Извори: Европска комисија. Релевантни регионални активности на ЕУ на Западен Балкан 2008/2009. Работен Документ на вработените во комисијата .SEC(2009) 128 final. Брисел .3.2.2009; Европска комисија. Политика за проширување. Земјите на патот кон членството на ЕУ (http://ec.europa.eu/enlargement/the_policy/countries-on-the-road-to-membership/index_en.htm)

Овие земји заедно имаат добиено помош од 2.86 милијарди евра до 2007 година .како финансиска помош од ЕУ .Тие средства се насочени за реконструкција на домашните реформи кои ги бара ЕУ од Балканските земји.

Проектите кои се финансирани од Европската агенција за реконструкција (ЕАР) за поддршка на регионалната интеграција .наменети се со цел за подобрување на граничното управување.подобрување на трговијата. воведување на нови стандарди во земјоделството.подобрување на стандардите на квалитет.зајакнување на правата на интелектуална сопственост, и поддршка за промовирање на извозот.

Табела 2.Поддршка од ЕУ за земјите на ЗБ преку Европската Агенција за реконструкција (ЕАР),јули 2007.сите податоци се наведени во евра

	Распределени	Склучени договори	Склучени договори Распределе	Исплатени	Исплатени/искористен
Вкупно агенцијата	2.86милијард	2.6 милијар	91 %	2.3милијар	80 %
Србија	1.3 милијарди	1.1 милијар	87 %	921 милион	71 %
Црна Гора	130 милиони	121 милион	93 %	104милион	80 %
Косово	1.11 милијард	1.07 милијарди	96 %	998 милион	90 %
Македонија	327 милиони	296 милион	91 %	259 милион	79 %

Извор:Zink.R. (2007).” Исполнување на ветувањата на Западен Балкан Европска агенција за реконструкција”.Билтен Јули 2007.ЕАР.стр.8

Откако се стабилизира економијата во Западен Балкан по војните од 90-тите,во овие се започна со поставување на основата за идниот економски развој .Со самото поставување на темелите за економската иднина на Западен Балкан .земјите беа доведени во ситуација на што поголема регионална трговска соработка.Тоа доведе до серија на договори помеѓу земјите на Западен Балкан со што беше зајакната Регионалната трговска соработка.

Табела 3. Договори за слободна трговија во Западен Балкан од 15 февруари 2006

	АЛБ	МАК	СРБ	КОС	ХРВ	ЦГР	БиХ
АЛБ		применет 15.07.2004	Применет 01.08.2004	Применет 01.10.2004	Применет 01.06.2004	Применет 01.08.2004	Применето 01.12.2004
МАК	Применет 15.07.2004		Започна 31.05.2004	IV рунда преговори договор сл.трговија 08.06.2005	Применет 11.07.2002	Започна 31.05.2004	Примено 01.07.2002
СРБ	Применет 01.08.2004	Започна 31.05.2004		/	Применет 01.07.2002		Применето 01.06.2002
КОС	Применет 01.10.2004	IV рунда преговори договор сл.трговија 08.06.2005	/		/		Започнато 15.02.2006
ХРВ	Применет 01.06.2004	Применето 11.07.2002	Применет 01.07.2002	/		Применет 01.07.2002	Применето 01.01.2005
ЦГР	Применет 01.08.2004	Започна 31.05.2004		/	Применет 01.07.2002		применето 01.06.2002
БиХ	применет 01.12.2004	Применет 01.07.2002	Применет 01.06.2004	Применет 15.02.2006	Применет 01.01.2004	Применет 01.06.2004	

Извор : Bartlett, W. (2009) "Регионална интеграција и договори за слободна трговија на Балканот: ожносни пречки и политички прашања" стр.45

Поради билатералноста на склучените договори постојат ризици за скршнување и одвлекување на трговските патиште. Доколку дојде на ваков тип на скршнување на трговијата се зголемува веројатноста за суспендирање на земјите од процесот кон пристапување на Европската Унија. (Bartlett, 2009).

Разликите во трговската размена помеѓу Балканските земји се големи, иако сите се стремат кон влез во ЕУ. Така на пример Србија има увоз од 1.3 милијарди и извоз од 1.05

милијарди додека пак Албанија има увоз од регионот само од 9 милиони евра и извоз на стока во вредност од 50 милиони евра во регионалната трговија.

Табела 4: Внатрешна и меѓусебна трговија на земјите од Западен Балкан во 2005(милиони евра)

Увоз Извоз	АЛБ	БиХ	ХРВ	МАК	ЦГР	СРБ	ВКУП О
АЛБ	-	1	0	1	5	2	9
БиХ	4	-	394	18	37	280	733
ХРВ	17	1014	-	66	66	250	1413
МАК	22	41	65	-	11	358	497
ЦГР	5	23	6	2	-	160	196
СРБ	2	670	129	211	327	-	1339
ВКУП О	50	1749	594	298	446	1050	-

Извор: прилагодено од Stilbar (2008)

Од досегашниот напредок на земјите од Западен Балкан може да се заклучи дека темелите за регионалната соработка се поставени ,но може да се забележи и неискористеноста на потенцијалот на слободна трговија кој го поседуваат овие земји.

Напредокот на Балканските земји е забележителен на повеќе нивоа ,но особено се истакнува на полето на безбедноста каде земјите учествуваат во повеќе регионални иницијативи ,кои излегуваат од Балканскиот регион, но и пошироко.

Кога сме кај политичката соработка може да се каже дека е далеку поназадена од техничката соработка на полето на внатрешните работи,правдата и одбраната.Пактот за стабилност беше тој кој го направи најструктурираното промовирање на регионалната соработка,кој беше преименува во совет за регионална соработка (СРС).

Неговата цел е поддршка на земјите од Западен Балкан на патот кон влез во ЕУ,но Советот за регионална соработка има предвидена опција дека ќе служи како форум и по влезот на овие земји во ЕУ.(Deliveric,2007: 20).

Европската Комисија како членка на СРС придонесува со 1милион евра во буџетот на годишно ниво,неговите канцеларија за врски се наоѓа во Брисел.

Табела 5 Регионална безбедносна и политичка соработка помеѓу земјите од Западен Балкан

Иницијативи за соработка во областа на одбраната	Правда и внатршни работи	Политички иницијативи
Southeastern European Defence Ministerial (SEEDM) – Средба на министрите за одбрана од Југоисточна Европа	Regional SECI Center Combating Trans Border Crime Регионален CEKI центар за борба против прекугранични криминали	Southeast European Cooperation Initiative (SECI) -Иницијатива за соработка од Југоисточна Европа
Southeastern European Cooperative Initiative and Multinational Peace Force in Southeastern Europe (SEEBRIG) – Иницијатива за соработка и мултинационални мировни сили во ЈИЕ	Migration, Asylum, Refugee Regional Initiative (MARI) Регионална иницијатива за миграции, азил и бегалци	South East Europe Cooperation Process (SEECPP) Процес за соработка од Југоисточна Европа
South East Europe Security Cooperation Steering Group (SEEGROUP) – Управувачко тело за соработка во областа на безбедноста во Југоисточна Европа	Southeast European Prosecutors Advisory Group (SEEPAG) советодавна група на обвинителите од Југоисточна Европа	
Regional Arms Control Verification and Implementation Centre (RACVIAC) – Регионален центар за проверка, контрола и имплементација на оружје	Stability Pact Initiative against Organized Crime (SPOC) Иницијатива на Пактот за стабилност против организиран криминал	
	Anti-Corruption Initiative (SPAI) – Иницијатива за борба против корупцијата	

Извор: Moustakls (2004: 146-147) и Delevic (2007: 84-92)

ЕУ придонесува во рамките на земјите од Западен Балкан да се подобри регионалната соработка, да се воспостави слободна трговија, да обезбеди финансии за реформските процеси во земјите од регионот. Многу е јасно дека стабилизирањето на

регионот беше успешно . Што се однесува до асоцијацијата не е многу сигурно колку земјите се подготвени да станат членки на ЕУ врз основа на демократските вредности и принципи. Резултатите добиени од Bertelsmann Transformation Index и (BTI) Freedom House покажуваат подобрувања но некаде има и застој во развојот на демократијата.

Табела 4. Bertelsmann Transformation Index (BTI), темелна проценка на демократизацијата на 125 земји

Земја	Индекс на статус				Тренд	Индекс на управување				Тренд
	2003	2004	2005	2006		2003	2004	2005	2006	
Албанија	6	6	7	7	↑	5	5	5	5	↑
Македонија	6	7	7	7	↑	5	5	6	6	↑
Србија	6	6	7	7	↑	6	5	5	5	↑
Хрватска	8	8	8	8	↓	6	6	6	6	↑
Црна Гора	6	6	7	7	↑	6	5	6	6	↑
Босна и Херцеговина	5	6	6	6	↓	4	4	4	4	↓
Косово				6					5	

Извор: Bertelsmann Transformation Index (BTI).

(<http://www.bertelsmann-transformation-index.de>) (пристапено на 10 февруари 2010)

а. Заради претходната заедничка држава на Србија и Црна Гора, BTI во 2003 и 2006 ги рангира како една земја. Истите резултати се тука наведени за Србија и Црна Гора, на кои резултати се однесуваат на нивната унија.

↑ - укажува на подобрување; ↓ - укажува на опаѓање; ↑↓ - укажува на застој (повлекување по подобрувањата).

По Лисабинскиот договор Надворешната политика на Европската Унија.

Трансформација и интеграција на Западен Балкан

Табела 5. Бодирање на Freedom House за демократијата во земјите во Западен Балкан

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Албанија	4.13	4.04	3.79	3.82	3.82	3.82
Македонија	4	3.89	3.82	3.82	3.86	3.86
Србија	3.83	3.75	3.71	3.68	3.79	3.79
Хрватска	3.83	3.75	3.71	3.75	3.64	3.71
Црна Гора	3.83	3.75	3.89	3.93	3.79	3.79
Босна и Херцеговина	4.29	4.18	4.07	4.04	4.11	4.18
Косово	5.50	5.32	5.36	5.36	5.21	5.11

Извор: Freedom House, Демократија Резиме на бодовите од година во година по региони 2008

(<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=485>) (пристапено на 10 февруари 2010)

Од табелите на (ВТИ) и Freedom House можиме да забележиме дека во минатот имаше поголеми подобрувања во демократската трансформација на земјите за разлика од последните години. Денеска во некои земји постои застој или регрес. Пример Македонија и Хрватска имат застој во однос на трансформативните процеси, додека пак Албанија има забавување според (ВТИ), а според Freedom House во последните три години воопшто не е променета состојбата . Интегративните процеси на ЕУ се покажаа како корисни за демократскиот развој. Најголем проблем за интегрирање на земјите во ЕУ претставуваат билатералните спорови кои се однесуваат на нерешени проблеми помеѓу земјите во регионот од минатото.

3.2 Критика на моќта на ЕУ - ограничената условеност на Западен Балкан

Европската Унија беше формирана со цел да се постигне регионална соработка . Пактот за стабилност е првата рамка за ангажираност на ЕУ на Западен Балкан . Тој почна да функционира во Сараево во 1999 година а беше промовиран од Германија. Со Пактот за стабилност треба да се постигне соработка помеѓу земјите како и постигнување на заеднички цели, со цел да се промовира економскиот просперитет, мирот , демократијата и човековите права. Основен пристап на ЕУ беше Процесот на стабилизација и асоцијација , во кој регионалната соработка беше задолжителна за европските интеграции, а таа се однесуваше на областите каде нема политичка одговорност. Постојат услови за пристап на ЕУ. Целта на условеноста беше да се искомбинираат .. билатералните и регионалните компоненти .. и покрај критериумите од Копенхаген за проширување. Најважен пристап на ЕУ во Западен Балкан беше да има спогодба за стабилизација со реформски ориентирани влади, да им се помогне на оние земји кои сакаат да воведат пазарна економија, да се изгради бирократија која е услужно ориентирана , да се подобрат односите со соседите и да се справат со корупција. Пристапувањето кон ЕУ се одвива бавно од страна на земјите а тоа е резултат на капацитетите на државната администрација , недостиг на политичка воља и економските перформанси . Од друга страна имаме побавно пристапување во ЕУ заради тоа што постои скептицизам и замор од самата ЕУ кон ново проширување пред целосно

усвојување на Лисабонскиот договор. Како резултат на искуствата што ги имаше ЕУ формира индивидуален пристап на секоја земја во регионот. Исто така се смета дека на земјите од Западен Балкан им се потребни поголеми реформи.

Индивидуален пристап е забележан во 2008-2009 каде реформи треба да се направат во владеењето на правото и градењето на демократијата во одделни земји. Овде се прави анализа за развојот на секоја земја и им се припишува истиот пристап на сите земји и тоа помеѓу секоја од земјите и ЕУ да постојат договорни билатерални односи, да се обезбеди финансиска поддршка и поддршка за регионална соработка.

Во однос на условеноста постои критика дека :

- претерано е со нови услови и со тоа е изгубен кредибилитетот

- со тоа што се спојуваат нормативни, функционални и реалполитички услови ја има изгубено јасноста

- поради тоа што се применува во одредени случаи поригорозно изгубена е конзистентноста.

3.3. Втор циклус на трансформација : во отсуство на моќта на ЕУ

Во првиот циклус на трансформација се водеше модел на цивилна моќ. Но доколку ги земиме во предвид Словенија и Хрватска или Македонија и Грција ќе забележиме дека има препреки за остварување на посакуваната цел односно интегрирање. Како пречки за интеграција се јавуваат билатералните проблеми и демократската трансформација на земјите бидејќи се во застој. А исто така и добри резултати не се постигнаа со нормативната моќ на ЕУ која ги подржува целите на Процесот на стабилизација и асоцијација. Со европските интеграции се обезбедува долгорочна и кохерентна перспектива, се поттикнува домашното сопствеништво и институционален развој, стабилноста и соработката се подржуваат и се омекнуваат националистичките идентитети, да се надминат политичките недоразбирања помеѓу земјите. Доколку нема нормативна привлечност мали се веројатностите дека демократската трансформација на земјите ќе биде само-одржлива. Западен Балкан може да остане некое време да се соочува со моменталниот статус кво доколку не постои поголемо нормативно поттикнување за подобрување на регионалната соработка. Процесот на стабилизација и асоцијација главно е фокусиран на реформите на поединечните земји, а додека пак регионалната соработка е присутна како лајтмотив и политичка поддршка за таква

соработка е многу мала. Билатералните прашања без промени во политичкиот процес не можат да се решат. Доколку не се примени нормативната моќ не може да се трансформираат односите помеѓу земјите и ќе постојат билатералните спорови. Стагнацијата во демократскиот развој и влијанието врз граѓаните на земјите од Западен Балкан се јавуваат како проблем кој го забавува пристапот во ЕУ (тоа може да се види од табела 6). Може да се види дека граѓаните на земјите од Западен Балкан кои се поблиску до ЕУ се повеќе разочарани во однос на придобивките од пристапувањето.

Довербата во институциите, идентификувањето со ЕУ и подршката за пристапниот процес се различни во земјите од Западен Балкан. Така во Хрватска, Србија, Босна и Херцеговина довербата и идентификувањето на граѓаните со ЕУ се мали, додека пак тие се големи во Албанија и Косово.

Сепак очекувањата на балканците со влезот во ЕУ се: подобрување на демократијата во нивните земји. Но сметаат дека со интегрирањето ќе се подобрат и билатералните односи.

Табела 6. Ставовите на граѓаните од Западен Балкан во врска со ЕУ и пристапувањето во ЕУ

	АЛБ	МАК	СРБ	КОС	ХРВ	ЦГР	БиХ
Познавање за ЕУ (многу добро и добро информирани)	37.5	49.7	41.3	42.2	54	35	37.5
Членство во ЕУ е добро	83.1	66.1	57.8	88.8	28.5	57.1	48.4
Мнозинството би го поддржале членството во ЕУ	84.6	82.9	73.5	86.6	39.2	65.4	72.3
Доверба во институциите на ЕУ (многу и малку)	70.5	56.1	41.2	70.9	36	55.2	39.8
Пријателски став кон ЕУ	70.1	50.7	30.8	76.5	38.8	44	40.7
Идентифи							

вање со Евро (силно и особено силно)	48.7	34.6	21.8	66.9	25.6	25.3	14.6
Вклучува то на ЗБ во ЕУ потребно за мирот и развој	74.6	84.3	57	79.2	36.6	53.3	61.1
Лидерите ЕУ сакаат да видат вашат земја во ЕУ	66.9	53.4	55.3	81.7	46.4	57.3	42.7
Луѓето од ЕУ сакаат да видат вашат земја во ЕУ	54.5	56.9	52.5	74.5	41.7	53.6	46.1
По пристапување во ЕУ демократијата се подобри	80.9	85	73.5	90.1	54.4	62	66.7
По пристапување во ЕУ ќе се подобрат добрососедски односн	85.2	85.7	81.5	89.8	71	66.4	74.3

Извор: Европски фонд за Балкан .. Увид и перцепции : Гласот на Балканот .. Gallup Balkan Monitor . 2008 (<http://www.balkan-monitor.eu/>)

Земјите од регионот се надеваат дека со влезот во ЕУ ќе се решат билатералните спорови ,но сепак тука има несогласување бидејќи очекувањата на ЕУ се дека билатералните спорови ќе бидат решени пред пристапувањето во ЕУ.

Додека земјите од регионот се надеваат на нови стратегии од страна на ЕУ за разрешување на билатералните спорови помеѓу земјите ,сепак ЕУ делува статично на тоа поле и е прецизна во однос на исполнувањето на условите за влез во ЕУ. Сепак

билатералните споровите помеѓу земјите се присутни ,а сето тоа доведува до блокирање на процесот на пристапување кон ЕУ.

Билатералните спорови може да се каже дека претставуваат нерешени проблеми од минатото помеѓу земјите во Западен Балкан кои се кочница за евро -атланските интеграции на регионот.

Спорот помеѓу Хрватска и Словенија претставуваше закана на влезот на Хрватска во НАТО,но сето тоа беше поттик за ЕК да даде понуда за посредување на решавањето на тој спор . Спорот помеѓу Македонија и Грција ја спречи Македонија да стане земја членка на НАТО и да ги отпочне престапните преговори со ЕУ.

3.4.Потреба од трансформација на Западен Балкан- билатерални спорови

Нерешените проблеми помеѓу земјите го забавуваат процесот на пристапување на Западен Балкан во ЕУ. Билатералните спорови кои постојат помеѓу Грција и Македонија , и Хрватска и Словенија претставуваат голем проблем за интегрирање на земјите . Спор помеѓу Грција и Македонија претставува "името" . Македонија покрај тоа што има спор со Грција исто така има и со Бугарија и Србија . Спор со Бугарија постои околу толкувањето на историските настани . Спорот со Србија е околу пристапот до манастирот Прохор Пчињски , како и верскиот спор помеѓу Македонската православна црква и Српската православна црква . Билатерални спорови има помеѓу Србија и Хрватска и тоа за демаркација на границата , како и за српското малцинство во Хрватска . Помеѓу Србија и Босна и Херцеговина има судски спор .Од Хрватска има спор против Србија и тоа пред Меѓународниот суд на правдата . Помеѓу Косово и Србија постои поморски спор . Помеѓу Хрватска и Словенија постои спор за брегот на Пирин . Од насилните конфликти во земјите на Западен Балкан произлегуваат повеќето билатерални спорови. Конфликти имаше или помеѓу земјите или пак помеѓу етнички групи кои имат свои припадници или семејства во соседните држави . Земјите членки на ЕУ водат спор со земјите кандидати пример Грција со Македонија за да го искористат своето влијание во ЕУ во своја корист па се спремни да одат и до поставување на вето. Членките на ЕУ си го користат членството за да се создаде асиметричност во моќта во

рамките на билатералниот спор, а исто така си ја зајакнуваат својата политичка позиција.

Стилот на вториот циклус на трансформација

Поранешниот Висок претставник за заедничката надворешна и безбедносна политика Хавиер Солана има направено проценка дека во последните 10-тина години многу е направено за стабилноста на Балканот и многу земји се институционално поврзани со ЕУ. Европската Комисија забележала дека „европската перспектива има придонесено за мирот и стабилноста, и им овозможи на страните да се справат со главните предизвици ... Се смета дека важно влијание на идните случувања во регионот ќе има способноста да работат заедно Вашингтон, Брисел и клучните земји - членки на ЕУ и да претставуваат заеднички фронт. Брисел смета дека мора да се надминат споровите и да се продолжи со проширувањето. Но ЕУ нема механизми да се справи со билатералните спорови. Некои сметаат дека споровите може да се решат само со регионална соработка. ЕУ всушност е заедница на вредности кои се важен фактор во надворешната политика, а Лисабонскиот договор се потпира на вредностите. Вредностите на ЕУ се наоѓаат во Процесот на стабилизација и асоцијација и во политиката на проширување. Се смета дека се додека постојат билатералните спорови и нема регионална соработка ќе нема зголемување на трансформативната моќ на ЕУ и пристапување во ЕУ. Во рамките на регионалната соработка се гледа на усвојување на договорот за регионална слободна трговија, транспорт, заеднички воздухопловен простор, енергетика, визна либерализација, правата на бегалците и враќање на имотот итн. Покрај оваа регионална соработка денеска постојат пречки во нивно остварување пример враќањето на бегалците се одвива спорно, земјите се уште се гледаат како непријатели и постои загриженост за безбедноста, криминалот и корупцијата ги има на високо ниво. Според Franjo Stiblar треба да се внимава на економската соработка која ќе произлезе од локалните иницијативи. Многу е важно пред влезот во НАТО и ЕУ да се решат билатералните спорови. Пактот за стабилност и Процесот за стабилизација и асоцијација претставуваат рамка која ќе помогни да се зглеми регионалната соработка, но денеска Советот за регионална соработка (СРС) ја има преземено нивната работа, како и преземањето на локална сопственост во процесот на регионалната соработка. Но притоа треба да има подршка за да се дефинира проблемот и да се распространат моделите за нивно решавање. СРС може да добие подршка од ЕУ доколку

билатералните спорови се во рамките на Процесот на стабилизација и асоцијација, а со тоа ЕУ ќе се надгради на претходната цивилна моќ и ќе добие нормативна моќ.

3.5. Иницијативите за регионална соработка во Западен Балканот: генерална слика

Без оглед на неизвесностите генерирани од страна на неконзистентниот пристап на ЕУ, мноштво на меѓувладини форуми, регионални маси, политички иницијативи развиени во Западен Балкан во текот на последните петнаесет години, покриваат различни области, како и повторно воспоставување на регионален дијалог и работа. За тоа, како преку безбедноста да се спречи ново политичко превирање во регионот.

Бидејќи членството во ЕУ претставува заедничка цел на сите земји во регионот, регионалната соработка е развиена во рамките на повеќе или помалку директни иницијативи на ЕУ перспективата и се прошири во краток временски период на неколку области, како што се:

Трговија - пример преку Централноевропскиот договор за слободна трговија (CEFTA), обновен во 2006 година, која има за цел либерализација на трговијата и односите помеѓу Албанија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Македонија, Молдавија, Црна Гора, Србија и UNMIK во име на Косово според Резолуцијата:

Развој на мали и средни претпријатија - Инвестицискиот компакт за Југоисточна Европа, која се залага за имплементација и евалуација на инвестициски реформи во земјите од Југоисточна Европа, оперативни со OECD и на Европската комисија:

Реформите во јавната администрација: Букурешт Процес на вработување, која се залага за преглед на националните политики на трудот во регионот; Електронска Југоисточна Европска иницијатива (ESEE), пуштена во употреба со Пактот за стабилност, со поддршка на УНДП и ЕУ, да се промовира воведувањето на информатичките и комуникациските технологии низ различни сектори на владата, трговијата, образованието и јавниот живот;

Инфраструктура - пример е Инфраструктурна управна група поставена во 2006 година под Пактот за стабилност работна сесија II, и сега е под координација на Регионалниот совет за соработка (RCC).

Транспорт - Тоа претставува веројатно најразвиените сектор на регионалната соработка, сметајќи многу регионални форуми и договори, како што се: Меморандум за разбирање за развој на ЈИЕ главната регионална транспортна мрежа, потпишан во 2001 година, обезбедување за реципрочни консултации за политиките за транспорт да соработуваат за подобрување на регионална транспортна мрежа во ЈИЕ, а чија имплементација е поддржана од Југоисточно Транспортната опсерваторија (SEETO);

Договорот за основање на Европска заедничка воздухопловна Област (ЕСАА), а ЕУ-управуваната вежба се прошири и на Западен Балкан, која обезбедува високо и изедначено безбедносни и сигурносни стандарди низ Европа, како и единството во примената на правила на конкуренцијата и правата на потрошувачите; на ЈИЕ главната регионална транспортна мрежа, рамка на ЕУ за соработка за копнен транспорт; Дунав

Процес за соработка (DCP), лансиран во 2002 година во рамките на Пактот за стабилност и се занимава со прашањето на пловноста на реката, во насока на продлабочување на политичка соработка во регионот на Дунав во соработка со ЕУ; Меѓународната Комисија за Сава басенот, формирана во рамките на Пактот за стабилност, во врска со потпишувањето на Рамковниот договор на речниот слив на Сава и Протоколот за режимот за навигација, во 2002 година, промовирање на регионалната соработка за прашања поврзани со навигација, економскиот развој, управувањето со водите и заштита на животната средина.

Енергија - Најрелевантен пример за регионална соработка во ова поле е Договорот за енергетска заедница меѓу ЕУ и земјите во регионот, стапи во сила во 2006 година, кој создаде правна рамка за регионален интегриран енергетски пазар за електрична енергија и природни гасни мрежи и за нивно интегрирање во пазарот на ЕУ.

Борбата против организирианиот криминал - пример преку: SECI Регионалниот центар за борба против прекуграничниот криминал, основана во Букурешт во 1999 година; Конвенцијата за полициска соработка за Југоисточна Европа, започна во 2006 година со обемот на обезбедување на правна рамка да се спореди со Шенгенскиот договор.

Борбата против корупцијата - на пример може да биде Пактот за стабилност Антикорупциска Иницијатива, (SPAI), основана во 2000 година и има за цел да им помогне на политичките реформи во земјите од регионот за искоренување на корупцијата.

Граничната безбедност - преку, на пример, Регионалната иницијатива за миграција, азил и бегалци (MARRI), основана во 2004 година во рамките на стабилност Пактот за промовирање на интегрирано гранично управување во регионот.

Контрола на вооружувањето - пример преку: Регионална контрола на оружје, Центар за Верификација и имплементација (RACVIAC) создаден во 2000 година, кој работи како форум за регионалниот дијалог и соработка за контрола на оружјето и доверба и сигурност мерки за градење: на Југо-Источна и Источна Европа за контрола, на мало и лесно оружје (SEESAC), основано во 2002 година во заеднички проект на УНДП и Пактот за стабилност.

Горенаведените инструменти се занимават со справување со одредени домени на регионалната соработка и тие често биле основани во пошироки регионални иницијативи во кои беа вклучени различни дискутабилни сесии и повеќе полиња на дејствување. Поретко, регионалната соработка беше лансирана во рамките на одредени договори помеѓу ЕУ и земјите од регионот.

Најпознатите регионални сесии, што создаде во нејзини рамки на мноштво на регионалните иницијативи и договори, е Пактот за стабилност за Југо-источна Европа. Основана во 1999 година како политички одговор на меѓународната заедница на нов бран на нестабилност на Балканот, и затоа е управувано надворешно, особено од страна на ЕУ, беше структурирана како механизам за координација за промовирање на различни видови на регионална соработка во регионот. Пактот е формално разрешен со формирањето на Регионалниот Совет за соработка (СРС), што го наследи од Пактот за стабилност и има улога на координатор меѓу различните регионални иницијативи.

Покрај Пактот за стабилност, беа воспоставени и други регионални форуми во регионот, кои се занимаваат со различни области на соработка:

Иницијатива за соработка во Југоисточна Европа (SECI), лансирана од страна на САД во рамките на ОБСЕ, рамка во 1996 година како форум за промовирање на регионалната соработка во областа на економијата и животната средина, и потоа

проширување на своите активности за транспорт и безбедносни прашања, како борба против прекуграничниот криминал.

Процесо за соработка на Југоисточна Европа (SEEC'P), основана во 1996 врз основа на "конференција за стабилност, безбедност и соработка во Југоисточна Европа", автономно организиран од страна на самите Балканските земји со обемот на промовирање на регионалната соработка во четири главни области: политички односи, економската соработка, хуманитарна соработка и човековите права и прашањата на внатрешната работи и спроведување на правдата.

Централноевропската иницијатива (CEI), која започна во 1989 година, како Италијанска водена вежба за зајакнување на регионалната соработка во Централна Европа. Потоа се прошири Исток и Југоисточна Европа - и заеднички проекти во различни области, од транспортот до културата, од околината до енергијата.

Јадранско јонската иницијатива (AIJ), лансирана од страна на Италија во 2000 година како меѓувладин форум, насочена кон промовирање на регионалната соработка во безбедносни прашања, како граничната контрола и борба против организираниот криминал, а потоа еволуираше до повеќекратни задача како на пр: иницијатива работа и на други области како што се културата, интер-универзитетска соработка, животната средина.

Во рамките на овие иницијативи и форуми релевантен број на проекти се спроведени, со позитивен ефект врз владите и народи во регионот. Како општо правило, на регионалните проекти за соработка, директно вклучување и оттаму влијание на владите и институциите. Сепак, некои програми, на пример оние промовирани од страна на CEI, се насочени кон основното ниво на општеството, вклучувајќи ги организациите на граѓанското општество и бизнис заедници. Општо земено, регионалната соработка се разви на Балканот само до степен до кој таа остана ориентирана кон заеднички цели кои се однесуваат на иднината и не вклучуваат прашање поврзано со регионални спорови од минатото. Ова е причината за зголемувањето на бројот на регионални форуми и иницијативи што се занимаваат со општите прашања поврзани со економскиот и социјален развој.

Регионалната соработка ќе ја направи разликата, исто така, за промовирање на политики кои се занимаваат со прашањето на бегалците и раселените лица, бидејќи широк спектар на услови треба да бидат регионално задоволени во земјите на потекло: регионална декларација за соработка во оваа област беше постигнат во 2005 година од

страна на Босна и Херцеговина, Хрватска, Србија и Црна Гора, но тоа остана срамежлив обид. Како што, впрочем, регионалната соработка во Западен Балкан е недостаток на потребите на политичка храброст за соочување со чувствителни прашања поврзани во минатото, и меѓудржавната соработка остана многу повеќе ограничени во тие области. Причините за оваа појава треба да се испита во тесна врска со "надворешно-управувано" природата на најголем број на регионалните иницијативи, кој длабоко влијание врз нивното понатамошно случувања.

4. Форми на регионална соработка

4.1. Регионалната соработка во политичката сфера

Во политичкиот сектор како и во останатите сектори, безбедносните проблеми најпрво се политички проблеми, т.е. се политизирани. Според тоа, политичкиот сектор може позитивно да влијае врз превенцијата на конфликтите доколку придонесе кон успешно надминување на безбедносните проблеми во нивната прва т.е. политизирана фаза.

По Дејтонскиот мировен договор, регионалната соработка во политичката сфера во Западен Балкан, главно е насочена кон обновување и зајакнување на прекинатите или недоволните контакти и релации помеѓу државите од регионот. Најзастапен облик на регионална соработка во Западен Балкан во изминатиот период, претставуваат конференциите и годишните состаноци на највисоките државни претставници на земјите од Регионот.

Прва декларација во изминатиот период е Декларацијата за добрососедски односи, стабилност, безбедност и соработка на Балканот, потпишана во 1996 год. во Софија во рамките на Процесот за соработка во ЈИЕ.

На регионот му нуди широки можности за соработка помеѓу државите. Конкретно, според Декларацијата, сферите на соработка се поделени во 4 групи:

- **политички односи (унапредување на добрососедските односи и мерките за доверба);**
- **регионална економска соработка (прекугранична соработка, инфраструктура, трговија и инвестиции, животна средина);**

- **хуманитарна соработка и човекови права;**
- **соработка во сферата на внатрешните работи и правосудството (борба против криумчирањето, тероризмот, имиграциите и сл.)**

Друг значаен документ претставува Повелбата за добрососедски односи во ЈИЕ, усвоена на Самитот на шефови на држави и влади одржан во 2000-та год. во Букурешт.

Притоа, целта на политичката и безбедносната соработка е насочена кон:

- **создавање мирни, добрососедски односи во регионот, преку помирување, потврда за неповредливоста на меѓународно признатите граници, како и со мирно решавање на споровите во склад со меѓународното право;**
- **спречување и надминување на тензиите и кризите како предуслов за трајна стабилност.**

Заедничка Декларација за унапредување на регионалната соработка во Западен Балкан е усвоена и на Самитот помеѓу државите од ЕУ и Западен Балкан, одржана во Загреб на 24.11.2000 год. Значењето на оваа Декларација во контекст на превенцијата на конфликти лежи во преземената обврска на државите од Западен Балкан за склучување на меѓусебни договори за регионална соработка. Покрај состаноците на највисоките државни претставници, значаен облик на регионална политичка соработка во Западен Балкан, претставува и парламентарната соработка помеѓу државите од регионот. Ваквиот облик на соработка е главно инициран од страна на Централноевропската иницијатива (ЦЕИ) и од Процесот за соработка во ЈИЕ (ПСЈИЕ).

Парламентарната димензија во ЦЕИ ја сочинуваат претставниците на националните парламенти кои се состануваат во рамките на Парламентарното собрание на ЦЕИ, како и редовните состаноци помеѓу претставниците на парламентите на земјите од ЦЕИ.

Заради јакнење на степенот на меѓусебната доверба во регионот, државите се имаат обврзано да ги почитуваат 10-те 167 принципи на меѓудржавната соработка утврдени со Хелсиншката повелба. Може да се констатира дека во изминатиот период состаноците

пomeѓу највисоките државни претставници на земјите од регионот, го сочинуваат најзастапениот облик на политичка соработка. Овие состаноци во прв ред се реализирани на многу високо политичко ниво на шефови на држави или влади, што во дотогашната констелација на односи било практично тешко остварливо. Со тоа, во основа е отворена можноста за подобрување на општата атмосфера во регионот.

4.2. Регионалната соработка во економската сфера во Западен Балкан

Регионалната соработка во економската сфера во изминатиот период беше насочена кон економската обнова на регионот и во тој контекст кон создавање услови за негов развој и просперитет. Целта на соработката во економската сфера, е преку преземањето на низа мерки, како:

- **изградба на соодветна транспортна и инфраструктурна мрежа,**
- **правилно и економично искористување на ресурсите,**
- **укинувањето на царините и создавањето на слободна трговска зона,**
- **да се влијае врз економскиот раст,**
- **привлекувањето на инвестиции и воспоставувањето на прифатливо ниво на благосостојба на државите од регионот.**

Карактеристично за соработката во оваа сфера е тоа што освен Договорот за слободна трговска зона во Централна Европа, а од 2006 год. и во Западен Балкан, не постојат иницијативи за соработка кои се конкретно посветени само на економската соработка. Најзастапена е практиката во рамките на една иницијатива за регионална соработка, покрај останатите сфери да биде посветен посебен дел и на соработката во економската сфера. Во тој контекст, може да се истакне дека почетоците на регионалната соработка во економската сфера се поврзани со формирањето на Иницијативата за соработка во ЈИЕ од 1996 год.

Во рамките на оваа иницијатива, покрај прашањата поврзани со животната средина и борбата против организираниот криминал, значајно внимание е посветено и на соработката во економската сфера, со основна цел – надминување на заедничките регионални проблеми.

За таа цел, во рамките на Иницијативата за соработка во ЈИЕ, се иницирани неколку проекти во економската сфера:

проект за физичко подобрување на граничните премини – со основна цел детектирање на „тесните грла“ на граничните премини во регионот и преземање мерки за нивно подобрување, главно преку финансиите на Светска банка:

проект за енергетска ефикасност – со кој меѓу другото државите од регионот ја преземале обврската за делување во насока на унапредување на системите за обновлива енергија:

проектот за интерконекциски развој на енергетските системи во регионот – со основна цел испитување на економските и техничките предности од заедничката работа на балканските електроенергетски системи и формирање телеинформациски систем за поврзување на диспечерските центри во регионот, заради размена на енергија и отварање на енергетскиот пазар.

Може да се констатира дека досегашната соработка во економската сфера продуцирала одредени позитивни промени во регионот на Западен Балкан. Од аспект на превенцијата на конфликти, значајно е тоа што како прво соработката помеѓу државите во економската сфера претставуваше битна компонента на економската обнова на државите во регионот. Втора значајна карактеристика на регионалната соработка во економската сфера претставува фактот што таа директно влијаеше и врз создавањето услови за регионален развој и просперитет, коишто воедно претставуваат значајни компоненти и на структурната превенција на конфликти.

4.3. Регионалната соработка во воено-безбедносната сфера како фактор за превенција на конфликти во Западен Балкан

Регионалната соработка во воено-безбедносната сфера може да се анализира од 2 аспекта:

- како соработка помеѓу државите во воено-одбранбената сфера;
- како соработка помеѓу државите во однос на прашањата од сферата на внатрешните работи и правдата.

Главни иницијатори на соработката во воено-одбранбената сфера во регионот на Западен Балкан се НАТО и САД. Имено, по иницијатива на НАТО, беа преземени: Партнерството за мир и Иницијативата на НАТО за ЈИЕ, додека САД се јавуваат како иницијатори на формирањето на: Процесот за соработка на министрите за одбрана на државите од ЈИЕ

Основна карактеристика на сите посочени иницијативи е тоа што настојуваат по пат на конструктивна соработка во воено-безбедносната сфера. Како значајни активности од аспект на превенцијата на конфликти, а кои се преземени во рамките на посочените иницијативи за регионална соработка, се следните:

- **транспарентност при планирањето на националната одбрана и обработката на буџетот;**
- **развивање заедничка правна регулатива помеѓу државите за борба против пролиферацијата и тероризмот;**
- **демократска контрола на безбедносните сили;**
- **ослободување од мините и старата муниција;**
- **воспоставување заеднички критериуми за сертификација на производствените капацитети во одбранбената сфера;**
- **заеднички воени вежби и обука;**
- **развој на капацитети за регионална процена на ризиците.**

Конкретен чекор, кој претставува директен производ на регионалната соработка во воено-одбранбената сфера и кој воедно има влијание и врз превенцијата на конфликти, е

формирањето на мултинационалните мировни сили на ЈИЕ и во тој контекст посебно на нивната воена компонента – Бригадата за ЈИЕ. Важноста на оваа Бригада за превенцијата на конфликти, произлегува од нејзините цели според кои е предвидено таа да може да се употреби под мандат на ООН и ОБСЕ, како и под водство на НАТО или ЕУ, заради превенција на конфликти или други операции за поддршка на мирот во регионот и надвор од него. Тоа практично значи дека ако претходно посочените активности на регионалната соработка во воено-одбранбената сфера имаат позитивно влијание пред сè врз структурната превенција на конфликти, влијанието на Бригадата за ЈИЕ е конкретно насочено кон оперативната превенција на конфликтите.

Вториот аспект од регионалната соработка во воено-безбедносната сфера го сочинува соработката помеѓу државите во сферата на внатрешните работи и правдата. Соработката во оваа сфера, начелно ги опфаќа заедничките активности на државите во борбата против: организираниот криминал, недозволената трговија со оружје и дрога, тероризмот, перењето пари, корупцијата, нелегалните гранични преминувања и сл. Ова е особено значајно за превенцијата на конфликти, затоа што справувањето со современите закани за безбедноста (во кои спаѓаат и претходно посочените закани), може да биде успешно само преку заеднички пристап на државите на ова поле.

Трет аспект е насочен кон:

- **иницијативата за борба против организираниот криминал;**
- **иницијативата за борба против корупцијата; - иницијативата за полициска соработка;**
- **процесот за менаџмент и**
- **безбедност на границите.**

Посочените иницијативи, позитивно влијаат врз превенцијата на конфликти од причина што преку иницираната соработка помеѓу државите, ја отвараат можноста за ефикасно справување со современите закани на мирот и безбедноста во регионот на Западен Балкан.

5. Придобивки на земјите од Западен Балкан од зачленувањето на регионалните безбедносни иницијативи

Зближувањето на земјите во рамките на безбедносните иницијативи требаше да даде одговор на наталожените безбедносни проблеми во матичните општества.

Бидејќи се работеше за повеќе или помалку исти потешкотии со кои се соочуваат земјите кон крајот на минатиот век, тие лесно најдоа заеднички јазик.

Така, како најкритични и доминантни проблеми во регионот, во периодот на започнувањето на иницијативите, би ги идентификувале крвките демократски институции, катастрофалната економска состојба и сиромаштијата, корупцијата и организираниот криминал. Со транзициските процеси се надоврзаа и предизвиците поврзани со развој на капацитетот за управување со државата и процесите поврзани со евро и евро-атлантските интеграции.

Преку безбедносните иницијативи или сегментот од останатите иницијативи кој ја опфаќаше безбедноста, целите кои си ги поставија земјите од Западен Балкан беа фокусирани на членство и соработка со меѓународните безбедносни организации заради враќање на мирот, стабилноста и ефикасно справување со организираниот криминал. Во членството земјите од Западниот Балкан видоа можност за подготовка за влез во меѓународните организации со постигнување и усогласување на неопходните стандарди. Така, низата од домашни обврски во сферата на безбедноста се дополни со активности предвидени со регионалната безбедносна соработка. Преку регионалната безбедносна соработка, државите од своите партнери (ЕУ и НАТО) добија одредени гаранции и помош во борбата против организираниот криминал и безбедносните закани. Друга придобивка која произлегува од членството е можноста да се оствари помалку формална, но поефикасна комуникација со телата на ЕУ и НАТО. Тоа отвори простор за промоција на националните безбедносни капацитети, но и можности за исполнување не само на државните безбедносни интереси, туку и на останатите интереси во рамките на меѓународните структури.

Истовремено во рамките на приклучувањето кон регионалните безбедносни иницијативи се наметна дилемата околу изборот помеѓу зачувувањето на домашните вредности и интереси, од една, и прифаќањето на истите од ЕУ и НАТО заради усогласување и подобра соработка, од друга страна.

Приспособувањето беше составен дел од процесот на креирање на националните безбедносни политики на земјите од Западниот Балкан во рамките на нивното евро и евро-атлантско интегрирање. Со усогласувањето на домашните безбедносни стратегии со ЕУ и НАТО стратегиите се надмина концептот на самостојна национална безбедносна политика која се потпира на сопствени средства за справување со безбедносните закани. Воедно периодот на отпочнување на регионалните безбедносни иницијативи се совпадна со времето на спроведување на реформата на безбедносниот сектор.

Споделувањето на искуствата помеѓу членките во иницијативите и стручната помош од страна на стратешките партнери придонесоа за забрзување на реформата.

Во процесот на евро-атлантски интеграции, често се поставува прашањето: „Кој на кого му е потребен, ние на НАТО или НАТО на нас?“. Земјите од Западен Балкан се свесни дека влезот во НАТО не значи само привилегии, туку и обврски и трошоци.⁹

Дека постои меѓусебен интерес преку регионалните безбедносни иницијативи регионот да се интегрира во НАТО, говори и фактот дека некои од земјите од Западниот Балкан преку Јадранската група станаа дел од НАТО, а останатите имаат партнерски однос со НАТО и се членки на Партнерството за мир и на меѓународните коалиции предводени од Алијансата.

На тој начин, земјите своето безбедносно дејствување го надополнуваат со проширување на зоната на безбедност и стабилност. Воедно, со стекнувањето на оптимален степен на безбедност, секоја од земјите може слободно да го дисперзира влијанието на државните приоритети и интереси надвор од своите граници, односно во регионалното и глобалното опкружување.

⁹ Анализите на поранешен претставник на Министерството за одбрана, говорат дека членството во НАТО ќе нè чини од 700.000 до 1 милион евра на годишно ниво. Според проценките само формирањето на специјална единица за мисијата во Ирак, што меѓу другото е обврска на Македонија, чини од 30-40 милиони евра. Извор: неделник Капитал, бр. 394 од 07.06.2007 година. <http://www.kapital.com.mk/DesktopDefault.aspx?tabindex=0&tabid=65&EditionID=565&ArticleID=12768> (преземено 2.09.2010 година)

5.1. Придобивки на ЕУ и НАТО од зачленувањето на земјите од Западен Балкан во регионалните безбедносни иницијативи

ЕУ и НАТО имаат интерес за проширување на нивните влијанија и надвор од Евроатлантскиот регион. Долгорочното инвестирање на ЕУ, САД и НАТО

на Балканот придонесува за да се оневозможи какво било напуштање на демократските трендови и процеси. Со одрекувањето на дел од државните безбедносни интереси за сметка на регионалните, вклучувајќи го и прашањето на територијалниот суверенитет заради порационална и поефикасна борба против криминалот, треба да се овозможи приближување на безбедносните интереси на земјите од регионот. Така, земјите можат преку заедничките да ги пронајдат и реализираат сопствените интереси, а ЕУ и НАТО ја потврдуваат улогата на главни мотори на регионалните безбедносни иницијативи. Тоа на ЕУ и НАТО освен обезбедување на стабилност во своето опкружување им овозможува и доминација во повеќе области.

Интенцијата на ЕУ и НАТО да создадат стабилно и безбедно тло во Југоисточна Европа, освен враќањето на мирот и борбата против криминалот опфаќа и обезбедување на комуникацијата која минува низ Балканот. Користа од геостратешката положба, која како основа го има поминувањето на Коридорите 8 и 10, отвора можност за транспорт на нафта и гас од Каспискиот и Кавкаскиот регион како правци за снабдување со енергенци за потребите на регионот и Европа. Оваа комуникација долги години се сметаше за алтернативна, но поради безбедносните случувања во Кавказот и руско-украинската криза со транспортот на гас во поново време, преносот на енергенци преку Балканот станува сè поактуелен, не само заради непречениот транспорт, туку и поради безбедносната гаранција која ја даваат земјите во соработка со ЕУ, НАТО, САД и нивното присуство во регионот.

Денес земјите од Западен Балкан претставуваат дел или граничат со членките на ЕУ и НАТО. Тоа и понатаму претставува дополнителен поттик за двете организации да „инвестираат“ во него заради обезбедување на сопствените граници, зачувување на општите интереси и продолжување на интеграцијата на регионот.

Поврзаноста на НАТО и ЕУ мисиите на тлото на Европа, несомнено овозможи создавање простор ЕУ појасно да ја дефинира Европската безбедносна и одбранбена политика. ЕУ сè поинтензивно покажува дека освен цивилни поседува и воени механизми за справување со конфликти. Со воените мисии на ЕУ се даде силна поддршка на регионалните безбедносни иницијативи како одговор на предизвиците за стабилизација на

кризните подрачја. Оттука произлезе прашањето „Дали за одржливост на регионалните безбедносни иницијативи е неопходно физичко присуство на мисиите на ЕУ и НАТО?“, односно. „Колку со спроведувањето на мисиите на НАТО и ЕУ се придонесува за европеизација или милитаризација на регионот?“.

Безбедносните иницијативи, според околностите, уште од почеток имаа потреба од присуство на моќни и авторитетни актери во регионот. Подоцна тие ја искристализираа желбата на земјите од Западен Балкан за одржување на континуитет во стабилноста, безбедноста и борбата со криминалот.

Сепак воените мисии помалку придонесуваат за решавање на конфликтите отколку активната полициска соработка, конкретната економска и развојна помош, искрените залагања на постојните членки на ЕУ и НАТО за интегрирање на регионот ¹⁰ и објективната примена на принципите на меѓународното право.

Иако напорите на меѓународната заедница секогаш биле на страната на интеграцијата, сепак таа во реалноста секогаш гледала на задоволување на интересите на големите сили во рамките на ЕУ и НАТО. Решенијата кои ги нудеа ЕУ и НАТО во последните две декади на земјите од Западниот Балкан беа во контекст на водењето политика со повеќе смисла и начин за брзо решавање на проблемите. Преку иницијативите за регионална безбедносна соработка земјите станаа поотворени и поконкретни во комуникацијата. Сепак, најбитно е властите во земјите од Западниот Балкан да сфатат дека со влезот и активното учество во регионалните безбедносни иницијативи може полесно да се достигнат стандардите на ЕУ и НАТО.

Евроинтеграциите беа и се попречени заради билатералните спорови помеѓу членките и земјите-кандидати за членство во ЕУ и НАТО. Такви се примерите Македонија-Грција, Хрватска-Словенија, Грција-Турција, дел од западноевропските земји со Турција и слично. Таквите состојби кумулираат незадоволство кај граѓаните во земјите кои објективно ги исполнуваат условите за влез во ЕУ и НАТО.

¹⁰ Евроинтеграциите беа и се попречени заради билатералните спорови помеѓу членките и земјите-кандидати за членство во ЕУ и НАТО. Такви се примерите Македонија-Грција, Хрватска-Словенија, Грција-Турција, дел од западноевропските земји со Турција и слично. Таквите состојби кумулираат незадоволство кај граѓаните во земјите кои објективно ги исполнуваат условите за влез во ЕУ и НАТО.

6. Теории за безбедносни интеграции

Прашањето за тоа како да се избегнат војните меѓу националните држави беше од суштинско значење за првите теории. Федерализмот и функционализмот овозможуваат задржување на националната држава, додека трансакционализмот се бореше да ги теоретизира условите за стабилизацијата на системот на национални држави. Една од највлијателните теории на европската интеграција е неофункционализмот, развиен од Ернст Б. Хаас (1958) и понатаму истражуван од Леон Линдберг (1963). Важната дебата помеѓу неофункционализмот и (либерална) меѓувладиноста, сè уште се водечки во однос на разбирањето на развојот и забавувањето на европската интеграција. Денес постои релативно ново фокусирање на сложеното креирање политика во ЕУ и управувањето на повеќе нивоа (МЈП), обидувајќи се да создаде теорија за работењето и развојот на ЕУ.

• Функционализам

Функционализмот во Европа се појавил во 19 век, а тоа се разви во доминантна теоретска перспектива на социологијата на американски социолози во 20 век. Од 1960 година, неговата популарност е во опаѓање заради критики, на натпреварувачките перспективи кои се чини дека ќе дадат подобро објаснување, а делумно поради промените во модата.

Функционалистите веруваат дека различни делови на општеството се меѓусебно поврзани и заедно формираат комплетен систем. Функционалната теорија започнува со опсервација дека однесувањето на структуриран општество. Односи меѓу членовите на општеството беа организирани од страна на некои правила и општествени односи, бидејќи тие имаат обрасци и повторливи. Општествениот систем има одредени основни потреби кои мора да бидат исполнети со цел да преживее функционални предуслови. Бидејќи општеството систем, мора да има одреден степен на интеграција на неговите делови. Минималното ниво на функционална интеграција е предуслов општество. Социјалниот

напредок се постигнува со одржување на редот, мирот и стабилноста се предвидени проценки - консензус.¹¹

• Федерализам

Федерализмот е политички концепт, во кој група на членови се обврзани заедно со легалена обрзувачка согласност завет (латински: foedus, завет) со кој владее репрезентативно тело. Терминот "федерализам" исто така се користи за да се опише систем на владеење во која суверенитетот е уставно поделен помеѓу авторитет со централната владеење и конститутивни политички единици (како држави или провинции). Федерализмот е систем кој се базира врз демократските правила и институции во кои моќта да владее се дели помеѓу националните и провинциските / државни влади, со создавање на она што често се нарекува федерација.

Неколку федерални системи постојат во Европа, како што е во Швајцарија, Австрија, Германија, Белгија, Босна и Херцеговина и Европската унија. Германија и ЕУ се единствен пример во светот каде што членовите на федералните горни куќи. (Бундесрагот и Советот), не се ниту избрани, ниту назначени, но се составени од владите на нивните составни делови.

Во Германија, федерализмот беше укинат само во текот на нацизмот (1933-1945) и во Источна Германија во текот на поголемиот дел од своето постоење (1952-1990). Адолф Хитлер, на федерализам гледал како пречка за своите цели. Како што напиша во „Мојата борба“: „национал-социјализмот мора да го користи правото да ги наметне своите принципи на целата германската нација, без оглед на она што беа досега границите на федералните држави.“ Затоа идејата за силна, централизирана влада има негативни асоцијации во германската политика, иако пред 1919 или 1933 година, многу социјалдемократите и либералите фаворизира централизација како принцип.

Во Британија, на Кралската федерација еднаш се гледа како метод на решавање на автономната проблематика во Ирска, федерализмот одамна е предложено како решение за

11

<http://www.e-ir.info/2012/11/28/neo-functionalism-and-the-european-union/>

"ирскиот проблем", и тоа многу повеќе во последно време. "West Lothian прашањето" аред помеѓу националните и провинциски / државни влади, создавање на она што често се нарекува федерација на Европска унија.

Неколку федерални системи постојат во Европа, како што е во Швајцарија, Австрија, Германија, Белгија, Босна и Херцеговина и на Европската унија. Германија и ЕУ се единствен пример во светот каде што членовите на федералните горни куќи, (Бундесратот и Советот), не се ниту избрани, ниту назначени, но се составени од владите на нивните составни делови.

Федерализмот беше споменат и во нацрт Договорот од Мастрихт и Договорот за воспоставување на Уставот за Европа, но никогаш не беше усвоен од страна на претставниците на земјите членки, од кои сите ќе мора да се согласат на терминот. Најсилните застапници на Европската федерализам се Германија, Италија, Белгија и Луксембург, додека оние историските кои повеќе се спротивставиле биле Велика Британија и Франција, додека други земји кои никогаш не воделе кампања, специјално за одредено средство за владеење во Европа се сметаат како федералисти. Некои сметаат дека ова може да биде случај со државите како што се Шпанија, Португалија, Грција и Унгарија.

• Неофункционализам

Нео-функционализмот е генерално поврзан со политички и економски цели, како и со стратегии на интеграција на основоположниците на Европската заедница за јаглен и челик. Жан Моне, еден од главните архитекти на европското единство, верува дека за постигнување на интеграција во еден сектор на заедничка политика меѓу суверените држави, на крајот ќе доведе до "прелевање" во други области на политиката. Така ќе доведе до интеграција во овие области на политиката и за возврат, повеќе "прелевање". Планот на Шуман од 1950 година, под влијание на Моне, доведе до создавање на Европската заедница за јаглен и челик во 1951 година, па затоа може да се гледа како прагматичен пристап кон поблиска интеграција, со целосна знаење дека со брзање да се создадат Обединетите држави на Европа не може да се постигне.

Шуман планирал за поголема интеграција, а не само за јаглен и челик и видел во ECSC како прв чекор на патот кон понатамошна интеграција во многу други области. Ако шесте држави соработуваа во еден политика сектор, односно јаглен и челик, под надлежност на централните институции, ова ќе резултира со притисок за интеграција на соседните области како што се даноци, трговија и плати. Овој прв мал чекор донесен во согласност со Планот на Шуман, теориски, ќе доведе до точка каде што националните политички системи и економии ќе станат толку инволвирани така да многу функции би биле префрлени. Во суштина, "тоа е процесот на генерирање на нови политички цели". Ова е природна последица за интегрирање на одредени меѓународни политички области, тие сепак генерираат на потребата за понатамошно усогласување на политиките. Генерално се наменети за креаторите на политиката во одделни земји и понатаму се со сопствените национални интереси, трансферот на власта во Европа се стреми кон интеграција што е во интерес на Европа како целина.

Хас тврди дека Европската комисија беше комплексен политички систем кој не треба да се гледа исклучиво како на интеграција проект. Сепак, дури и ако се земе тоа во предвид, се уште не постои сомнеж дека интеграцијата во една област неизбежно ќе доведе до прелевање во друга област. Нео-функционализмот може да го објасни овој феномен како нешто што следува. Во 1985 година, Европската економска заедница создаде програма за внатрешен пазар, во која тарифните бариери што спречуваат слобода на движење на стоки меѓу земјите-членки беа отстранети. Ова доведе до многу поголема трговијата меѓу земјите-членки, на пример, денес најголем трговски партнер на Обединетото Кралство е ЕУ. Со слободата на движење на стоки, националните закони со кои се дискриминирани увозите од други ЕЕЗ земји беа отстранети, а, пак, слободата на движење е проширен за да вклучи луѓе, услуги и капитал. Исто така, до крајот на 1980-тите години голем број на држави низ Германија формираа оптимална валутна област, која ја усогласи својата монетарна политика со марката на Бундесбанк. Сепак, овој нов внатрешен пазар беше подложен на инфлација и дефлација на националните валути на различни членови, што резултирало со барање за заедничката валута. Ова го отвори патот за создавање на економска и монетарна унија меѓу 1992 и 2002 година кои го направија основањето на еврото навидум логично функционални чекор за поттикнување на просперитетот. Ефект на прелевањето сосема лесно може да се види во економската и монетарната политика во последните времиња, така да нео-функционализмот објаснува

како еврото дојде во рок помалку од дваесет години кое се должи на прелевање од релативно неповрзани области на политиката.

Исто како што нео-функционализмот може да објасни како се создаде еврозоната, тоа исто така може да се користи за критика, и да се објасни кризата во еврозоната во изминатите три години. Нео-функционализам заговара со имање на заедничка валута, тоа ќе бара заедничка политика во однос и на трошењето. Бидејќи индивидуалните членки на еврозоната се или не се подготвени да се согласат со заедничка потрошувачка политика или поради тоа што логистички не ќе биде можно, послабите членки на еврозоната се принудени да позајмуваат повисоки каматни стапки, слаби се во пазарите на обврзници и не можат да се бранат на вообичаениот начин, на пример, девалвирање на своите валути. Ian Cooper (2011) тврди дека прелевање ефект треба да биде дозволено да стапи на сила во форма на "еврообврзниците" - финансиски инструмент што ќе им овозможи на сите членки на еврозоната да позајмуваат на заедничка стапка."

Сепак, во денешно време се чини дипломатски тешко да се избегне политика на прелевање во Европската унија. До денес, нео-функционализмот се чини дека се по својот тек, со оригиналната економска интеграција која доведува до процесот на интеграција на социјалните и политичките системи на Европската унија. Иако предвидувањата на Хас, дека граѓаните на Европа на крајот повеќе ќе се заинтерсираат за Европската власт како што го прават во националната власт, и дека националниот суверенитет ќе им даде начин да се наднационална власт, ова не доведе до реализација, но се уште лежи можноста за понатамошна интеграција во Европската унија. Ова ќе се случи, особено во однос на понатамошната интеграција на монетарната политика и политичка моќ. Неодамнешните напори да се спаси еврото и проширување на овластувањата на Европскиот парламент, покажуваат дека не постои ограничување за тоа каде ова прелевање може да доведе. Тоа е моето мислење дека нео-функционализмот ќе продолжи да се докаже вистински и дека и предвидувањата на понатамошна интеграција во текот на годините, исто така, ќе се докажат точни.

Нео-функционализмот ја одразува политички динамиката во раните години на европска интеграција. На кој начин е таа сеуште корисен пристап денес?

Со оглед на тоа дали или не нео-функционализмот се уште е корисен пристап и денес, тоа може да биде силно тврди дека, и покрај Хас ја прогласува „застарена“ теоријата во средината на 1970-тите, тоа не е во ред во своите предвидувања досега. Хас тврди дека

Европската комисија беше комплексен политички систем кој не треба да се гледа исклучиво како на интеграција проект.

Европскиот суд на правда од аспект на нео-функционалниот може да ни докажаа дека теоријата е сеуште корисна денес. ЕСП е наднационална институција над кои поединецот држави имаат малку да нема влијание. Нео-функционалниот би рекол дека наднационална актери, како што се тринаесет ЕСП судии, во партнерство со локалните актери, како што се адвокати и правници, се обиде да се интегрираат законски Европската правосудниот систем со тоа што ќе бидат тие кои benefitted од процесот (Барли и Mattli 1993: 235-238). Интегриран европски правосуден систем, тогаш ќе има корист Европа како целина, со прелевање ефект води кон интеграција на политиката области поврзани со правда, како што се државјанство или човековите права. Сепак, иако соодветните пресуди од страна на ЕСП доведоа до се повеќе и повеќе прелевање во области на политиката во која пресуди се направени, може да се тврди дека ЕСП е дозволено да работат во рамките сет границите утврдени од страна на националните држави. Ова е особено точно, бидејќи Договорот од Мастрихт, кој се обиде да ја исклучи ЕСП од надворешна и безбедносна политика и зголемување на соработката помеѓу националните судски системи (Барли и Mattli 1993). Наметнување на граница по прелевање ефект ќе биде пример за политика направени од меѓувладината гледна точка.

• Интерговерментализам

Интерговерментализам е термин на политички науки со повеќе значења. Прво се однесува на теоријата на регионалната интеграција првично предложен од Стенли Хофман. Второ, третира држава и националната влада, како примарните фактори за интеграција.

Теорија на Хофман сугерира дека националните влади го контролираат нивото и брзината на европската интеграција. Секое зголемување на моќта на наднационално ниво, тврдеше тој, се резултатите од директна одлука од страна на владите. Тој верува дека интеграцијата, управувана од страна на националните влади, често потекнува од домашните политички и економски прашања. Теоријата го отфрли концептот на прелевање предложено од неофункционалистите. Таа, исто така ја отфрли идејата дека

меѓународните организации се на еднакво ниво (во смисла на политичко влијание) на националните влади.

Интерговерментализмот ги третира државите и националните влади особено, како примарен актери во процесот на интеграција. Интерговерменталистите тврдат дека се способни да ги објаснат двата периоди на радикална промена во Европската унија (поради конвергенција на владини параметри) и периодите на инерција (поради различните национални интереси). Intergovernmentalism е разграничен од реализам и neorealism поради признавањето на двете значењето на институционализација во меѓународната политика и влијанието на домашната политика врз владини параметри.

Поддржувачите на интерговерментализам може да се каже дека интересите на одделните држави играат многу важна улога во денешно време и дека неофункционализмот е застарена идеја. Тие би рекле дека државата се уште игра повеќе централна улога во надворешните работи и надворешната политика на земјите-членки од самата ЕУ. Наднационалните институции, како што се Европскиот парламент и Европската комисија се објасни како да произлегуваат од процесот на интеграција и дека резултатите од земјите-членки претставуваат обезбедување на нивните сопствени интереси. Земјите-членки ќе се чувствуваат повеќе стабилни во anarchical системот на држави, доколку тие се во можност да се предвиди и да се добијат безбедност знаејќи како други држави ќе дејствува (Моравчик 2002: 70). Хофман и Моравчик тврдат дека тоа се навистина одделни влади кои ја контролираат брзината на интеграцијата во Европската унија, со што се одбива прелевање ефект, бидејќи секое зголемување на моќта на наднационалните институции доаѓа од директна одлука од страна на владите (Моравчик 2002 и Хофман 1991). Еден пример за ова во последно време може да биде одлуката на Дејвид Камерон да стави вето на предложените договор за зајакнување на фискалната дисциплина во ЕУ.

Глава 2

**ЕУ, НАТО и ОБСЕ во регионална
безбедносна соработка со
Западен Балкан**

7. Регионалната соработка во Западен Балкан, поглед од и во европската унија. Структура и Препреки

Мултилатералната соработка помеѓу земјите од Југоисточна Европа, што е во развој од престанокот на југословенските конфликти во крајот на 90-тите години, ја задоволува активната поддршка од Европската унија (ЕУ), каде што се гледа како на важна помош за мирна стабилизација на целиот регион. Исто така се смета за составен дел на Западно Балканските земји да станат членки на Заедницата. Поврзување со идејата за регионалната стабилност на ЕУ-пристапот со подготовки на гореспоменатите земји е изложен кратко време по крајот на вооружените конфликти во Хрватска, Босна и Херцеговина. Сегашниот терминот "Западен Балкан" се појави во ЕУ во административниот речник. Таа дојде за да ги означи постјугословенските земји со намера да се интегрираат во структурите на ЕУ и за споделување на заеднички сет на социо-политички и економски предизвици. Повеќето од овие пречки се строго поврзани со тековното (од средината на 90-тите години.) трансформација на политичкиот систем, дефицитарна демократизација, економски пречка и допрва да се решат прашања, во однос на минатото за вооружените конфликти.¹²

Од крајот на 90-тите години, ЕУ работи за да ги убеди на аспирација за членство, земјите да се приклучат на нивните напори во создавањето на еднакви по ранг, мирољубиви решенија во областа на политиката и економијата, наменети за регионална консолидација, како витален дел од нивните соодветни пред-пристапни активности. Основата на оваа политика лежи во загриженоста за укинување на нивото на безбедност во Европа како целина, а особено за да се избегне миграцијата на прашања во врска со комплицирани односи помеѓу пост-југословенските земји во ЕУ.¹³

На општата атмосфера на пост-југословенските политички односи во втората половина на 90-тите години беше тешко охрабрување за создавање на трајни форми на соработка меѓу државите. Недостатокот на политичка стабилност во регионот, имаше

¹² Ph.D. Adam Mickiewicz University, Institute of History, Poznań, Poland, paszje@wp.pl.

¹ According to the terminology approved by the European Union, the following countries are considered Western Balkans: Albania, Bosnia and Herzegovina (BiH), Croatia, Montenegro, Macedonia Serbia and Kosovo. Beside the Western Balkan countries, the Southeast Europe (sometimes called the Balkans) consists also of Bulgaria, Greece, Romania and Turkey; see: Milica Delević, 'Regional Cooperation in the Western Balkans', Institute for Security Studies, Chaillot paper, No 104, 2007, pp. 13–15

¹³ Sandro Knezović, 'Postkonfliktni Okviri Regionalne Sigurnosti i Suradnje u Jugoistočnoj Europi – Inicijative Europske Unije', *Politička Misao*, Vol. 43, No 2, 2006, p. 80.

катастрофални влијанија врз безбедноста на новосоздадените држави. Нерешените територијални претензии придонесеа за политичките тела во целиот регион да се посветат на активностите на посебната природа, наменета претежно кон воспоставување некои форми на противтежа према спротивставените, соседни земји. Иако ваквата состојба на работите во Западен Балкан постепено даде начин за билатерални преговори во текот на втората половина на деценијата, никој не може да го изостави фактот дека овие промени најчесто се еден вид принуда од суперсилите.¹⁴ Од друга страна, усвојување на евро-атлантските ориентиран ставови во надворешната политика од страна на политичките елити на балканскиот регион, се покажа како да биде важна гледна точка за креирање на мултилатералните операции. Благодарение на овие, за одредени земји може да донесе поголема одговорност за регионалната стабилизација и понатамошна врска на ова прашање до прашањето за европската безбедност.

Во односите меѓу ЕУ и балканските земји во однос на идејата за меѓународна безбедност се строго поврзани со идејата за мултилатерална соработка која според неговите творци, е во насока на балансиран социо-политички и економски развој на земјите во регионот. Иницијативата преку прашање се сретна со поддршка во форма на Пактот за стабилност за Југоисточна Европа (SPSEE), скван од страна на Европската Унија во јуни 1999 година, која ја обврза т.н. пост- југословенските држави, како и Албанија, членството-земјите аспиранти, да се гради и развива регионална програма за соработка, за понатамошно подобрување на балканските внатрешни односи.¹⁵ Првично воведувањето на Пактот за стабилност беше врз основа на четири веќе постојни економски и политички иницијативи што се однесуваат на Југоисточна Европа.¹⁶ Меѓу нив, Јужна и Источна Европа Процесот за соработка (SEECР), која содржи широк спектар на соработка на области како што се безбедноста, политичкиот дијалог во ЕУ, проширување на циркулацијата на стоки, унапредување на демократијата, се почитува законот на ставови, градење на човечки ресурси и борба против организираниот криминал. Централноевропскиот договор за слободна трговија (CEFTA), за возврат, воведен во 1992, го замени премногу комплициран систем од 32 билатерални трговски договори помеѓу земјите од Југоисточна Европа.

¹⁴ Denisa Kostovicova, 'Slabost Države na Zapadnom Balkanu kao Pretnja Bezbednosti: Pristup Evropske Unije i Perspektiva Globalne Politike', *Bezbednost Zapadnog Balkana*, No 7–8 2007–2008, p. 14.

¹⁵ Erhard Busek, Björn Kühne, *From Stabilisation to Integration. The Stability Pact for South Eastern Europe* (Wien: Böhlau, 2010), pp. 11–23.

¹⁶ Milica Delević, pp. 23–25.

Централноевропската иницијатива (СЕЦ, 1989) и Јадранско јонската иницијатива (МП, 2000), формирана со голем напор на страна на италијанската дипломатија се важен фактори за балканска мултилатерална соработка. Првично тие беа со цел да се обезбеди консултантски за меѓународни работи и прашања, но и да се опфати соработка во други области, како што се границите, научната и културната размена, како и екологија.

Потребата да се воспостават механизми за меѓународна соработка, што би поддржале економски раст и подобрување на демократските структури во сите земјите од регионот е основата на Пактот за стабилност. Неговите творци се обиделе да има сеопфатен пристап кон ситуацијата на Балканот и да се верува дека утврдени се состојбите што довеле до распаѓање, биле социо-политички или економски односи.

Романија, Бугарија и Молдавија беа вклучени заедно со земјите од Западен Балкан, а во рамките на предметната иницијатива три работни групи беа креирани и вработени за поддршка и евалуација на активностите од страна на одредени влади во различни области на социо-економскиот живот. Првата беше да се справи со проблемите на демократизација и човековите права, вториот беше со правна и комерцијална соработка, економски раст и реставрација на она што е со војната уништено. Третата група е загрижена со сигурност. Пактот за стабилност имаше за цел да се соберат сите учесници на процесот на заедничка маса и споделување на еднакви права. Овие беа од Западен Балкан и соседните земји, земјите членки на ЕУ, најистакнатите меѓународни организации и финансиски институции. Главните средства за соработка беа редовно-одржаните конференции кои се занимаваат со прашања од значење на идејата за регионалната соработка.

Процесот е оркестриран од страна на ЕУ врз основа на Пактот за стабилност, кој беше насочен кон повторно воспоставување на врски помеѓу соседните држави и нации, како и заедничкото историско и културно наследство на целиот регион. Врските кои драстично ослабеа во текот на периодот доминираа од страна на етничките и религиозните посебности. Желбата кон европска интеграција се покажа од страна на повеќето од социјалните органи на Регионот на Западен Балкан, се забележува значителна помош во унапредувањето на ЕУ-инспирираниот процес на повторно воспоставување на регионалните односи. Во меѓувреме ставот беше усвоен од страна на Унијата во врска со методите на регионалната соработка, тоа беше предмет на чести критики од страна на владите на одредени земји, кои ги сметаа како произволен недостаток на грижа за комплицирана и повеќеслојна реалност на политиката и трговија во регионот.

Критичните умови истакнаа дека Пактот често ги принудува владите во шоу-оф активност, има за цел добивање на позитивна нота во евалуација од страна на Европската комисија, додека се спротивно на националните интереси. Како резултат на тоа, тоа не беше работа за решавање на постоечките проблеми во меѓународните односи, но само служат да се влоши конкуренција меѓу ЕУ-пристапните земји-аспиранти.

Иницијативите беа главно врз основа на Пактот за стабилност. Во 2001 година во земјите во регионот кои го потпишаа пактот за врска со развојот на регионалната транспортна мрежа, во кој се содржани олеснувања и воведување на инфраструктурни проекти, насочени кон создавање на единствен систем на комуникација во регионот. Меѓу активностите, кои сега траат повеќе од две децении, воспоставениот систем на регионалната соработка во Западен Балкан се смета за успешен. Но најголем успех е постигнат во областа на транспортот и енергетиката, како и во специфични области на соработка во социо-економските политики и полициски сили.

Преглед на интегрираната транспортна мрежа на земјиште и реки, која ги содржи кај пост-југословенските земји, како и Албанија, исто така, се создадени под супервизија на ЕУ.¹⁷ Во 2002 година беа воспоставени цели за Соработка за Дунав процес (DCP), во врска со потребно единството на прописи за навигација на реката Дунав, како и Меѓународни комисија за Сава басенот, штоо требаше да се балансира на експлоатацијата на природните ресурси на басенот на реката Сава.¹⁸ На соработката во областа на индустријата на енергетика е пак врз основа на Договорот за енергетска заедница помеѓу ЕУ и Балканските земји, која беше воведена во 2006 година. Споменатиот чин создаде правна основа за интеграција на одредени енергетски пазари и обединување на прописите за експлоатација на нафта гас ресурси.

Друга категорија на соработка ја содржи активноста за унапредување на економската реформа и е силно поврзана со специјализиран стручен орган под името на Инвестиции компакт за Југоисточна Европа, кои работат под надзор на Организацијата за Економска соработка и развој (OECD) и Европската комисија. Тоа е да се обезбеди владите, со поддршка во подготовката на економските реформи и оцени нивната реализација. Слична

¹⁷ E. Busek, B. Kühne, pp. 255–272. See also: Nenad Nikolic, SEE Core Regional Transport Network Development, Southeast Europe Transport Observatory (Brussels, SEETO, 2010)

¹⁸ Erhard Busek, Björn Kühne, pp. 273–296; Simona Mameli, 'Regional cooperation in Western Balkans in times of political and economic uncertainty', PECOB's Papers Series, No 8, 2011, pp. 10–11.

улога во социјалната сфера се врши од страна на т.н. Букурештански процес, инициран во октомври 2003.

Целта е Електронски Југо-Источна Европа иницијатива (ESEE), што функционира од јануари 2001 година, од друга страна тоа обезбедува помош со воведувањето на современи комуникациски технологии во владиниот сектор на административните структури, економски институции и јавните училишта.¹⁹

Безбедноста на границите и борбата против организираниот криминал сочинуваат важно прашање во областа на регионалната соработка меѓу балканските земји. Нивните заеднички напори за монтирање во рамките предвидени од 1999 година од страна на Регионалниот центар за борба против Транс прекуграничниот криминал под надзор на земјите од Југоисточна Европа Иницијативата за соработка (SECI).²⁰

Борбата против корупцијата беше во ред регулирана од страна на Пактот за стабилност Антикорупциската иницијатива (SPAI) во 2000 година. Тоа е посебно наменета за олеснување на реформите на полицијата и поддршка на анти-корупциски мерки на различни нивоа во сите земји во регионот. За контрола на трговија со оружје Центар за регионална контрола на оружје верификација и имплементација (RACVIAC) беше воведен во 2000 година. Тоа добива поддршка од Југо-Источна и Источна Европа за контрола на малото и лесно оружје (SEESAC), агенција создадена во 2002 година да се соберат информации за примена на малото оружје.²¹

За миграција, азил и регионалната иницијатива за бегалци (MARRI), од 2004 година, е со задача создавање на интегриран систем на гранична контрола на сообраќајот во регионот. Во 2006 година потпишувањето на Конвенцијата за полициска соработка за Југоисточна Европа од страна на балканските земји беше со долгорочна цел унификација на прописите за контрола на границите и создавање на систем за управување барани лица и објекти, врз основа на Шенгенскиот информативен систем (SIS).

Сите споменати иницијативи се занимаваат со значителни области на активност и би требало да се состојат од една поопшта програма за соработка, со намера да го опфати регионот како целина. Тие исто така работат добро во рамките на постоечките услови на

¹⁹ Erhard Busek, Björn Kühne, p. 296

²⁰ The Southeast European Cooperative Initiative (SECI) was created in 1996 as a forum for international cooperation in the fight against organized crime.

²¹ Milica Delević, pp. 60–93.

соработка во ЕУ. Сите се развиени со придобивките од теоретски, логистички и финансиска поддршка дадени од структурите на ЕУ.

Со цел да се насочат на проток на информации и средства помеѓу меѓународните организации и балканските земји, Пактот за стабилност беше заменет од Совет за регионална соработка (RCC) во 2007. Негова главна цел е да се поддржи, координирање и консолидирање на главните области на регионалната соработка во Југоисточна Европа. Пет полиња, што се однесува на претходниот Пактот за стабилност, беа од највисок приоритет од страна на креаторите на Советот. Тие се:

- **економски и социјална раст,**
- **инфраструктурата и енергетиката,**
- **правда и внатрешни работи,**
- **соработка за поголема безбедност и**
- **подобрување на квалитетот на човечките ресурси.**

Главната задача на Советот е да го поддржи развојот во сите гореспоменати области, како и обезбедување на регионалната соработка со веројатно најголемиот единствен организациски рамка. RCC е замислена да биде оперативец на политичкиот процес на соработка SEECP, проследени од земјите во регионот од 1996 година. Меѓу неговите задачи е посредување во размената на информации меѓу балканските земји и финансиски организации, како и поддршка во соработка на проекти. Според ЕУ, RCC е наменета да играат витална улога во воспоставувањето АП простор за меѓународна соработка, кои служат за намалување на влијанието на сеуште живи поделби, наследена претежно од југословенските конфликти, на општата слика на Балканските работи.

Работата на RCC се од најголема важност за земјите од регионот, бидејќи тоа е во надлежност на Советот на распределба на средствата, предвидени мултилатерални проекти пример во рамките на Мулти-кориснички Инструментот за претпристапна помош (MIPA), што е во тек од 2010.²²

²² IPA. Multi-annual indicative planning document 2011–2013, p. 10; www.ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_multibeneficiary_2011_2013_en.pdf (11.06.2012). In

Поголемиот дел од овие земји во политиката на Балканот се одржуваат на најчувствителните прашања кои можеле да се закана на меѓусебните односи треба да се решат директно со страните за ова прашање. Затоа, тие не го попречуваат макотрпниот процес на политичка стабилизација во регионот. Овој став е само по себе пречка преку создавање дијалог ЕУ-ориентирани проекти во области како што се историското образование. Во меѓувреме, на тема за која има строга соработка, е следење на осомничени или инкриминирани за сторени воени злосторства за време на југословенските конфликти.

Ова е мултинационална загриженост, бидејќи сторителите, жртвите и сведоците сега сите живеат во различни земји. Унапредување на соработката помеѓу полицијата може да придонесе за скратување на период во повоеното помирување и олеснување на кампањата против организираниот криминал, во исто време. До 2011 година се потпишани само неколку билатерални договори во врска со депортацијата на редовни и осомничени за воени злосторства. Згора на тоа, поблиска соработка меѓу земјите од Западен Балкан треба да ги олесни проблемите на врска на раселените лица. Ова бара посебно внимание на уредување на можностите за враќање на луѓе кои биле раселени за време на конфликтите. Земјите имаат потпишано регионална декларација за ова прашање во Сараево во 2005 година, но сепак важно да се знае дека сеуште не постои значителен напредок.²³ На високо ниво на чувствителност, присутни во земјите и општествата на Балканот со што се однесува на етнички или религиозни прашања, како и влијанието на политиката на меморијата како во внатрешните и надворешни работи. Овие се значителни пречки за соработка со што се игнорираат границите. Не само што тие го ограничуваат обемот, но тие, исто така, ги слабеат шансите за трајно подобрување на меѓународните односите во регионот.²⁴

²³ Declaration of Regional Ministerial Conference on Refugee Returns (Sarajevo Declaration), Jan. 31st, 2005: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/451a5acc4.html> (12.06.2012).

²⁴ 7 Roberto Belloni, 'European Integration and the Western Balkans: Lessons, Prospects and Obstacles', Journal of Balkan and Near Eastern Studies, Vol. 11, No 3, 2009, p. 62.

Како последица на тоа, она што најмногу се истакнати форми на меѓународна соработка во Западен Балкан е изобилството на иницијативи различни по карактер и опсег, почнувајќи од меѓу-владини форуми и тркалезни маси, и завршувајќи со типични коренети иницијативи, насочени кон интеграција меѓу заедниците кои живеат во етнички хетерогени или преку гранични територии.

Нивната цел е т.н. "мала интеграција", во врска со дадените области на социо-политичкиот и економскиот живот. Не е тешко да се забележи голем број на проекти со преклопување на работни места. Од една страна со ова се слабеа ефективноста на одредени иницијативи, каде често се принудени да се натпреваруваат за надворешни фондови.

Од друга страна, допирот на "демократизација" во одредени области на соработка може да послужи да се зајакне дијалогот помеѓу ЕУ и вклучените страни.

Монолитна организација, сепак, со специфична надлежност, стабилни финансиски средства и широк спектар на влијание, очигледно ќе можат подобро да управуваат со целиот процес на регионална соработка. И покрај ова, се обидува на воспоставување на мултинационално тело кое ќе се справи со непријатното минато, кои датираат од времето на комунистичката југословенската федерација, се соочија со отпор во регионот на Западен Балкан.

Бидејќи сите напори насочени кон политичката реинтеграција на регионот е цврсто отфрлени од речиси сите учесници, поделба на регионалната соработка меѓу различни институции може да се гледа како поволна за плурализација на односите и зајакнување на меѓусебната соработка.²⁵

Според многу набљудувачи, кои го насочуваат своето внимание на Балканот, економскиот и политичкиот процес на соработка во Западен Балкан е уште можност за промена на локалните односи базирани на традиционалната недоверба или, уште полошо, во меѓусебното непријателство. Од локалната гледна точка, главни политички цели е да се постигне максимална усогласеност со ЕУ со минимална вклученост во процесот на соработка со соседните држави. Во повеќето случаи што е недостаток на вклученост на политичките елити во макотрпен и социјално контроверзен процес на решавање на етнички компликации, што во случајот на Србија и Хрватска ќе мора да значи на пример на дефинитивен прекин на поддршка на иредентизам во Босна и

²⁵ Sandro Knezović, p. 94.

Херцеговина, која е на работ на поделба, заради етничките несогласувања. Без сомнение, ситуацијата исто така, нема доволно силни охрабрувања, на заеднички став на балканските земји кон надворешни работи, вклучувајќи ја и ЕУ активност.

Она што лежи во основата на ова е огорченоста кон зајакнување на регионалната соработка надвор од дофатот на ЕУ е стравот дека ова ќе ги отповика назад тенденциите кон хегемонија во меѓусебните односи, како и убедување дека на нивниот пат кон интеграција со структурите на ЕУ секоја земја треба да дејствува во свој интерес, без многу грижа за своите соседи. Постои исто така, некои супстанции на идејата, дека мултилатералната соработка е дополнително попречени од притиснување на конкуренцијата меѓу членството земјите-аспиранти.

Размена на искуства во оваа област ќе биде поволна за општата политичка атмосфера и координација на голем број политички активности. Во реалноста сепак, таков процес ќе се бара особено од земји, кои се најнапредни на нивниот пат кон ЕУ, да ги споделат своите достигнувања со најдобрите балкански партнери. Мерки, како горенаведените се ограничуваат поради нерамнотежа во степенот на усогласеност за влез на Балканот во ЕУ. Хрватска, на пример, која до сегашниот момент има најголемите трошоци во чинот на преведување на *acquis communautaire* (тело на право акумулирано од страна на Европската унија) и модификација на нејзиниот правен систем да одговара на стандардите на ЕУ е далеку од желба да го сподели тоа знаење со своите соседи.

Развојот на регионалната соработка на Балканот под надзор на РСС, исто така, се соочува со значителни пречки во однос на меѓународниот статус на Косово, кое еднострано прогласи независност во 2008 година.

А жестока дебата избувна меѓу земјите застапени во Советот, дали или не на Косово може да се смета како рамноправен ранг учесник во регионалните програмите поддржани од ЕУ. Од основањето на Советот Косово, која се уште се смета за "бунтовен провинција" од страна на српската влада, е претставен од страна на меѓународната администрација директори, создадена во 1999 година од страна на ОН со Не Резолуцијата 1244 на Управата за безбедност Council.²⁶ Орган на СРС, исто така, претрпел проблеми со обезбедување доволно средства за сите

²⁶ Simona Mameli, pp. 21–25. UNMiK is also the representative of Kosovo in the other forums concerning the regional cooperation in the Southeastern Europe.

области на мултилатерална соработка. Со економските кризи 2008-2010, Европската унија ги намали средствата за поддршка на програми за локалниот развој, и понатаму го ослабе влијание на Советот на општиот изглед на политичката сцена во регионот.

И покрај овие тешкотии, обиди за воспоставување клучна улога во однос на многу различни манифестации на мултилатералната соработка во Западен Балкан се меѓу други цели формулирани за Советот за периодот од 2011-2014.

Засега, тешко е да се очекува, откако повеќе од десетина години од Пактот за стабилност, дека мултилатералната соработка ќе формира нова политичка вредност или елиминирање на влијанието на факторите за распаѓање на регионалните односи. Сепак бројот на резолуциите на регионалната соработка, нивната форма и нивната процесот на оформувањето се од непроценливо заслуга. Се спојува со потребата од создавање на канали за комуникација, тековни размена на информации и, исто така, со спроведување на дијалогот на ЕУ соопредвид за интересите на сите инволвирани страни.

7.1. Забрзување на процесот на Интеграција на Македонија во ЕУ

Членството во Европската Унија е една од главните стратешки цели на Македонија. Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА), клучен чекор во евроинтеграцијата, стапи во сила на 1 април 2004 година и претставува основна правна рамка за билатерална соработка, сè до зачленувањето во ЕУ. Македонија се стекна со статус земја-кандидат за членство во ЕУ врз основа на одлуката на Европскиот совет од 17 декември 2005 година.

Македонија ги спроведува следните стратешки документи во процесот на пристапување: национална програма за усвојување на правото на ЕУ (мерки за правно, институционално и административно приспособување со цел подготовка за членство во ЕУ), претпристапна економска програма (мерки за исполнување на економските копенхагенски критериуми) и Национален план за развој (опфаќа користење дел од ИПА помошта), кои редовно се ажурираат согласно препораките од ЕК.

Односите со ЕУ ги карактеризира динамичен, конструктивен и отворен дијалог кој се одвива во рамките на воспоставената институционална структура и многубројните средби на високо ниво со институциите на ЕУ. Двете препораки на Европската комисија за почеток на пристапни преговори, стапувањето во сила на визната либерализација, како и доделената акредитација на националните институции за децентрализирано управување со четири од петте компоненти на ИПА програмата несомнено го потврдуваат напредокот на земјата во пристапувањето во ЕУ во текот на 2009 и 2010 година.

Од објавувањето на Извештајот на Европската комисија за напредокот на Македонија во ноември 2010. Владата ја усвои Годишната ревизија на НПАА 2011 во декември 2010 чие спроведување е во тек. Фокусот на ревизијата беше натамошна длабинска анализа на *acquis communautaire* и поврзување со националното законодавство, користејќи ги искуствата на државите кои минале низ скрининг процесот на ЕК. Појдовни основи во ревизијата на НПАА беа следниве: адресирање на наодите и препораките од Извештајот на ЕК; опфаќање на препораките од Комитетот за стабилизација и асоцијација и поткомитетите одржани во текот на 2010. но и од одржаните мисии и технички состаноци со ЕК; понатамошна анализа и обработка на приоритетите од Пристапното Партнерство: ревидирање на корпусот на европско законодавство со кое се усогласува Република Македонија, но и дополнителна ревизија на буџетските ресурси, како и трендовите и динамиката на јакнење на институциите: понатамошно подобрување на конзистентноста и

кохерентноста на документот со стратешките и буџетските планови на министерствата и останатите институции.

Клучен непосреден приоритет на Македонија е да ги отпочне пристапните преговори што е можно поскоро. Добивањето акредитација за децентрализирано управување со преостанатата компонента од ИПА е исто така важна непосредна цел во односите со ЕУ. Фокусот останува насочен на ефикасно спроведување на реформите, особено во судството, државната администрација, борбата против корупцијата, економските реформи итн. и особено на исполнувањето на копенхагенските политички критериуми со цел што поскоро отворање на пристапните преговори со цел унапредување на степенот на примена на ЕУ пристапните критериуми и стандарди во Република Македонија.

Во функција на забрзување на процесот на пристапување во ЕУ, Министерството за надворешни работи континуирано ќе ги спроведува следните проекти:

Ефикасна имплементација на Спогодбата за стабилизација и асоцијација, особено нејзините одредби кои се однесуваат на политичкиот дијалог, регионалната соработка и темите од надлежност на МНР.

- Отпочнување и напредок во пристапните преговори.
- Институционални и правни подготовки за учество во Заедничката надворешна и безбедносна политика на ЕУ.

7.2. Интеграција на Република Македонија во НАТО

Историското искуство покажува дека демократијата може да биде успешна и да овозможи развој и просперитет за општеството и за поединецот само доколку изгради соодветни механизми за заштита на вредностите врз кои почива. Во периодот на Студената војна, Северно-атланската алијанса беше оној неопходен безбедносен бедем, кој на дел од евро-атланскиот простор овозможи развој на демократските процеси, висок степен на почитување на човековите права и нагласен економски просперитет. Својата виталност на новото проширување НАТО ја докажува и во изменети околности. Со неговото проширување се елиминира опасноста од нови поделби на непријателски блокови. НАТО, како колективен безбедносен систем на земји кои споделуваат идентични вредности и визии, е најголемата гаранција за успешно соочување со новите глобални закани, пред се: опасноста од прелевање на регионалните конфликти, борбата против тероризмот и пролиферацијата на средства за масовно уништување.

Своето место во НАТО, Република Македонија не го гледа исклучиво како можност за интегрирање во една политичко-безбедносна структура, туку и како потреба активно да влијае на изградбата на глобалната стабилност и безбедност, што е *conditio sine qua non* за било каков развој во меѓународни рамки. Тоа на најдобар начин се манифестира со учеството во мисиите предводени од НАТО, со што РМ продолжува да придонесува кон одржување на светскиот мир и безбедност.

Република Македонија е докажан принципиелен и конструктивен партнер на НАТО и земја кандидат за членство во Алијансата.

Република Македонија е активно вклучена во заштитата на споделените вредности на Алијансата. Со цел што поскоро остварување на членството во НАТО, Република Македонија зајакнато работи на исполнување на неопходните критериуми и стандарди.

Во тој правец, главниот фокус во работата на Владата на Република Македонија е квалитетната и забрзана имплементација на севкупните домашни реформи. За таа цел, Премиерот на Република Македонија го превзеде претседавањето со Комитетот за НАТО интеграција. Составот на Комитетот е подигнат на ниво на министри во Владата, а во неговата работа учествуваат и двајца претставници на најголемите опозициони партии, како и Високиот воен претставник на НАТО во Република Македонија

Координацијата на активностите на релевантните институции во насока на исполнување на критериумите и спроведувањето на неопходните реформи, ја реализира Националниот координатор за интеграција на Република Македонија во НАТО.

Преку значајното учество во операциите предводени од НАТО, Република Македонија продолжува да придонесува кон одржување на светскиот мир и безбедност.

Република Македонија ќе продолжи да делува како контрибутор кон регионалниот и меѓународниот мир и безбедност и преку учеството во напорите на Алијансата за борба против глобалните безбедносни закани-тероризмот и пролиферацијата на оружјата за масовно уништување.

Владата на Република Македонија сака да биде активен учесник во развојот на Европската безбедносна агенда и да придонесе во зајакнување на капацитетот на Алијансата за превземање навремени и ефикасни безбедносни операции.

Цел на Владата на Република Македонија е да добие покана за членство во НАТО на следниот состанок и формално да стане полноправен член во временските рамки на Стратешкиот план 2011-2013.

Имајќи ја предвид важноста на претстојниот период, во кој членките на НАТО ќе донесат конечни ставови за понатамошното проширување на Алијансата, а во функција на остварување на **стратешкиот приоритет** на Македонија-членството во НАТО, Министерството за надворешни работи за остварување на оваа цел ќе работи на следните програми:

- Успешно заокружување на дванаесетиот **циклус** на Акциониот план за членство на Република Македонија во НАТО (АПЧ) во првата половина на 2011 година:
- Натомошно зајакнување на соработката и односите со НАТО/ЕАПС како и билатерално, со земјите членки на Алијансата и земјите партнери :
- Менторство на членките на ПЗМ и поширока афирмација на индивидуални и колективни достигнувања на членките на ПЗМ во поглед на нивното интегрирање во НАТО:
- Унапредување на улогата на РМ како значаен актер и промотор на регионалната безбедност, стабилност, соработка и интеграција на Балканот во Евро-атлантските структури:
- Унапредување на улогата на РМ како контрибутор во глобалната безбедност преку учество во мировни и други операции (предводени од НАТО, ЕУ, ОН ...) а од аспект на МНР

како носител на Партнерска цел - развој на цивилните капацитети на Македонија за учество во операции на стабилизација и реконструкција.

Наши партнери во остварување на оваа цел се Владата и Министерството за одбрана, Собранието на Република Македонија, како и другите ресорни министерства и институции, инволвирани во процесот на имплементација на Акциониот план за членство во НАТО (АПЧ).

• Дали Македонија останува посветена на стратешкиот приоритет – НАТО, или можеби треба да бараме некакви алтернативни решенија за развој на сопствената безбедност?

Во ситуација кога Република Македонија не е членка на НАТО, ние мора да инвестираме во одбранбениот, безбедносниот сектор да се штитиме како земја која не е членка на НАТО. Значи да имаме капацитети кои ќе гарантираат почитување на Уставот, бидејќи во главните делови на Уставот тоа е наведено. Наведени се мисиите на Армијата, на Министерството за внатрешни работи, дека тие се грижат за штитење на уставниот поредок, независноста, територијалниот интегритет. Од друга страна, политички гледано, добро е што Македонија склучува договори и со земји кои не се членки на НАТО, а се и во иднина ќе претставуваат значајни фактори на светската политика. Значи алтернативата прво ја гледаме во развој на домашните капацитети и во соработка со држави кои на некој начин можат да помогнат во безбедноста на Македонија, а при тоа да не биде на штета на нашето НАТО интегрирање.

7.3. Предизвици за европската безбедност во XXI век

Во однос на прашањето за тоа кои се клучните предизвици за европската безбедност на XXI век се јавуваат различни видувања и анализи. Децениските конфронтации и вооружените судири помеѓу европските држави и искуствата од двете светски војни создадоа перцепција за Европа како за континент кој покрај тоа што претставува ризница на најголемите цивилизациски достигнувања представува и простор на кој се случува најголеми страдања.

Во своите коментари и анализи за европските интеграции значаен број аналитичари потенцираат дека процесот на обединување на европските држави и денешните интегративни процеси се исполнување на вековните напори на европските народи и држави да воспостават мир и да ги надминат конфликтите и недоразбирањата. Долги историски периоди во развојот на европските народи и држави се истражуваат како историја на војните. Тоа се периоди на воспоставувањето на европските нации и држави, на формирањето на нивните граници, на процутот на нивната сила и моќ, освојувања и порази. Под идејата за обединување на европските држави се зацкривани и оние што обединувањето го разбираат како можност за империјалистичко проширување и освојување на европскиот простор. Затоа може да се заклучи дека потрагата на европските држави и народи по различни модели за регулирање на меѓусебните односи и потрагата по решенија, како да се спречи војната како инструмент на меѓународната политика и првенствената закана за мирот. Скротувањето на националистичките и империјалистичките политики на државите е примарниот мотив и за соработка и за интеграција помеѓу европските држави. Формирањето на националните држави и утврдувањето на суверенитетот како карактеристика на модерната држава го трасира патот на идните односи помеѓу европските држави и начинот на кој тие ќе бидат заштитени. Почнувајќи со Вестфалскиот мировен договор од 1648 година се формира систем на односи помеѓу европските држави кои својот суверенитет и граници ги воспоставуваат како неприкосновен и неповредлив дел од меѓусебните односи.

Уште еден пример за договарање околу интересите и колониите е Договорот од Париз од 1783 година, а потоа конгресот од Виена од 1815 кој ги дефинира границите на империите. По Првата светска војна и Париската мировна конференција склучен е Договорот во 1919 год во кој се вградени Вилсоновите принципи со кој што се формирани

новите независни држави: Финска, Естонија, Латвија, Литванија, Полска, Чехословачка и Југославија. Во таа смисла војната и повредите на националниот суверенитет се дел од историјата на европските народи кои низ бруталноста на војувањето неколку пати се заканувале да ги уништат нивните цивилизациски достигнувања. Периодот од завршувањето на Првата светска војна претставува почеток на потрага по решенија и модели на односи помеѓу европските држави со кои ќе се елиминира можноста за инструментализирање на агресијата и на војната. Ова е период на морална и политичка осуда на војната како закана за мирот помеѓу европските држави, период во кој се раѓаат идеите за политичко обединување на државите како брана пред дотогашните недоразбирања. Но и како идеи за создавање систем на односи помеѓу државите кој во основа ќе го почитуваат принципот на забрана на војната. Во овој период помеѓу двете светски војни мирот е сватен како највисока цивилизациска вредност, а забраната на војната како средство преку кое ќе се обезбеди мирот помеѓу европските држави. Дваесеттиот век е период во кој и по завршувањето на Втората светска војна и неуспешноста на Брајан – Келоговниот пакт и Лигата на народите да ја спречат, продолжуваат напорите помеѓу европските држави да се воспостават принципи и правила со кои повторно ќе се регулираат односите и ќе се воспостави мир помеѓу државите.²⁷

Ова претставува нова етапа во развојот на идеи како да се сочува мирот и да се изгради безбедноста во Европа, период во кој антихитлеровската коалиција ги преточува принципите според кои ќе се одржува мирот во меѓународната заедница во Повелбата на ООН. Системот на колективна безбедност, кој неуспешно беше инициран преку Лигата на народите, по Втората светска војна се воспоставува како универзален систем според кој и европските држави членки се обврзуваат на почитување на принципите на колективната безбедност. Сепак заладувањето на односите помеѓу СССР и САД и формирањето на воено - политичките сојузи го одбележуваат долгиот период на студен период во Европа и во светот воопшто.

Европа не може да биде стабилна и мирна без стабилен и мирен Балкан, а Јадранската повелба помага во остварувањето на таа цел.

Целта на иницијативата е да ги координира напорите на земјите од Јадранската група за побрз прием во НАТО и на Босна и Херцеговина и Србија и Црна Гора за влез во програмата “Партнерство за мир”.

²⁷ Со договорот од Подсдам од 1945 година воспоставени се границите на поствоена Европа

Медиумите можат да одиграат важна улога во земјата и во Регионот за афирмација на “Регионалната соработка”²⁸.

За соработка со соседите Бугарија, Србија, Црна Гора, Косово и Албанија како потреба за заедна безбедност во рамките на НАТО стандардите се стремат кон држење кон системот на слободна пазарна економија, надминување на сите бариери од политички, меѓугранични, административни и идеолошки карактер во однос на слободното движење на луѓе и стоки меѓу овие држави.

Од стабилизацијата кон НАТО интеграцијата е очекуваното мото на идната Агенда за проширување на НАТО, особено на земјите потписнички на Јадранската повелба, Македонија, Албанија и Хрватска, да бидат поканети во 2006 година за членство во НАТО. Во тој контекст, со “интегрирањето на Република Македонија во НАТО структурите заедно со Албанија и Бугарија”²⁹.

Со проширување на тој круг во иднина и со нови членки : со Косово, Србија, Црна Гора, Босна и Херцеговина и Хрватска ќе се зајакне и економската, политичката и безбедносната соработка и на тој начин е можно балканскиот регион да не претставува товар на Европа туку нејзин интегрален дел.

Таквите интеграциони процеси, со мотото дека границите се посигурни доколку соседите се отвараат меѓу себе, доведува до процеси кои водат кон стабилизирачки мир и стабилност и се афирмираат универзалните вредности и принципи кои се однесуваат на правата, слободите и одговорноста на човекот, преку кои треба да се создаваат услови за соседско приближување, меѓународно приближување на народите и државите.

Инвестицијата во долгорочна структурна превенција е на крајот инвестиција во одржлив развој. Ефективната превенција на конфликти е предуслов за постигнување и одржување на одржлив развој.³⁰

²⁸ Види поопширно NATO Handbook, NATO Office of information and press, str.93-94, Brussels, 2001

²⁹ Institute for Regional and International Studies, Bulgaria for NATO-2002, Open society foundation Sofia, Sofia, 2002

³⁰ Security Council-General Assembly, Report of the Secretary-General on the work of the Organization. Prevention of Armed Conflict, New York, 7 June 2001.

7.4. Потенцијалот на регионалната безбедносна соработка можна алтернатива за безбедноста на ЕУ во поглед на законите од современиот тероризам

Од досегашната расправа стана јасно дека современиот тероризам значително се разликува од класичниот тероризам. Исто така стана јасно дека класичните против-терористички методи едноставно не функционираат против современиот тероризам. Дополнително, преку асиметричниот пристап не-државните актери кои применуваат тероризам, а пред сè Ал-каеда, наметна нови стандарди во војувањето. Тоа значи дека современиот тероризам повеќе не е само безбедносен или чисто криминален проблем. Тој е проблем кој се прелева преку политичките, воените, социјалните, економските, културните и религиозните наследства. Затоа, со еден ваков феномен кој има глобален префикс што брзо се адаптира и се прилагодува на соодветен регион, еден од можните начини за справување е преку регионална соработка. Регионалната соработка поддржана од ентитет каков што е ЕУ, кој има развиено механизми за нејзина поддршка, успешно може да развие ефективен медиум за безбедносен одговор. Регионалната соработка, аргументирано, може да биде соодветен безбедносен одговор за заканите од современиот тероризам поради тоа што во себе содржи предуслови на кои почива и преку кои оперира оваа закана. Впрочем, повеќе од јасно е дека земјите од даден регион делат слични, безбедносни, политички, економски, социјални, културни и историски перспективи и предизвици. Од друга страна, после физичкото уништување на Ал-каеда во Авганистан по операцијата Анаконда, Ал-каеда доживеа неочекувана трансформација.³¹

Таа трансформација, како што видовме претходно, се состои во тоа што само идејата на Ал-каеда остана централизирана. Сè друго, па дури и тактиката на оперирање на групите кои од различни региони се поистоветија со Ал-каеда, е карактеристично за регионот.

Ако се има ова предвид, но и ако се знае дека од практиката на САД и на анти-терористичката коалиција не е можно справувањето со современиот тероризам само преку употребата на воена сила (како еден од инструментите на национална моќ), станува јасно

³¹ Richard Kugler, „Operation Anaconda in Afghanistan: A Case study of adaptation in battle“, Center of Technology and National Security Policy, 2007

зошто регионалната соработка може да биде ефективна во борбата против тероризмот. Во овој случај, ЕУ е во огромна предност. ЕУ има изградено голем број механизми кои играат значителна улога во справувањето со современиот тероризам. Во тој контекст, на пример, се напорите и активностите за интегрирано гранично обезбедување.

Преку централизираната база за размена на податоци се обезбедува ефективен проток на информации. Тоа може да биде соодветен лек за досегашната инертност и за бирократските процедури кои го отежнуваа соодветниот одговор на тероризмот.

Значително олеснување за регионалната соработка доаѓа и заради фактот што одредени држави и покрај тоа што се само аспиранти за влез во ЕУ преку процесите за стандардизација и хармонизација се подложени на прифаќање на бројни механизми кои ЕУ ги има во својот диспозитив. Тоа се однесува на безбедноста на сообраќајот, спречување на финансирање на тероризмот и хуманитарна помош³², што претставува посебно одбележје во новиот став кој се гради кај ЕУ во однос на тероризмот.

Сепак, сериозни против-аргументи на сè што претходно рековме околу поддршката на капацитетите на ЕУ за регионалната соработка во борбата против современиот тероризам би можеле да бидат аргументите за отсуството од воената соработка. Иако заклучивме дека употребата на воена сила е само еден од инструментите на моќ за справувањето со современиот тероризам, повеќе од јасно е дека без ваков вид одговор речиси е невозможна ефективна заштита од него. Во овој контекст се слабостите за ефективна заштита на критичната инфраструктура на ЕУ, којашто заради легислативата која постои се чини е занемарена во насока на заштита од тероризмот.

Во оваа насока Комисијата имаше ограничен придонес, а акцијата која ја има преземено е главно фокусирана на сајбер тероризмот.

Реална анализа на случувањата во поглед на регионалната воена соработка би покажала дека на овој план САД се далеку понапред. Развивањето на центрите за одличност за вооружените сили во борбата против тероризмот, меѓусебната соработка преку соодветните вежби на вооружените сили на регионалните партнери за размена на искуствата во тактиките, техниките и процедурите на вооружените сили за справување со тероризам, се само дел од напорите кои се преземаат на овој план.

³² Советот заклучи дека борбата против тероризмот е многу поефективна доколку се базира на континуирано инвестирање и поддршка во спречувањето на конфликти во трети земји преку целосно почитување на човековите права и на демократијата. Види: ESR, number 8, October 2001, www.isis-europe.org

Со оглед на тоа дека не постојат легални пречки за една ваква соработка, ЕУ би требало да ја разгледа потенцијалната можност за истата како дополнителен механизам кој ќе даде свој придонес во заштитата од современиот тероризам.³³

8. Безбедносна соработка преку моделот на НАТО

- Партнерства: кооперативен пристап кон безбедноста

Новиот Стратешки концепт на НАТО, усвоен на Лисабонскиот самит во ноември 2010 година, ја идентификува "кооперативната безбедност" како една од трите суштински основни задачи на НАТО. Во него се вели дека промоцијата на евроатлантската безбедност уверува за широка мрежа на партнерски односи со земји и организации од целиот свет. Ниту една земја или организација може да се справи со сложените и непредвидливи предизвиците на развојот на безбедносната средина на свој; ако се потребни координирани мултилатерални акции.

Во Лисабон, сојузничките лидери изјавија дека партнерството во НАТО "може да обезбеди рамка за политички дијалог и регионална соработка во областа на безбедноста и одбраната, да придонесе за зајакнување на заедничките вредности кои се од суштинско значење за успехот на многу од нашите операции и мисии".

Фокусирани напори за реформа партнерства политика на НАТО беа лансирани во Лисабон, со цел да направат дијалогот и соработката да станат поинклузивни, флексибилни, значајни и стратешки ориентирани. Следењето на Лисабонските одлуки, новата политика на партнерство беше одобрена од министрите за надворешни работи на нивниот состанок во Берлин во април 2011 година.

Во текот на изминатите две децении, Алијансата имаше развиено мрежа на структурирани партнерства со земји од евро-атлантската област, Медитеранот и регионот на Персискиот залив, како и индивидуалните односи со другите партнери од целиот свет.

³³ Во склад со Европската стратегија за безбедност, ЕУ е детерминирана на целосен респект и почитување на ООН. Членовите 33(1), 51, 52(1), 53(1), 54 од Повелбата на ООН се токму легалната основа која би се поклопила собезбедносните заложби на ЕУ во регионален контекст.

НАТО, исто така, е подготвен да го прошири својот ангажман за развој на политичкиот дијалог и практична соработка со клучните глобални актери и други нови соговорници од целиот свет, кои делат сојузнички интерес во мирни меѓународните односи, но немаат програма за партнерство со НАТО. "Нашата нова политика признава дека во денешниот свет ни треба кооперативна безбедност, за да се остварат безбедносните задачи.

Новата политика има за цел да ги зајакне постојните партнерства на НАТО со зајакнување на механизми на консултации и преку олеснување на повеќе управувана соработка. Покрај тоа, новата политика подвлекува "Лента со алатки" на механизми и активности, со што се поедноставува начинот на кој НАТО ја развива соработката понудите и партнерствата..

8.1. Мрежа на партнерства со трети земји

НАТО се стреми кон дијалог и практична соработка со преку 50 земји кои не се членки на широк опсег на политички и безбедносно поврзани прашања, и партнери што придонесуваат за целите и задачите на НАТО, меѓу кои и операциите предводени од НАТО и нејзините дејствија против тероризмот и новите безбедносни предизвици.

Во евро-атлантската област, Алијансата се ангажира во односите со трети земји низ 50-члената Евроатлантски партнерски совет и Партнерството за мир (ПЗМ) - голема програма за билатерална соработка со индивидуални партнери во евро-атлантските интеграции. Меѓу овие партнери, НАТО, исто така развиено посебни структури за нејзините односи со Русија, Украина и Грузија.

НАТО развива односите со јужниот медитерански раб. земји низ Медитеранскиот дијалог, како и со земјите од регионот на Персискиот залив преку Истанбулската иницијатива за соработка.

Во прилог на овие повеќе структурирани партнерства, НАТО соработува со голем број на земји кои не се дел од овие структури. Формално познати како "партнери од целиот свет" - или често едноставно како "глобални партнери" - тие се Австралија, Јапонија, Република Кореја, Нов Зеланд, Пакистан, Ирак, Авганистан и Монголија.

8.1.1. Стратешки цели за партнерство

Според новиот план за партнерство и политика, новите цели на партнерските односи на НАТО се:

- 8.1 Подобрување на евро-атлантската и меѓународната безбедност, мир и стабилност;
- 8.2 Промовирање на регионалната безбедност и соработка;
- 8.3 Олеснување на заемно корисна соработка по прашања од заеднички интерес, вклучувајќи ги меѓународните напори за исполнување на новите безбедносни предизвици;
- 8.4 Подготовка на заинтересираните земји за членство во НАТО;
- 8.5 Промовирање на демократските вредности и реформи;

8.6 Подобрување на поддршката за операциите предводени од НАТО и мисиите;

8.7 Подобрување на свеста на безбедносните случувања вклучително и преку рано предупредување, со цел да се спречат кризи;

8.8 Изградба на доверба, за да се постигне подобро меѓусебно разбирање, вклучувајќи ја и улогата на НАТО и активностите, особено иако подобрена јавна дипломатија.

8.9 Приоритетни области за дијалог, консултации и соработка

Во рамките на овие стратешки цели за партнерство, дијалог, консултации и соработка ќе биде приоритет во следните области, како што е соодветно:

8.10 Полигички консултации за безбедносните случувања, како што е соодветно, вклучувајќи ги и регионалните прашања, особено со цел да се спречат кризи и придонесуваат за нивно управување;

8.11 Соработка во операциите предводени од НАТО и мисии;

8.12 Реформи во одбраната, способност и капацитет, образование и обука;

Интероперабилност;

8.13 Против-тероризмот;

8.14 Против ширењето на оружјето за масовно уништување и средствата за нивна примена;

8.15 Новите безбедносни предизвици, вклучувајќи поврзани со сајбер-одбрана, енергетската безбедност и поморската безбедност, вклучувајќи контра-пиратерија

8.16 Планирање на цивилни вонредни состојби.

8.2. Активно ангажирање со други меѓународни организации

Од 1990 година, НАТО има развиено тесни работни односи со Обединетите нации (ОН), Европската унија (ЕУ) и Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ). Ова е составен дел на тековна трансформација на Алијансата да одговори ефективно на комплексни предизвици на управувањето со кризи, како и тероризмот и новите безбедносни предизвици како што се пролиферацијата на оружје, сајбер безбедноста, енергетската безбедност и пиратството.

Алијансата исто така е развивање на соработката во одредени области со голем број на други меѓународни и невладини организации, вклучувајќи ја и Африканската унија, Меѓународниот комитет на Црвениот крст, Меѓународната организација за миграции, Светската банка, Меѓународната организација за цивилна авијација и Организацијата за забрана на хемиското оружје.

Алијансата е посветена на спроведувањето на напорите за подобрување на односите со други релевантни меѓународни организации во согласност со Стратегискиот концепт, на Самитот во Лисабон Декларацијата и Акциониот план за сеопфатен пристап. Клучни цели на оваа соработка, како што е соодветно, се:

8.17 Игра комплементарни и меѓусебно поткрепени улоги во поддршка на меѓународниот мир и безбедност;

8.18. Вклучување активно пред, за време и по кризи за да се поттикне соработка, анализа, планирање и спроведување на активности на терен, со цел да се зголеми кохерентноста и ефективноста на целокупните меѓународни напори;

8.19. Ја зголемува поддршката за обука и регионалните капацитети.

8.3.Надворешна и безбедносна политика

Европската унија има своја надворешна и безбедносна политика, која се развива постепено во текот на многу години и која овозможува да делува како еден субјект во светските работи.

Заедничко дејствување на ЕУ, на 27 земји-членки имаат далеку поголема тежина отколку ако тие дејствуваат поединечно, по 27 различни политики.

Заедничката надворешна ЕУ и безбедносна политика е дополнително зајакната во 2009 година со Лисабонскиот договор, кој создаде должност на Високиот претставник на ЕУ за надворешни работи и безбедносна политика.

8.4.Заедничка безбедносна и одбранбена политика (Common Security and Defence Policy (CSDP))

Европската унија има 27 земји членки, 490 милиони жители и се смета за една четвртина од светскиот бруто национален производ, што го прави многу повеќе од конфедерација на држави. ЕУ е глобален играч. Политичкото и економското значење на Европската унија повлекува одговорност за изработка на соодветен придонес кон решавање на конфликти, вклучувајќи ги и оние лоцирани подалеку од својот континент. Европската унија може и мора да придонесе кон градење на послободен и побезбеден свет.

Европската Унија се карактеризира со голема разновидност на историски корени и традиции на надворешната политика и безбедност. Политиката на одбрана на одделни земји-членки прикажува значителни разлики во областите како што стратешко планирање, опрема, структура на сили или во стил на лидерство. Но, постојат повеќе фактори на обединување од поделба. Европа споделува заеднички вредности.

Лисабонскиот договор кој е во сила од 1 Декември 2009 година ги формулира основните убедувања на водечките земји членки на ЕУ. Овие вклучуваат, почитување на човековите права и достоинство, слобода, демократија, еднаквост и владеењето на правото. Лисабонскиот договор понатаму е за да се развива областа на Европската

безбедносна и одбранбена политика (ЕБОП) во Заедничката безбедносна и одбранбена политика (ЗБОП) на два начина. Прво, генералното усогласување на сеопфатна институционална рамка која треба да ги олесни односите помеѓу Советот и Комисијата во врска со управувањето со прашања за кризи. Второ, неколку статии во договорот се наменети за зајакнување на улогата на Европа во светот преку подобрување на Заедничката надворешна и безбедносна политика (ЗНБП) и нејзините подредени области на ЗБОП.

- Лисабонскиот договор ги следи новите елементи на ЕУ, основните закони што се однесува на Заедничката безбедносна и одбранбена политика. Тоа се: проширување на опсегот на "Петерсбергски задачи" на разоружување мерки, воен совет и помош, превенција на конфликти и пост-конфликтна стабилизација;
 - заложба на земјите членки на ЕУ на цивилни и воени способности на располагање на ОПСО;
 - заложба на земјите членки на ЕУ за постепено подобрување на нивните одбранбени капацитети;
 - припојување на "Агенција во областа на одбранбените способности и развој, истражување, стекнување и вооружување" (Европската агенција за одбрана / ЕДА) во основното право на ЕУ;
 - создавање на можност за оние земји-членки чии воени способности исполнуваат повисоки критериуми и кои сакаат да превземат повеќе обврски во оваа област, да формираат "постојана структурирана соработка";
 - воведување на обврска за меѓусебна помош во случај на вооружен напад на земја членка на ЕУ, со почитување на "специфичниот карактер на безбедносната и одбранбената политика на одредени земји-членки";
 - воведување на клаузула солидарност за сите земји-членки со цел да се соочува терористички закани и катастрофи ("Солидарност клаузула").

Десет години по започнувањето на процесот што доведе до ЕБОП, достигнувањата во оваа област се импресивни: 15 тековни и 13 завршени цивилни и / или воени операции докаже дека ЕУ е ефективна како актер во внатрешните работи на безбедноста и одбраната на различни нивоа:

На институционално ниво, сведоци сме на развојот на постапки за донесување одлуки на Политичкиот и безбедносен комитет во центарот на ЗБОП. Има и подигнување на Воениот комитет на Воениот штаб, Комитетот за цивилните аспекти на управувањето со кризи, Способност на цивилно планирање и однесување (КППК), Група за битки и создавање на управување со кризи и планирање - Дирекција (CMPD). Сите овие институции гарантираат спроведување на сеопфатен пристап со цел да се поврзат цивилни и воени средства во меѓуинституционална соработка.

На стратешко ниво, има можност да се формулира првата европска стратегија за безбедност во декември 2003 година. Безбедносното опкружување во кои припадниците на Европската унија сакаат да ги постигнат своите заеднички цели радикално се менува од крајот на Студената војна. Класичното сценарио на националната одбрана, голем напад врз Европа со армиите на тенкови и флоти на самоубијци, стана застарена. Како што е наведено во ЕСС, Европа денес се наоѓа себеси соочена со нови опасности кои не ја запираат на националните граници. Овие нови стратешки закани се меѓународниот тероризам, пролиферацијата на оружје за масовно уништување и ракетна технологија, нестабилноста генерирани од страна на регионалните конфликти и т.н. "пропаднатите држави", и опасностите кои произлегуваат од организираниот криминал. Овие опасности не ги загрозуваат специфичните индивидуални земји во Европа - тие се закануваат на сите нас. За оваа причина, групата ЕПП активно учествува во дебатата во потрага по заеднички решенија за овие предизвици.

Во последните неколку години, ЕУ успешно го спроведува својот надворешен ангажман, од кои сите се активно поддржани и следени од страна на група ЕПП.

Моментално CSDP мисии и операции се:

- Западен Балкан: ЕУЛЕКС на Косово, ЕУПМ Босна и Херцеговина, операцијата АЛТЕА
- Јужен Кавказ: ЕУММ Грузија
- Азија: ЕУПОЛ Авганистан
- Блискиот Исток: EUJUST LEX, ЕУПОЛ COPPS, ЕУБАМ Рафак
- Африка: **Операција АТЛАНТА** / EUNAVFOR, EUTM Сомалија, EUSEC RD Congo, ЕУПОЛ RD Конго, ЕУ РБС Гвинеја-**Бисао**.

Овие примери покажуваат она што е веќе постигнато, а сега функционира во ЕУ.

Но, за групата ЕПП, напредокот постигнат во последните неколку години е далеку од завршен. Европа има уште да се претстави со глобалните одговорности утврдени во

Европската стратегија за безбедност. Целта на групата ЕПП е да се изгради врз успехот на процесот на европска интеграција, да се оди подалеку од она што веќе е постигнато и да иницира, како израз на заедничките безбедносни интереси, развој кој на крајот ќе има безбедносна и одбранбена Унија.

8.5. Безбедносна соработка преку ОБСЕ

ОБСЕ - Организација за безбедност и соработка на Европа (англиски: *Organization for Security and Co-operation in Europe*) е меѓународна институција кој е некој вид на форум за политички дијалог која има за цел безбедносна стабилизација на регионот, со помош на демократски средства и демократско владеење. Повеќето од 3.500-те вработени се ангажирани во операции на теренот, со само десетина проценти администрација.

Организацијата е дефинирана како регионална организација под закрилата на Обединетите нации (Глава VIII), која служи за рано предупредување, превенција на конфликти, управување на кризи и пост-конфликтна рехабилитација. Нејзините 56 земји членки се од Европа, Регионот на Кавказ, Централна Азија и Северна Америка што во суштина го опфаќа поголемиот дел од северната хемисфера. Организацијата била создадена во време на таканаречената Студена војна како форум Запад-Исток.

Пред да прерасне во постојана организација, делувала како *Конгрес за европска безбедност и соработка (КЕБС)* помеѓу 1973 и 1995.

9. Надлежности

Поголемиот дел од одговорностите(надлежностите) се во рацете на земјите членки,а дел од надлежностите и се доделуваат исклучиво на Унијата за донесување заеднички одлуки. Некои од нив се споделуваат во очекување Унијата да делува, некои добиваат поддршка од ЕУ.

Надлежностите се претставени на табелата:

Исклучива надлежност :

“Унијата има ексклузивна надлежност да донесува директиви и да склучува меѓународни договори, предвидени со законодавен акт на Унијата”

- ⌚ Царинска Унија
- ⌚ Воспоставување правила за конкуренција, кои се неопходни за функционирањето на внатрешниот пазар
- ⌚ Монетарна политика на земјите –членки, чија валута е еврото
- ⌚ Одржување на морските биолошки ресурси во рамките на заедничката политика за рибарство
- ⌚ Заедничка трговска политика

Поделена надлежност :

“Земјите-членки не можат да вршат надлежност во области во кои тоа веќе го направила унијата.”

- ⌚ Внатрешен пазар
- ⌚ Социјална политика за аспектите дефинирани во овој договор
- ⌚ Економска , социјална и територијална кохезија
- ⌚ Земјоделство и рибарство со исклучок на одржување на морските биолошки ресурси
- ⌚ Заштита на потрошувачите
- ⌚ Транспорт
- ⌚ Трансевропски мрежи
- ⌚ Енергија
- ⌚ Областа на слобода, безбедност и правда

✚ Заеднички прашања за безбедноста во здравствената заштита, во однос на аспектите кои се дефинирани во овој договор

“Вршењето надлежност од страна на Унијата не треба да резултира со спречување на земјите-членки да ја извршат својата надлежност.”

✚ *Истражување технолошки развој и вселена*

✚ *Соработка за развој и хуманитарна помош*

“Унијата ги усогласува политиките на земјите-членки или инструментите што ги дополнуваат нивните заеднички политики, а кои не се опфатени на друго место.”

✚ Економска политика, политика за вработување и социјална политика

✚ Заедничка надворешна, безбедносни и одбрамбени политики

Надлежност за поддржување :

“Унијата може да спроведе активности за поддршка, усогласување и дополнување на активностите на земјите-членки во :”

✚ Заштита и подобрување на човековото здравје

✚ Индустрија

✚ Туризам

✚ Култура

✚ Образование, млади, спорт и стручна обука

✚ Цивилна заштита (спречување катастрофи)

✚ Административна соработка

9.1. Потребата за регионална соработка

Во однос на личната и јавна безбедност од аспект на формите и интензитетот на ризиците со кои се соочуваат граѓаните, потребни се и политики и инструменти со кои ќе се намалат ефектите врз негативното чувство за лична безбедност, особено од аспект на криминалните дејства. Од овој аспект треба да се ефектуира функционирањето на системот за безбедност и ефикасноста на полициската функција, но пред сè да се зајакне превентивната функција и ефикасноста на судската и извршната власт.³⁴

Безбедносните и воените сили (полиција, граничари, и други структури за спроведување на законот како и војската) играат значајна улога во обидот за ефективно справување со потенцијалните безбедносни закани и е од витално значење тие да останат под граѓанска контрола. Балканските парламенти мораат понатаму да ги развиваат овие контролни механизми за да обезбедат дисциплина на безбедносните сили да биде во согласност со меѓународните стандарди за човекови права, додека професионализмот и ефикасноста на овие сили треба и понатаму да се проширува. Исто така, потребен е внатрешен преглед на ефикасноста на овие сили за да се осигура одговорноста и соодветното спроведување.³⁵

Од ова произлегува дека некорумпирани граничари и безбедносни сили се предуслов за успешно соочување со овој предизвик. Покрај различните особености на секоја земја и област, проблемите сврзани со организираниот криминал имаат регионална димензија. Како такви, тие налагаат регионални решенија. Хармонизацијата, односно усогласувањето на законодавството, заедничките напори во спроведување на законот, како и размената на полициски разузнавачки податоци на регионално ниво, ќе бидат клуч на успехот во борбата против организираниот криминал во југоисточна Европа. За таа цел, дејствувањето на полицијата, раководено од разузнавачки податоци, во регионот мора да се постави на цврсти основи, преку градење кохерентни системи за прибирање на разузнавачки податоци.

³⁴ 8

Лидија Георгиева, Извештај за навремено предупредување, Лична и јавна безбедност, Програма за развој на Обединетите нации, Македонија, јуни 2007 година, стр. 69, достапно на <http://www.undp.org.mk>.

³⁵ Fotios Moustakis, "Soft Security Threats in the New Europe: The Case of the Balkan Region". European Security, Taylor & Francis, 2004, pp.145-146.

ГЛАВА 3

Јадранска повелба

10 . USA и Јадранската повелба како модел за регионална соработка

Јадранската повелба е асоцијација формирана од Албанија, Хрватска, Република Македонија и Соединетите Американски Држави со цел помагање на нивните обиди да влезат во НАТО. Повелбата е потпишана на 2 мај 2003 година во Тирана под покровителство на САД. Улогата на САД кај некои предизвика конфузија; во дискусиите со другите земји-членки. Повелбата често се нарекува Американско-јадранската повелба.

Идејата за создавање на соработка е инспирирана од моделот на Американско-балтичката повелба од 1998 година. Повелбата на трите балтички држави беше спонзорирана од страна на САД, со која започна регионалната соработка со цел да се забрза трансформацијата на размена на искуства во областа на одбраната, да се подобри стабилноста во регионот и во крајна линија да го забрза влезот во НАТО.

Со иста цел, на трети Мај 2003 година, Тирана потпишаа Американско-јадранската повелба. Повелбата беше потпишана од страна на министрите за надворешни работи на трите земји, и американскиот државен секретар, Колин Пауел. Повелбата формализира американска поддршка на трите земји на нивниот пат кон НАТО и очекуваната трилатерална соработка и ги исполнува условите за идно пристапување кон Алијансата.

Повелбата на Алијансата ги повикува трите земји и го оценува напредокот на индивидуалните постигнувања на секоја земја потписничка. Во документот се нагласува важноста на зајакнување на демократијата и правата на малцинствата, борбата против тероризмот, прекуграничниот криминал и оружје за масовно уништување и ја промовира реформата на вооружените сили на трите земји и нивната меѓусебна воена соработка.

Во декември 2008 година, Србија прифати статус на набљудувач. На 1 април 2009 година, Албанија и Хрватска беа првите од групата за да се приклучат на НАТО.

• Најзанчајни активности

2003

- Во Вашингтон, 14 ноември 2003 година, се одржа првиот состанок на комисија за партнерство. Усвоена е Заедничка изјава.

- Од 26 до 28 септември во Охрид беше одржана Конференција за спроведување на Американско-Јадранската повелба, која се одржа за време на состанокот на министрите за надворешни работи, и за одбрана SiCG и министерот за безбедност.

- Во Тирана, 12 септември усвоија заедничка декларација на тројцата министри за одбрана на трите земји да ја продолжат соработката во остварувањето на заедничката цел - да се приклучат на НАТО.

- Во септември, за време на Конференцијата за безбедност во Југоисточна Европа во Софија, се одржа неформален состанок на министрите за одбрана.

- Претставничкиот дом на САД на 24 јуни усвои резолуција и го поздрави потпишувањето на Повелбата и НАТО ги повика државите на одзив за своето членство.

- Во Тирана, на 2.мај министрите за надворешни работи потпишаа Американско-Јадранска повелба (US-Adriatic Charter), во соработка на американскиот државен секретар Пауел.

- Во Дубровник 7 март министрите за надворешни работи на трите земји потпишаа декларација за заеднички политички цели.

- 12 февруари заедничката изјава на шефовите на држави

2004.

- На 14 Декември во Загреб беше организирана средба на експертски тимови од трите земји. Се разгледа планот за соработка во 2004 година, а се согласи со планот на воена активност во 2005 година, година.

- Од 12 до 14 Ноември, одржан е состанокот на Комисија за Партнерство на Јадранската повелба во Бриони.

- На маргините на состанокот на министрите за одбрана од SEDM се одржа во Љубљана на 4-ти ноември, меѓу кои присуствуваа и министрите за одбрана од Јадранската повелба. Беше договорено да се донесе една динамична рамка за акциониот план, со посебен акцент на формирање на заеднички медицински тим што треба да биде испратен во Авганистан во мисијата ISAF.

- Република Хрватска е прва земја од групата што на 3-ти октомври организира проширен состанок на началниците на Генералштабот на трите земји потписнички во Бриони. На состанокот присуствуваа Босна и Херцеговина и Србија и Црна Гора, а Италија, Словенија, Унгарија и началникот на Генералштабот на USEUCOM како набљудувачи.

- Во Албанија од 14 до 23 се одржа есенски алпинистички курс.

- Во Швајцарија, од 9 до 21 во Август се одржаа комуникациски вештини и курс за инструктори, на кој присуствуваа претставници на трите земји-потписнички. Курсот е спроведена како дел од обуката на инструктори во блиска иднина кои беа говорници на Регионална комуникациски вештини и обука центарот во Скопје.

- Во Скопје 15 Јули одржан е состанок на експертски тимови за формирање на заеднички медицински вод / тим. Започнува со развојот на предлози за Меморандум за разбирање меѓу трите земји.

- Во јуни, се одржа вежба во Хрватска „Adriatic Phiblex 04-2 Engineerex.“ На маргините на оваа мултинационална вежба во Загреб на 21 јуни одржан е состанокот на шефови на Главниот стожер на земјите потписнички.

- На 18 јуни во Скопје одржан е состанок на министрите за одбрана каде што донесена е заедничката изјава. Состанокот беше свикан и министерот за одбрана и министерот за одбрана на Србија и Црна Гора. Средбата се одржа од стручни тимови на земјите потписнички каде се разговара за можноста за изработка на заеднички медицински тим во Авганистан.

- Во Скопје на 7 и 8 јуни одржан е состанокот на министерствата за одбрана и портпаролот на Американско-јадранската повелба.

- Во Братислава од 28 мај до 1 јуни одржана е сесија на Парламентарното собрание на НАТО, каде што се поттикнува зајакнување на соработката во рамките на Американско-јадранската повелба.

- Во Тирана, 26 и 27 мај беа одржани и состаноци на ниво на директорот на Агенцијата за разузнавање.

- Во Скопје на 21 и 22 мај одржана е Меѓународна конференција "Од Јадранската повелба до полноправни членки на НАТО." Претседателите на Атлантскиот совет на Хрватска и Албанија, и генералниот секретар на Евро-Атлантски Клуб на Македонија ја потпиша Декларацијата на евро-атлантското партнерство и соработка.

- Претставничкиот дом на САД на 30 март годинава донесе резолуција (Резолуција 558) со која НАТО ги охрабрува Албанија, Хрватска и Македонија повикувајќи ги за членство во НАТО, а не покасно од 2007 година.

- Во Скопје, во март, се одржа состанок на ниво на политички директори на МНР, кој беше договорен шестмесечното акционен план за соработка.

- На маргините на "40 Минхенска безбедносна конференција" на 7 февруари е одржан трилатералниот состанок на министрите за одбрана од Повелбата.

- 22 Јануари во Скопје одржан е трилатерален состанок во Министерството за одбрана на експерти. Партнерство договори план за имплементација на Американско-јадранската повелба во одбраната во 2004 година.

2005.

- На почетокот на декември 2005 година има состанок на експертски тимови од трите земји поради координација на воените активности на планот за 2006 г во Тирана, Република Албанија.

- На 9 декември 2005 година во Ракитје Република Хрватска се одржа предупатна обука за ротација на здружениот медицински тим на Американско-јадранската Повелба.

- Од 14 до 15 ноември 2005 г одржан е состанокот на министрите за одбрана на Американско-јадранската Повелба во Скопје, Република Македонија.

- Од 6 до 11 ноември 2005 година, во Скопје, Република Македонија, во рамките на Американско-јадранската Повелба одржан е „курс за обука на инструктори за медицинска прва помош“ во соработка со Швајцарија.

- Од 19 октомври до 3 ноември 2005 година, во Тирана, Албанија, во рамките на Американско-јадранската Повелба одржан е "Есенски алпинистички курс", на која присуствуваа четворица припадници на специјални операции.

- Од 25 до 27 септември во Охрид, Република Македонија се одржа состанок на началниците на Генералштабот на вооружените сили на Американско-јадранската Повелба

- Од 23 август испратен е заеднички медицински тим во операцијата ISAF во Авганистан.

- Од 22 јули потпишаа е меморандум за разбирање со Грција во однос на учеството во заедничкиот медицински тим со грчката област и болницата во Авганистан

Во Ракитје од 13 до 17 јуни се одржа предупатен медицински тим, на трите земји потписници на Повелбата.

- На 4 јуни за време на посетата на НАТО министрите за одбрана во Брисел и средбите со генералниот секретар на НАТО, се потпиша Меморандум за размена на упатување на заеднички медицински тим во мисијата ISAF во Авганистан.

- На Бриони од 23 до 25 мај одржана е средба на директоритре на воените безбедносни агенции на земјите потписнички на Повелбата.

- Во Тирана од 24 до 26 февруари одржан е состанокот на началници на Генералштабот, при што е изведена вежба на Здружениот медицински тим.

- на 24 и 25 јануари на министерски состанок одржан во Загреб, каде на министрите за одбрана на Повелбата, додатно присуствуваа голем број министри и високи претставници од Босна и Херцеговина, Бугарија, Грција, Италија, Унгарија, Романија, Словенија, Србија и Црна Гора, Турција и претставник на Генералниот секретар НАТО (вкупно 14 делегации).

Членови

Во 2003 се приклучи

- **Албанија (членка на НАТО од 2009)**
- **Хрватска (членка на НАТО од 2009)**
- **Македонија**
- **САД (НАТО основач)**

Во 2008 се приклучи

- **Босна и Херцеговина**
- **Црна Гора**

Набљудувачи од 2008 година

- **Србија**

Од 2012

- **Република Косово (2012 аплицира за членство во Јадранската повелба)**

10.1. Јадранската повелба - соработка, интеграција и стабилност

Потписнички на Повелбата, се земји, кои освен припадноста на еден географски регион на Западен Балкан, во се друго се разликуваат. Видлива е разликата во степенот на развој на демократското општество, степенот на демократските промени и условите во кои тие се направени, нивото на реформите на правниот, политичкиот и економскиот систем, системот на одбраната и човековите права.

На Самитот во Прага, НАТО, 2002 година во членство во Алијансата се примени седум нови членки од "Вилнуската група" - Латвија, Литванија, Естонија, Словачка, Романија, Бугарија и Словенија. Претседателите на другите земји од оваа група - Стипе Месиќ од Хрватска, Алфред Мојсеј од Албанија и Борис Трајковски од Македонија, промовираа идеја за формирање на нов механизам на соработка помеѓу земјите во остварувањето на заедничката цел - продолжување на трилатералната соработка во одбраната и нивниот влез во НАТО. Идејата на балканските лидери се вклопуваат во визијата на американскиот претседател Џорџ Буш на НАТО од "Атлантикот до Урал", на тој имаше неподелена поддршка од Америка. Идејата е, по серијата средби водечки државни претставници на трите земји и голема помош на Стејт департаментот, формирана во официјални документи под името на "Американско-јадранската повелба за партнерство". Повелбата беше потпишана на 2 мај 2003 година во Тирана, од страна на министрите за надворешни работи на САД - Колин Пауел, Албанија - Илир Мета, Хрватска - Тонино Пицула и Македонија - Илинка Митрева. Претставничкиот дом на САД на 24 јуни 2003 година овозможи комитетот да усвои резолуција која го поздравува потпишувањето на Повелбата и бара НАТО да им помогне на земјите потписнички да станат членки на Алијансата. Одлуката на американскиот Конгрес официјално најави активирање на неформална група на земји, можеби последен во Европа, бидејќи тие се надвор од овој процес остануваат само БиХ и Србија и Црна Гора, кои се поврзани со иднината на евро-атлантската интеграција, како гарант на нивната безбедност, стабилност, демократија и економски напредок.

Во овој триаголник, иако оптоварени со блиското минато (Туѓманизам и изолационизмот како влијание од деведесеттите), Хрватска се издвојува со своите економски ресурси, тековните реформи и постигнати национален консензус за

пристапување кон евро-атлантска интеграција. Со такви бенефиции, Хрватска се обидува да се етаблира како неприкосновен лидер на оваа група, и има очекувања за одредени привилегии што оваа позиција и ги носи. Но, хрватските амбиции на раководството се "изгаснаа", во почетокот, кога САД одлучи повелбата да се потпише во Тирана, а не во Загреб. Албанија, како и другите членови на оваа неформална група, и покрај одредениот напредок што го направила во севкупната реформа на нивната заедница, се уште се смета најмалку развиена земја во регионот. Албанија е обременета од внатрешните политички, социјални, безбедност и етички проблеми и има најниска стапка на параметрите на економскиот развој, низок животен стандард и е оптоварена со корупцијата, организираниот криминал и беше често обвинета за засолниште на различни терористички групи. Македонија е најзаинтересиран член на оваа група за спроведување на одредбите од Повелбата, бидејќи тоа е најдобар, ако не и единствен, начин како да се зачува стабилноста, територијалниот интегритет и опстанок. Одликувањето на албанските барања за територијална автономија, со постојано присутна напнатост и закани дека ќе дојде до поделба на земјата, заедно со внатрешната политичка криза и опасностите кои доаѓаат од Албанија, Косово, Македонија доживеа пристап и потпишување на Американско-јадранската повелба како "безбедносен појас" што го обезбедува нејзиниот опстанок.

Такво чувство на граѓаните на овие земји, нивните политички и владини лидери, даваат гаранција одредбите утврдени во преамбулата на повелбата, која ја отвора "визијата за мирна Југоисточна Европа, целосно интегрирана во евроатлантската заедница, посветеност на демократијата, владеењето на правото и почитувањето на човековите права и основните слободи" во Европа во која „секоја земја, секоја етничка група, секоја религија и секој граѓанин да уживаат во безбедноста и почит.“ Одредбите од Повелбата, исто така, го нагласува принципот на „индивидуален пристап кон секоја земја кандидат за членство.“

Ако се има сето ова во предвид, прашање е што е "водечки принцип", или што е заедничко што ги повика овие земји? Одговорот ќе биде едноставен - заеднички што тие добиле потпис од Колин Паул - вешто формулирани се одредбите на Повелбата и нивните обврски. Овие обврски се многу јасно дефинирани во делови од Повелбата во врска со евро-атлантските интеграции, демократски реформи и човековите права и Американско-јадранските односи, особено во областа на регионалната безбедност. Одредбите на Повелбата дефинира должностите на тело кое ќе се грижи за

спроведувањето на обврските кои произлегуваат од Повелбата. Тоа е „Партнерска комисија“, кој ќе се состанува два пати годишно да се направи квантитативна проценка на резултатите од билатералните консултации за демократски и економски реформи, човековите права, криминалот, корупцијата и регионалната безбедност.

Такво чувство на граѓаните на овие земји, нивните политички и владини лидери, даваат гаранција одредбите утврдени во преамбулата на повелбата, која ја отвора "визијата за мирна Југоисточна Европа, целосно интегрирана во евроатлантската заедница, посветеност на демократијата, владеењето на правото и почитувањето на човековите права и основните слободи" во Европа во која „секоја земја, секоја етничка група, секоја религија и секој граѓанин да уживаат во безбедноста и почитта.“ Одредбите од Повелбата, исто така, го нагласуваат принципот на „индивидуален пристап кон секоја земја кандидат за членство.“

На првата средба на Партнерството на Комитетот одржан на 14 ноември 2003 година, во Вашингтон, презентирани се албанскиот нацрт „Акционен план“ и македонски „План за соработка во одбраната во 2004 година“, во која тие се согласија за конкретни акции во областа на одбраната: воспоставување на регионален центар за мировни операции во Кривопаланок, заеднички вежби на териториите на земјите - потписнички на изработка на заеднички единици за учество во мировните операции за поддршка и одржување на мирот, безбедноста и консултации за одбранбена политика, размена на елементи во военото образование, воено-техничка соработка и контрола на оружјето. На комисијата за партнерство на средбата во Скопје во март 2004 година, се согласија за нов Акционен план за соработка, со кој е предвидено одржување на конференции за претседатели на парламентарната одбори за надворешна политика, одбрана, политички директори на Министерствата за надворешни работи и експерти на НАТО за јавна дипломатија и на состанокот на спречување на ширењето на оружјето за масовно уништување. Во секоја од овие средби се дискутираше за искуството на одбранбените реформи, прашањата на правни и законски процедури и зголемување на заедничка консултација со земјите од регионот - членки на Унијата (Италија, Словенија, Унгарија, Романија, Бугарија, Грција и Турција).

Во делот на Повелбата за евроатлантските интеграции доминира јасна цел на трите земји „целосна интеграција во европските и трансатлантските економски, безбедносни и одбранбени институции“, бидејќи тие веруваат дека Европа не може да биде "слободна ако во Југоисточна Европа нема безбедност“ и дека нивното барање беше дополнето со

ставот од САД дека „ги поддржува aspirациите и напорите на Албанија, Хрватска и Македонија за нивна интеграција“, но со услов тоа ќе се случи само кога "стануваат способни да ја преземат одговорноста за членството и да бидат подготвени да ги бранат демократските вредности кои ги штити и самиот Сојуз Лигата". Во ставот за „подготвеност и одговорност“ се избегнува временско одредување на нивната интеграција и тука се крие основна „стапица“, што ова е суштински позитивно, но мошне неизвесен процес. Со вметнување на овој став во Повелбата, САД ја задржа способност да ја води, динамизира, во умсеруваат и временски го ограничуваат овој процес. Пред потписничките на Повелбата и, во исто време, кандидати за членство во НАТО, постојано ќе стои прашањето: дали овој процес ќе заврши со истовремен прием на групата (како што беше вилнуската), дали тоа да биде еден приеми во согласност со индивидуалните вредности на секој од нив или она што ќе се случи како ниту еден од нив сака - продолжување на процесот на интеграција во Србија и Црна Гора и Босна и Херцеговина и истовремен прием на државите од регионот во Унијата? Јадранската повелба не даде одговор на било кое од овие прашања. Таа само "отвора можности", поставува барања и го оценува постигнатото.

Забрзувањето на демократските реформи и понатамошната трансформација на владата, граѓанското општество и државните институции е исто така еден од сложените услови кои земјите потписници треба да ги исполнат како „најдобар начин за подготовка на заедничка европска иднина за својот народ.“ И во овие одредби е јасно изразен фактот дека САД, со прифаќање на заеднички одговорности според оваа Повелба, потврди дека „активно делува“ со цел да се олесни интеграцијата на Албанија, Хрватска и Македонија во НАТО и во Европската унија со своите „со траен ангажман во регионот преку обезбедување финансиска и материјална поддршка во спроведувањето на демократските, економските и воените реформи.“ Ангажманот на САД е веќе забележан по потпишувањето на Повелбата на специфични барања за сите земји: реформирано законодавството, судството и Министерството за внатрешни работи, во администрацијата, нова врска со невладини организации и слободата на медиумите, човековите права и слободи. Сепак, освен овие уникатни, евидентни се исто така специфични барања за секој од нив. За Хрватска, посебните услови кои се однесуваат на соработка со Хашкиот трибунал, враќањето на бегалците и протерани лица и нивниот имот, додека Албанија се очекува од борбата против корупцијата, организираниот криминал, трговијата со дрога со прекин на комуникации и оружје и дејствувањето на радикалните исламски (терористички) групи на

својата територија. Посебни услови кои се однесуваат на Македонија во однос на усогласеноста со одредбите од Охридскиот договор, со кој се менува територијалната организација на државата, односно, менување на статусот на Албанците.

Почнувајќи од познатите факти дека Балканот е постојано неразвиена област на криза и демократија, потенцијален нов фокус на конфликти, простор преку кој одат патиштата на дрога, оружје, луѓе, регионот со нестабилна внатрешна безбедност и политичка ситуација и активностите на терористичките групи, САД и земјите потписнички, фокусот на Повелбата го посветуваат на регионалната безбедносно-воена област. Одредбата од Повелбата од страна на „Регионалната безбедност“ се темели врз заемни консултации во случај на „закана или опасност за територијалниот интегритет, независност или безбедност“ на некоја од земјите-партнери. Секако дека САД, како ментори во спроведувањето на Повелбата, ја подржуваат "регионалната безбедносна соработка на Албанија, Хрватска и Македонија" во оквир на воените (SEEBRIG) и политички (SEDM) институции и други механизми, нивниот ангажман во решавањето на конфликтите во регионот и учеството во операциите на НАТО .

Со своите потписи, членките на „Американско-јадранската повелба за партнерство“ се посветени да бидат „активни субјекти на трансатлантската безбедност, да преземат конкретни чекори за зајакнување на безбедноста на границите и отклонување на меѓународните закани, да обезбедат доволен капацитет за потреби на одбраната и спроведувањето на воените реформи со кои се зајакнува демократската цивилна контрола, но исто така и да им овозможи на овие земји да работат со силите на НАТО и да ги заштитат своите граѓани ". Конкретни резултати на овие обврски се евидентни: безбедност, границите се пренесени во надлежност на полицијата (процесот е завршен во Хрватска, а до крајот на 2005 година бил ставен крај во Албанија и Македонија), буџетите за одбрана да се подигне нивото на земјите членки на НАТО (2.2% од бруто националниот приход), усовршување на механизми на демократска цивилна контрола над вооружените сили и специјални служби, ускладување на нормативни и правни документи кои го регулираат прашањето на безбедноста и исполнување на меѓународните обврски на своите вооружени сили.

Сепак, повеќето од дејноста се спроведени на реформата на вооружените сили со цел за доведување до нивото на стандардите на НАТО. Сите три земји ги трансформираа нивните министерства за одбрана и генералштабови и дефинирање на процесите на трансформација на оперативните единици. Хрватска, соочена со проблемот на вишок

вработени го интензивира процесот на нивно згрижување, но исто така и промени во организационата структура на видови и родови. Во копнената војска сеуште постојат четири корпуси, но направија планови за нивно намалување и трансформација на сили за брзо распоредување, сили за територијална одбрана. Воздухопловните сили се фокусирани на транспорт и извидувачка авијација и хеликоптери, а воената морнарица се трансформира во крајбрежната стража. Албанија и Македонија се исто така длабоко во процесот на трансформација со специфични карактеристики кои се диктирани од политичките и економските услови во овие земји. Двете земја спроведоа два „Акциони планови за партнерство“ (Акциониот план за членство), имаат изработено Стратешки одбранбен план. Годишните планови и други потребни документи од одбраната. Хрватска, бидејќи има посебна одговорност, потпиша меморандум со САД, со што на американските вооружени сили, им дозволи слободно користење на аеродроми, пристаништа, полигони за обука, овозможувајќи им движење, но со најавата на воздушниот простор, патни и железнички коридори. Вооружените сили на САД ќе го користат аеродромот во Пула, Задар и Удбине, пристаништето во Сплит, Ријека и Дубровник и полигони во Солун и Грашинце.

10.2. Јадранска повелба, пократок пат за влез во НАТО

По завршувањето на децениските конфликти и крајот на авторитарните режими во Западен Балкан во почетокот на мај 2003 година формирано е меѓувладино стратешко партнерство на Албанија, Република Хрватска, Република Македонија, од една страна и САД од друга страна, според неформалното име Јадранската Повелба (*Adriatic Charter или U.S.-Adriatic Charter*). Наведеното партнерство на Западнобалканските земји-членки на НАТО во Партнерството за мир, примарно има за цел да ја зајакнат регионалната безбедност и стабилност, како и брзо вклучување на овие земји за интеграција во европските и трансатлантските интеграции.

Идејата за формирање на Јадранската повелба во голема мера се основа на цели, активности и практики, на балтичката повелба-Естонија. Трите Балтичките републики - Естонија, Латвија и Литванија, во согласност со принципите содржани во овој документ беше потпишан на 16 јануари во 1998 година. Секоја земја си превзема обврски за исполнување на одредени политички, воени и економски критериуми со цел да се забрза членство во Северно-атлантската Алијанса. Исто така, овие земји се посветени на зајакнување на регионалната соработка во областа на безбедноста, почитувањето на човековите права, јакнење на граѓанското општество и развојот на демократијата. Интензивната регионална соработка на Естонија, Латвија и Литванија во Повелбата на балтичките земји, значително придонесоа следниве земји во средината на мај 2004 година да станат членки на организацијата.

Од овие позитивни искуства за регионална соработка во рамките на Повелбата на балтичките земји, Северно-атлантскиот сојуз на самитот одржан на 21-22 ноември во Прага., Претседателот на Соединетите Држави Џорџ Буш (George Bush) и од друга страна трите земји од Западен Балкан - Албанија, Хрватска и Македонија претстави предлог за основање на интензивна соработка помеѓу овие земји за нивната брза интеграција во оваа трансатлантска одбрамбена структура. Декларацијата на состанокот на Самитот на НАТО во Прага, беше оценета со позитивна реформа на вооружените сили во Албанија Хрватска и Македонија, како и нивото на соработка меѓу овие земји и Северно-атлантската алијанса.

На состанокот на шефови на држави од Албанија, Хрватска и Македонија, која беше одржана на 12 февруари 2003 година во Скопје, беше одлучено што е можно побрза изработка на документот, кој ќе биде обврска на земјите едни со други да дадат придонес за безбедноста во регионот и неговата брза интеграција во европските и трансатлантските

интеграции. Затоа, еден месец подоцна во Дубровник се сретна министрите за надворешни работи од земјите каде што се подготви нацрт документ насловен Повелбата за партнерство меѓу Албанија, Хрватска, Македонија и Соединетите американски држави³⁶ (познат како Јадранската повелба). Официјалната церемонија на потпишување на овој документ е проследена на 2 мај 2003 година во Тирана. Во име на САД овој документ беше потпишан од страна на државниот секретар Колин Пауел (Colin Powell) и во име на Албанија, Хрватска и Македонија потпишан од страна на министрите за надворешни работи на овие земји - Илир Мета, Миомир Жужул и Илинка Митрева.

Иако беа сеуште надвор од Партнерството за мир, сепак Босна и Херцеговина и Србија и Црна Гора имаа статус на набљудувач во Јадранската повелба, а нивните претставници учествуваат во сите состаноци на форумот.

³⁶ A Charter of Partnership among Albania, Croatia, Macedonia and the United States of America, Tirana, May 2, 2003, in: The Charter of Partnership among Albania, Croatia and Macedonia, PR Office of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Macedonia, Skopje, 2004, pp. 8-10.

10.3. Повелба за Партнерство помеѓу Албанија, Хрватска, Македонија и на САД

Повелбата за партнерство помеѓу Албанија, Хрватска, Македонија и САД има триесет и пет точки во кои се наведени принципи и цели на соработка, како и на општата рамка на демократски реформи, нивото на човековите права, регионалната безбедност и новите односи на САД-Јадранската повелба. Во преамбулата³⁷ на овој документ се укажува на историските заеднички цивилизациски врски во регионот и се почитуваат темелните вредности на модерната либерална демократија. Затоа, во овој дел Повелбата ја нагласува заедничката посветеност на страните во „нови основи на едно демократско, мултиетничко и мулти-верско општество за реконструкција на воено погодениот регион.“ Потоа се истакнува заедничка визија за мирна и стабилна Југоисточна Европа, интегрирана во евро-атлантските структури, што се во согласност со принципите на демократијата, владеењето на правото, човековите права и основните слободи. Во оваа смисла, потписнички се обврзуваат и да се развиваат демократските институции и граѓанското општество. Регионалниот карактер на овој документ го истакнува формулирањето на целта за потпишување на Повелбата за развојна соработка "со сите земји од Источна Европа од Јадранското до Црното Море, од Истра до Охридското Езеро, развивање заеднички пристап кон нови закани за нашиот регион и Евро-атлантската заедница која припаѓаат“. Државите членки на Повелбата за партнерство исто така посветени се да преземат индивидуални и колективни акции за да се исполнат целите утврдени во овој документ. Сепак, важно за да биде во согласност со Повелбата предвидува дека напредокот на државите членки за членство во НАТО ќе се оцени на „единствена основа“ во согласност со резултатите од социјалните реформи.

Во првиот дел од Повелбата под наслов *Принципи на партнерство*³⁸ е кажано дека Соединетите Држави ја поддржуваат независноста и територијалниот интегритетот на Албанија, Хрватска и Македонија, како и дека недвосмислено им дава поддршка на нивните напори целосно да се интегрираат во заедницата на „демократски евроатлантски земји“. Државите членки на овој дел од документот ветуваат дека целосно ќе ги

³⁷ A Charter of Partnership among ,Albania,Croatia,Macedonia and United States of America.op.cit...Preamble,points 1-9.

³⁸ A Charter of Partnership among ,Albania,Croatia,Macedonia and United States of America.op.cit.,Principles of Partnership,point 10-15.

имплементираат принципите на владеењето на правото и човековите права и да ги почитуваат сите принципи и обврски кои произлегуваат од Повелбата на ОН и Завршниот акт на КЕБС Хелсинки. Дополнително се тврди дека државите ќе направат заеднички напори за стабилизирање на ситуацијата во регионот, нагласувајќи на евроатлантската безбедност, заедницата ќе зависи од учеството на сите држави од Земјите од Западен Балкан во регионалните и мултилатералните институции. Во оваа смисла ја нагласува важноста на зајакнувањето на билатералните мултилатерални односи меѓу државите на Повелбата, како и односи со остатокот од јадранскиот регион - Босна и Херцеговина и Државниот сојуз на Србија и Црна Гора. Во овој дел од Повелбата специјално се нагласува дека Соединетите Американски Држави обезбедуваат интензивна поддршка за регионална соработка меѓу земјите од Јадранскиот регион.

Вториот дел од Повелбата за партнерство - **Евро-атлантската интеграција**, како заедничка цел³⁹ содржи проценка на тоа кој е заедничкиот интерес на земјите за "целосна интеграција во европските и трансатлантските економски, безбедносни и одбранбени институции". Исто така, во овој дел на документот конкретно се вели дека Европа нема да биде слободна, стабилна и составен дел се додека југоисточниот дел целосно не е интегриран во Евро-атлантските структури. Соединетите Американски Држави како еден од потписниците на Повелбата за партнерство, целосно ги поддржува напорите на Албанија, Хрватска и Македонија да се приклучат на Северно-атлантската организација. Од друга страна, Албанија, Хрватска и Македонија даваат поддршка на политиката на „отворена врата“ промовирани од страна на Северноатлантската Алијансата и недвосмислена посветеност на Европската унија за интеграција на земјите од ЈИЕ во оваа организација.

Одредбите од рамките на демократските реформи и заштитата на човековите права наведени се во третиот дел на Повелбата.⁴⁰ Тоа вклучува информации за посветеноста на земјите-членки за јакнење и развој на демократските институции и структурите на граѓанското општество. Исто така, овие цели, вклучуваат контрола на владата од граѓаните и создавање на услови за функционирање на модерна пазарна економија. САД ќе продолжат да ги поддржуваат земјите и да дејствуваат во насока на

³⁹ A Charter of Partnership among .Albania,Croatia,Macedonia and United States of America.op.cit.. The Common Objective of Full Euro-Atlantic Integration,points 16-21.

⁴⁰ A Charter of Partnership among .Albania,Croatia,Macedonia and United States of America.op.cit..Democratic Reform and Human Rights,points 22-25.

олеснување и забрзување на нивната интеграција во Северноатлантската алијанса и Европската Унија. Оваа земја во согласност Повелбата дополнително се обврзува да продолжи да обезбедува финансиска помош за Албанија, Хрватска и Македонија и да се имплементираат демократските реформи. Државите членки на Повелбата, од друга страна, се обврзаа да работат за заштита на човековите права и основните слободи, како и над сите „жени, деца, верски и етничките малцинства во сите области од општествениот живот.“

Четвртиот дел на овој документ под наслов *Економски реформи и соработка*⁴¹ содржи барања поврзани со транзицијата на Албанија, Хрватска и Македонија аутотрактичен економски систем во современата пазарна економија. Затоа, земјите на Повелбата треба да продолжат да ги спроведуваат монетарните, трговските и даночните реформи и да соработуваат со меѓународните финансиски институции. Исто така, овие земји имат преземено обврски индивидуално и колективно да работат за да се создадат поволни услови за инвестиции со странски финансиски вложувања во нивните економски системи. Затоа, таа нагласува дека е важно донесување законодавство во оваа област со цел да се обезбеди стабилна клима за странски инвестиции. Згора на тоа, Повелбата истакна потребата за забрзана приватизација и модернизација на системот за јавни набавки. Посебен акцент во овој дел од Повелбата е ставен на „Потребата од интензивирање на регионалната економска соработка.“

Во петтиот дел од Повелбата *Регионална безбедност*⁴² се нагласува дека помеѓу земјите-потписнички се воспоставува постојан механизам на билатерални и мултилатерални консултации за можни закани за регионална безбедност и стабилност. САД во овој поглед, ќе продолжи да ја поддржува соработката на овие земји во работењето на Северноатлантската Алијансата и продолжување на постоечката соработка во рамките на министрите за одбрана на земјите од ЈИЕ (Југоисточна Европа). Потписничките на Повелбата за партнерство во согласност со овој документ се обврзуваат да ја зајакнат безбедноста на нејзините граници, да се елиминираат транснационалните безбедносни закани и да учествуваат во борбата против организираниот криминал, трговијата со оружје, дрога и луѓе. Поради тоа особено се нагласува важноста на

⁴¹ A Charter of Partnership among „Albania, Croatia, Macedonia and United States of America, op.cit., Economic Reform and Co-operation, points 26-29.

⁴² A Charter of Partnership among „Albania, Croatia, Macedonia and United States of America, op.cit., Regional Security, points 30-33.

зајакнување на улогата на независното судство и усвојување и спроведување на антикорупциското законодавство.

Во шестиот и последен дел од Повелбата, насловен **Односи помеѓу САД и Јадранската повелба**⁴³, се укажува на долго пријателство и соработка помеѓу Соединетите Американски Држави и земјите во Јадранскиот регион. Во оваа смисла овој документ, „свечено ја потврдува својата посветеност кон богато и динамично САД-Јадранското Партнерство во XXI век“. Со цел да се подобрат односите САД – Јадранската Повелба во политиката, економијата, безбедноста, одбраната, културата и еколошките нивоа, овој документ предвидува формирање на Комисијата за партнерство (*Partnership Commission*). Главната задача на ова тело е барем два пати годишно да ги оценува резултатите од демократските, економските и правните реформи во земјите потписнички, како и да се анализира состојбата на човековите права, организираниот криминал, корупцијата и постоечката регионална безбедност. Земјите, во согласност со Повелбата, слободно да организираат и други механизми за соработка со цел целосно спроведување на сите цели утврдени во овој документ.

⁴³ A Charter of Partnership among ,Albania,Croatia,Macedonia and United States of America,op.cit.,The U.S.- Adriatic Relationship,points 34-36.

10.4. Цели на европската безбедност

За разлика од економските и од политичките интеграции кои одпочнаа помеѓу европските држави на крајот од 50те години од XX век и го бележаа периодот од започнувањето .но и периодот по завршувањето на студената војна, безбедносните интеграции се одвиваа со поинаква динамика и карактеристики.

Затоа што се тесно поврзани со прашањето на суверенитетот и делумно или целосно пренесување на суверените права на државата во сверата на одбраната, безбедносните интеграции се покажаа како далеку поконпликуван процес во кој се покажа дека државите претпазливо реагираат. Основниот проблем кој притоа се истакнува произлегува од нивниот страв да не ја еродираат сувереноста на државата како субјект на меѓународните односи .односно да не ги ограничат своите потенцијали за национална безедност и одбрана до таа мера да станат уште поранливи во однос на безбедносните закани и предизвици .

И покрај тоа европските држави во различни историски периоди пристапуваа кон различни форми на безбедносни интеграции. Тие , пред се беа мотивирани од потребата да се одстранат опасностите кои ги манифестираат самите држави : да се отстрани опасноста од војни и насилства. Зад овие интеграции можат да се постават конкретните цели од кои беа мотивирани европските држави а пред се :

- одржување и проширување на европската безбедносна заедница
- поефикасна заштита на виталните национални интереси на европските држави во пошироките меѓународни односи.

- Конструирање на модел на федерална Европа (Gambles I 1991).⁴⁴

Зад **првата цел** европските безбедносни интеграции идејата за безбедносна заедница односно формирање заедница од држави кои ќе ја отфрлат употребата на сила во решавањето на меѓусебните спорови и преку безбедносни интеграции ќе ги зајакнат меѓусебните врски.

Зад **втората цел** има помалку воедначени мислења. Иако станува збор за национални интереси на државите кои стапиле во заедница , реализацијата на овие интереси во

⁴⁴ Gambles I. The Goals of European security integration in the 1990s.ISS. Chaillot paper 3,1991.

пошироката меѓународна заедница е една од темите за која се води поширока дебата. Едно од објаснувањата како безбедносните интеграции придонесуваат кон заштитата на виталните интереси на европските држави е дека тоа се реализира со овозможување на воената димензија , со рационализација на одбраната и со зајакнување на надворешната политика .

Зад **третата цел** , всушност е идејата за создавање модерна европска идеја преточена во европски политички и културен идентитет. Таа е поддржувач на целите на европското движење коишто тврдат дека интеграциите треба да претходат а не да дојдат по формирање на европскиот идентитет .

Од друга страна , очекувањата одат и кон формирање на супрационална унија ⁴⁵

⁴⁵ Ванковска Б.: Европски политички институции : До Лисабон и по него . Второ изменето и проширено издание , Филозофски факултет,стр.75

10. Заклучок

Идејата за проширување на НАТО е како демократски процес, а не како еднократен настан и треба да се сфати како патоказ за проширување на зоната на безбедност во регионот на Југоисточна Европа. Во овој контекст може да се констатира дека внатрешната стабилизација на земјата се постигнува со исполнување на одредени стандарди кои би придонеле за приближувањето на регионот и на Република Македонија кон ЕУ и кон НАТО, со почитување на човековите права и слободи, кои претставуваат и како придонес за градење на мирот во Западен Балкан и како основа граѓаните, пред се, да се чувствуваат сигурни, да се рамноправни, да имаат благосостојба и како регион да бидеме што подалеку од периоди на сиромаштија и нестабилност.”

Со тоа се создаваат основи за поголема доверба, поуспешни и поприватливи реформи во сите сегменти на општеството, толеранција од секаков вид, како и зближување на граѓаните кои живеат на овие простори и оживотворување на напорите на демократските сили за изградба на мир и стабилност.

Од сето претходно посочено, може да се констатира дека регионалната соработка во Западен Балкан, претставува фактор кој позитивно влијае врз превенцијата на конфликти во и помеѓу државите од регионот. Тоа произлегува од фактот што мноштвото иницијативи за соработка помеѓу државите во политичката, економската и воено-безбедносната сфера, директно влијаеја врз појавата на новите облици на однесување и врз надминувањето на тесноградниот национализам во регионот. Всушност, иницирањето на соработката во различни сфери и помеѓу различни субјекти од регионот на Западен Балкан, придонесе кон: намалување на различните препреки, олеснување на комуникациите и градење меѓусебна доверба помеѓу државите. Сето ова, директно продуцираше нов импулс и атмосфера помеѓу државите од регионот и покрај сè уште присутните отворени меѓудржавни прашања и внатрешни проблеми. Затоа, кога станува збор за регионалната соработка во Западен Балкан, покрај останатите аспекти, неминовно е да се истакне и нејзиното позитивно влијание врз превенцијата на конфликти во регионот.

Притоа, главно нејзино обележје е тоа што меѓународната заедница се јавува како најчест иницијатор на соработката, начелно преку иницијативите за регионална соработка. Имено, од сите преземени иницијативи за регионална соработка во Западен Балкан, сосема мал процент од иницијативите претставуваат автохтон производ на самите

балкански држави. Овој факт, освен што сведочи за упатеноста и зависноста на балканските држави од соседните субрегиони: Централна Европа, Црноморскиот регион и Медитеранот, ја потврдува и констатацијата дека Балканот се уште не претставува организиран регионален ентитет. Во тој контекст, ќе мора да се преземат соодветни чекори за надминување на економската неразвиеност, социјалните тензии, културните, етничките и останатите разлики, бидејќи тие претставуваат главна препрека за реализација на целите на иницијативите за регионална соработка во Западен Балкан.

Денес, особено важно за државите од Западен Балкан е тоа што во рамките на регионалната соработка, јасно ги имаат опсервирано приоритетите и во тој контекст и правилата за однесување во новото време, пред сè како предуслов за нивна европска и евро-атланска интеграција. Главниот предизвик за соработката во Западен Балкан во наредниот период е таа да биде иницирана пред сè од страна на самите држави во регионот и во таа насока да продуцира развивање посебни механизми за соработка, кои директно ќе придонесат кон безбеден, стабилен и просперитетен регион.

Од безбедносна гледна точка на национално (државно), но и наднационално (регионално и глобално) ниво, можат да се идентификуваат нови појавни облици на организирани криминални групи кои досега не постоеја. Тоа се препишува на глобалните процеси на интернационализација и дезинтеграција. Дејствувањето на структурите на меѓународниот организиран криминал во Македонија станува поинтензивно и дејствува мошне негативно врз загрозувањето на националната безбедност на Република Македонија. Последица на таквата состојба е стагнација или успорување на процесот на развој на македонското општество, намалување на квалитетот на животот и загрозување на човековите права и слободи, односно дестабилизација и корупциско влијание на темелите на општеството, економијата и политичките институции.

Како што созрева пазарот на криминал, организираниите криминални групи во Република Македонија се обидуваат да ги консолидираат постојните активности, да ги прошират со други и да ги направат легитимни своите заработки и позиции во општеството. Корупцијата, на ниско и високо ниво, се покажува како главно средство за влијаење врз и навлегување во политичките и бизнис структурите. Моменталните напори против корупцијата предизвикаа зголемен број истраги и обвиненија во Македонија, но само неколку пресуди.

Несоветната и бавната трансформација на судството, обвинителството и полицијата во голема мера влијае врз интензивирањето и зголемувањето на формите на дејствување на организираниот криминал во Република Македонија.

По одржаната конференција за организиран криминал во Лондон во ноември 2002 година, Европската Унија започна посериозно да гледа на влијанието на организираниот криминал врз економскиот и политичкиот развој како и врз безбедноста на Балканот.

Техничка помош, обука и инфраструктурни проекти сами по себе нема да го постигнат саканиот ефект затоа што недоволно платениот и корумпиран сектор за безбедност ќе продолжи да соработува и да го одржува организираниот криминал на високо ниво.

Борбата со организираниот криминал во Република Македонија бара проактивно мислење, кое вклучува соработка помеѓу јавниот и приватниот сектор. Исто така, неопходно е да се развие мултидисциплинарен пристап за овој феномен, блиска соработка помеѓу политичките одлучувачки фактори, извршните и законодавните институции. Потребата за реална проценка на овој феномен и желбата за борба против него е дел од процесите за воспоставување на вистинска и успешна стратегија. Исто така, неопходна е специјализација на персоналот и соодветен тренинг на оние кои се вклучени во борбата против организираниот криминал, поделба на ресурсите и пронаоѓање подобри начини за регионална и меѓународна соработка.

Хармонизација, заеднички и добро прилагодени стратегии, заеднички акции, заеднички активности за спроведување на законите и размена на полициски разузнавачки информации на регионално ниво и вклучување во Еуропол, ќе биде клучно за успехот во борбата против организираниот криминал. Поради тоа, полициското дејствување базирано на разузнавачки податоци во регионот мора да се постави на цврста основа преку изградба на системи на сеопфатно собирање и известување на разузнавачки податоци.

Како што е познато, нема земја која може самостојно да се справи со организираниот криминал. Меѓународната и регионалната соработка исто така игра важна улога во составување на цврста стратегија за борба против организираниот криминал.

Организиран криминал претставува закана за човековите права, демократијата и владеење на правото. Ова е прашање кое се наоѓа на агендата на Советот на Европа и ЕУ веќе подолго време. Земјите од Југоисточна Европа не се исклучок. Изгледите за пристапување кон Европската Унија на земјите од регионот се тесно поврзани со нивните напори во борбата против организираниот криминал и континуирано зајакнување на владеење на правото. Затоа, подготвувањето и спроведувањето на ефективна политика за

борба против организираниот криминал која ќе се заснова на знаења и информации има исклучително значење.

Инструментите на актуелната политика на ЕУ се во функција на постигнување на целта за постконфликтна обнова и стабилизација на Регионот. Меѓутоа, тие инструменти ефикасно не ги решаваат темелните причини за нестабилност. Во целиот регион, распадот на индустриската база, растечката невработеност, забавувањето на процесот на приватизација и недостигот на странски инвестиции вршат огромен притисок врз политичкиот процес и доведуваат до појава на масовен бран на миграции. Европската помош направи значаен напредок во обезбедување на основната стабилност, но на подолг период, без развој нема стабилност. Методологијата на структуралниот фонд беше утврдена со цел да се справи со проблемите на падот на индустријата и руралната заостанатост. Овие својства на структурните фондови што постојат во рамките на ЕУ се токму тоа што во моментот недостига во европската помош за Западен Балкан. Ако во претстојниот период не дојде до промена во европската стратегија, значително ќе се прошируваат регионалните диспаритети меѓу сегашните и идните 27 члена на ЕУ, од една страна и петте земји од Западен Балкан, од друга страна. Истовремено, ЕУ се обврза да ја зголеми помошта за новите држави членки како и за Романија, Бугарија и Турција. Во отсуство на сериозна обврска на ЕУ, Западен Балкан ќе се најде се повеќе изолиран од процесите што ќе се одвиваат околу него. Со време ќе опаѓа и неговата способност да се придружи кон европскиот проект. Ако ова е единствениот одговор на Европа за проширувањето во 2004 година, тогаш најверојатната иднина на Балканот е дека ќе остане остров на нестабилност во срцето на Европа, извезувајќи емигранти и увезувајќи мировници.

Се чини дека постои контрадикција во приодот на ЕУ кон Балканот: зајакнување на единството во регионот преку регионална интеграција, но и создавање на нови поделби со тоа што на едни земји им се доделува статус на земја-апликант (и трошоците и придобивките што следат од тоа), а на другите земји не. Очекувањата за регионална интеграција се оправдани само ако се поддржани со обезбедување на брз и успешен економски развој; меѓутоа, ако постои уверување дека секоја земја може индивидуално побрзо да се доближи до европските нивоа на развој, или до самата ЕУ отколку како дел од некаков вид на интеграција, тогаш ќе исчезне и базата за интеграција.

Тоа е клучот на дилемите на ЕУ и Балканот; од една страна, Балканските земји се охрабруваат поблиску да се интегрираат заради унапредување на стабилноста, а од друга страна, ЕУ го задржува индивидуалниот приод за секоја земја кога се работи за потенцијални апликанти. Сеуште не е доволно проучена оваа дисонанца во пристапот на ЕУ и нејзиното влијание врз стабилизациониот процес на Балканскиот регион. Развиената внатре-регионална трговија е полезна за подготвување на земјите за пристап кон Унијата бидејќи го поттикнува растот и развојот. Меѓутоа, прашање е до која мерка таквите блиски врски ќе може да се одржуваат откако некоја од земјите стане членка на една поголема или дури потесна економска унија (и не само економска) каква што е ЕУ. Специјалниот координатор на Пактот за Стабилност, Ерхард Бусек вели:

Во иднина, кога најголем број од земјите во ЈИЕ ќе бидат во ЕУ или на пат кон ЕУ, Пактот за стабилност ќе биде запаметен како важен камп за обука за отпочнување, унапредување и постигнување на регионална соработка. Велам, "ќе биде запаметен" бидејќи, тогаш нема да има потреба од Пактот. Во меѓувреме, во нивна најдобра полза е Владите од ЈИЕ да си купат што можат повеќе билети за Возот на Интеграцијата преку поголемо искористување на можностите за соработка што ги нуди Пактот за Стабилност.

Оттаму, залагањето на ЕУ за регионално интегрирање на Балканот се чини дека претставува привремена мерка за стабилизирање пред нивниот пристап до ЕУ, кој од своја страна треба да биде некаков вид на "бетонирање" на таа стабилност. Од друга страна, можеби една заедничка економска политика на регион близок до ЕУ (како што е Балканот) би ги зголемила преговарачките адути на овој регион и би влијаела на трговските модели помеѓу Балканот и ЕУ (особено затоа што на Балканот се пониски трошоците за производство): оттука промоцијата на регионалната економска интеграција може и да не биде во прилог на долгорочните економски интереси на ЕУ. Балканот може да се перцепира како регион чија регионална интеграција се поврзува со регион означуван како "заостанат" што е на штета на неговата меѓународна репутација. И всушност, интересот на Вишеградските членки на ЦЕИ за учество во мултилатерални проекти со Балканот се намалува обратнопропорционално на процесот на нивното пристапување кон ЕУ.

Проблемите со кои се соочува Балканот, во економски поглед не се поинакви од другите земји во транзиција. Сепак земјите од Балканот повеќе се држат во *стисокот* на корупцијата и организираниот криминал. Но надворешните перцепции за регионот како нестабилно место се во некоја смисла *самоисполнувачки*, бидејќи таквите видувања влијаат на секаква политика, од визните режими па се до идните програми за европска помош. Предизвиците со кои ЕУ се соочува во Регионот не се радикално поинакви од оние на пристапните земји или другите понеразвиени региони во ЕУ (области за кои ЕУ изгради механизми, особено со програмите за помош на регионален развој и регионални и кохезиони политики, усмерени кон постигнување балансиран економски развој во самата ЕУ). Структурните проблеми и неразвиеноста можат да ја поткопаат кохезијата на цели региони. Со време ќе се намалува неговиот капацитет за приклучување кон ЕУ, бидејќи фокусот на помошта ќе се стеснува на прашања како што се криминал, корупција и контрола на границите, и постои можност овие земји да (п)останат зона на нестабилност во регионот. Напорите за членство во НАТО и ЕУ, заеднички за земјите од Балканот, претставуваат моќна мотивирачка сила за градење врски, што може да се види од некои иницијативи, како што е Јадранската повелба. Изминативе неколку години беа забележани значителни промени во односите, а лидерите се повеќе мислат на регионалните, отколку исклучиво на националните односи. Сепак, експертите велат дека доаѓа период во кој ќе биде исклучително важно да се продолжи со изјавите на добра волја и да се решат специфичните проблеми.

11.Кратенки

- САД - Соединети Американски Држави
- ИСАФ - International Security Assistance Force (Меѓународни сили за безбедносна помош)
- ГШ - Генерал Штаб
- ЗБ - Западен Балкан
- НАТО - North Atlantic Treaty Organisation(Северноатланска Алијанса)
- ООН - Организација на Обединети Нации
- ЦЕИ - Central European Initiative (Централно Европски Иницијативи)
- ЦСЕЕ - Стабилност,безбедност и соработка во ЈИЕ
- ЕУ - Европска Унија
- РХ - Република Хрватска
- БиХ - Босна и Херцеговина
- СРЈ - Сојузна Република Југославија
- РА - Република Албанија
- РМ - Република Македонија
- ЈИЕ - Југоисточна европа
- ЕАР - европска агенција за реконструкција
- СРС - совет за регионална соработка
- RACVIAC - Регионален центар за проверка,контрола и имплементација на оружје
- MARRI - Регионална иницијатива за миграции,азил и бегалци
- RCC - Регионален совет за соработка
- ЕСАА - Европска заедничка воздухопловна област
- SPAИ - Пактот за стабилност Антикорупциска иницијатива
- АП - Јадранско јонска иницијатива
- СЕИ - Централноевропска иницијатива
- CEFTA - Централноевропскиот договор за слободна трговија
- SIS - Шенгенскиот информативен систем
- АПЧ - Акционен план за членство
- ЕБОП - Европска безбедносна и одбрамбена политика
- ЗБОП - Заедничка безбедносна и одбрамбена политика
- ЗНБП - Заедничка надворешна и безбедносна политика

ЕДА – Европска агенција за одбрана

КЕБС – Конгрес за европска безбедност и соработка

12. Користена литература:

- <http://www.scribd.com>
- <http://ec.europa.eu>
- <http://www.morm.gov.mk>
- <http://www.google.com>
- <http://www.pressonline.com.mk>
- <http://arhiva.vlada.mk>
- <http://www.idividi.com.mk>
- <http://www.dw.de>
- <http://www.makdenes.org>
- <http://www.mfa.gov.mk>
- <http://www.setimes.com>
- <http://forum.konzuli.com>
- <http://edz.bib.uni-mannheim.de>
- <http://www.fas.org>
- <http://books.google.mk>
- <http://www.bmlv.gv>
- <http://ces.epoka.edu>
- <http://micnews.com.mk>
- <http://eu.missions.gov.mk>
- <http://mk.mfa.hr/>
- <http://www.macedonianembassy.org>
- <http://www.sobranie.mk>
- <http://www.fes.org.mk>
- <http://www.klubidemokratik.org>
- <http://www.dnevnik.com.mk>
- <http://www.maxim.mk>
- <http://arhiva.vlada.mk>
- <http://translate.google.com>
- <http://www.kapital.mk>
- <http://www.mia.com.mk>

- <http://www.sitel.com.mk>
- <http://hajdpark.mk>
- <http://evrodijalog.eu>
- <http://www.worldbank.org>
- <http://www.secinet.info/>
- <http://www.stabilitypact.org/>
- <http://sd.fzf.ukim.edu.mk>
- <http://www.doiserbia.nb.rs>
- <http://www.undp.org.mk>
- www.fas.org
- <http://www.osce.org>
- <http://www.pecob.eu>
- <http://sablou.sdu.edu>

1. Ferdinand Gjani The Western Balkans and EU – NATO relations.2008

2.- Martin Reichard The EU – NATO Relationship A legal and political perspective

3.- DR Paul Cornish EU and NATO : CO-OPERATION OR COMPETITION? September 2006.

4.- Paul Galli. Kristin Archick Specialist in European Affairs Foreign Affairs, Defense, and Trade Divisio. NATO and the European Union – January 2005.

5.- Fontane, P..(2000) *A new idea for Europa. The Shuman declaration 1950-2000.* European commission.

6.- Grabbe, H..(2002) *European Union conditionality and the Acquis Communautaire.* International Political Science Review 23(3).

7.- Rifkin. Dj.(2006).. *Evropski san, Skolska knjiga* . Zagreb

8.- Самарциќ, С..(1998) *Европска Унија како модел националне заједнице*, Београд : Институт за европске студије.

9.- Warleigh, A (2003).. *Democracy in the EU.theory, Practice and Reform*. London.: Sage Publications.

10.- Food Quality management in Agri – food Sector.2002

11.- European Parliament: Reuniting Europe. The Fifth Enlargement. Edinburg . European.Commission: Agenda 2000 . Volume I . For stranger and Widet Union. Brussels. 1997

12.- Мир, П. . Право на Европска Унија и заеднички политики. Конгресен сервисен центар . Скопје . 2006

13. - Mandras A. 2004 Europa i Europjani . Graficki zavod. Hrvatske

14. - Smith. A. Davidetal (eds). States and Sovereignty in Global Economy. London: 1999

15. - Eurostat.2006.General end regional statistics-data .Electronic source.

16. - Ванковска , Б..(2007) *Институции на Европска унија*. Скопје:Филозофски Факултет.

17. -The NATO HANDBOOK- 50th anniversary edition
Office of information and press NATO – 1110 Brussels.Belgium
(NATO PRIRA^NIK-izdanie na 50 godi{nina oddel za informacii i press na sedi{teto na NATO vo Brisel 1999)

18. - Erjavec.E..Rednak.M.and Volk .T.(1998).The European Union enlargement – the case of agriculture in Slovenia . Food Policy,23 :395-409

19. - B. Jenkins, ..The Potential of Nuclear Terrorism“. Santa Monica, CA Rand, 1977
Conclusion of the meeting of European Council in Helsinki. 10-11 Dec. 1999, (2000) 890
fi nal. Commission Communication on Creating a Safer Information Society by Improving the Security of Information Infrastructures and Combating Computer – related Crime, 26 January 2001

20. - EC Official Journal L344 of 28 December 2001, www.europa.eu.int
ESR, number 8, October 2001, www.isis-europe.org EU Glossary. „European Conference“, достапна на: <http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/cjg/g4000e.htm>
21. - European Union. „A Secure Europe in a Better World: A European Security Strategy“. Brussels, The European Council, 2003
22. - F. Pagani, „A New Gear in the CFSP Machinery: Interrogation of the Petersburg Tasks in the Treaty on European Union“, 9 JEIL, 1998
23. - General Affairs Council Statement, 8. Oct. 2001, достапна на <http://un.eu.int>
24. - Jan Wouters & Frederik Naert. „The EU and September 11“. Institute for International Law, working paper 41, 2003
25. - Martha Crenshaw, Terrorism in Context, The Pennsylvania State University, 2007
Military and Peacekeeping Operations in Accordance with the Rule of Law, Defense Institute for International Legal Studies, Newport, 2005
26. - Press release by the Belgian Presidency, 22 Sept. 2001, достапно на:
<http://www.ue.eu.int>
27. - Press release by the Belgian Presidency, 20 Oct 2001
28. - Center of Technology and National Security Policy, 2007
29. - Трајан Бендевски, „Право на Европска Унија“. Правен факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, 2001
30. - Treaty on European Union Maastricht, 7 Feb. 1992, 1992 OJ C 191/1, Treaty of Amsterdam, 2. Oct.

31. - The Conclusions of the extraordinary Brussels European Council of 21 September 2001. достапно на: <http://www.ue.eu.int/en/eurocouncil/index>

32. - Cooperative Security: new horizons for international order
By Richard Cohen and Mchael Mihalho

33.- 5. Георгиева, Л., Извештај за навремено предупредување. Лична и јавна безбедност, Програма за развој на Обединетите нации, Македонија, јуни 2007 година, достапно на <http://www.undp.org.mk> .

34.-Бакрески, О., Регионалната соработка и координацијата како предуслов за побрзо членство во НАТО во „Македонија во НАТО“ . Министерство за одбрана на Република Македонија, Скопје, 2003.

35.-CARPO Regional Project. Update of the 2006 Situation Report on Organized and Economic Crime in South-eastern Europe. European Commission, Council of Europe, Strasbourg, June 2007.

36. Woolsey, J., Global Organized Crime. Mora Stephens, Woodrow Wilson School policy Conference 401, A Intelligence Reform in the Post-Cold War Era, 6 January 1996, www.fas.org .

37. Belloni, R. (2009). "European integration and the Western Balkans: lessons, prospects and obstacles". Journal of Balkan and Near Eastern Studies, 11:3, 313 - 331

38. Bartlett, W. (2009). "Regional integration and free trade agreements in the Balkans: opportunities, obstacles and policy issues". Econ Change Restruct. 42: 25 - 46